

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Skivebogen

Historisk Aarbog
for Skive og Omegn

Foto på forsiden: Marie Bregendahl i 1914.

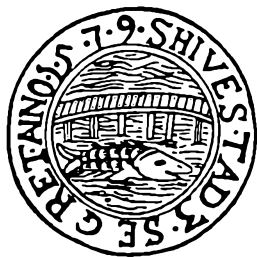
Foto på bagsiden: Tegning af Christen Dalsgaard. Forarbejde til altertavlen i Hvejsel kirke. En knælende engel betragter den opstandne Kristus ved graven.

SKIVEBOGEN 1983

SKIVEBOGEN

HISTORISK ÅRBOG FOR SKIVE
OG OMEGN

74. bind 1983

SKIVEBOGEN

Udgivet af Historisk Samfund for Skive og Omegn.

**Redaktionskomité: Carl Langholz, Rud Kjems og
Erik Steen Sørensen.**

Tryk: Skive Offset - Oddense.

Skrift: Times.

ISSN 0107-721X

ISBN 87-88259-09-9

Distribution:

Forlaget Thise,

Lokalhistorisk Forlag - Skiveegnen,

Lyngbakken 13, Sdr. Thise,

7870 Roslev

Marie Bregendahl

1867 - 1940

Af Kirsten Aakjær

Indledning

Det må nok siges at høre til sjældenhederne, at der, med udgangspunkt i det samme lille landsogn og indenfor samme tidsrum, opstår to betydelige forfatterskaber, således som det skete, da Jeppe Aakjær og Marie Bregendahl omkring århundredskiftet begyndte at udsende deres litterære arbejder. Det fælles udgangspunkt var Fly sogn en milsvej syd for Skive, og rammen om deres forfatterskaber var stort set det samme landsbymiljø. Man kan vel ikke sige, at de to forfatterskaber opstod uafhængigt af hinanden, men det er bemærkelsesværdigt, at forfatterne behandler det fælles stof vidt forskelligt. Hvor Aakjær brugte sit stof og spredte sine evner på mange felter, på det socialt-agiterende, både fra talerstolen, i pressen og i sine romaner, på det lyriske, på det folkloristiske, på det historiske, dér samlede Marie Bregendahl sig om at skildre menneskelivet og menneskesindet i romaner og fortællinger. Hvor Jeppe Aakjær var udadvendt, en offentlig kendt personlighed, der engagerede sig i samfundsdebatten, dér levede Marie Bregendahl næsten anonymt og ytrede sig stort set kun offentligt gennem sine bøger. De kan lånes på ethvert bibliotek, men jeg har hér samlet en lille håndfuld tekster, som ikke er tilgængelige i bogform, en enkelt har endda, så vidt jeg kan skønne, ikke været offentliggjort tidligere. Det drejer sig om fem tekster, en artikel fra »Skive Folkeblad« om den gamle skole i Iglsø, en mindeartikel om P. Odgaard fra »Månedsmagasinet«, en kronik fra »Politiken« om oprindelsen til nogle af romanfigurerne, en decemberstem-

ning fra »Dansk Folkeoplysning«, hvor man fornemmer 30'ernes landbrugskrise og arbejdsløshed som en skygge i baggrunden. Særlig bevægende har det været for mig i denne artikel at få en kærlig hilsen fra min farmor i det sidste afsnit, hvor hun tegner et lille portræt af sit eneste barnebarn. Jeg havde den lykke i mine første leveår at bo få minutters gang fra min farmor. Den sidste tekst har jeg fundet mellem nogle papirer, som jeg har overtaget efter min far, Svend Aakjær. Det er en liste med elve spørgsmål til forfatterinden, og hendes håndskrevne svar. Det har ikke været muligt at få oplyst, om dette »interview« nogen sinde har været offentliggjort, men jeg har fundet Marie Bregendahls svar så værdifulde for forståelsen af hendes forfatterskab, at jeg synes de fortjener at blive læst af flere. I forbindelse med tilvejebringelse af og oplysninger om disse tekster vil jeg gerne takke pens. overlærer Erik Gimbel, Odense, og magister Bjørn Laursen, Århus, for deres hjælpsomhed.

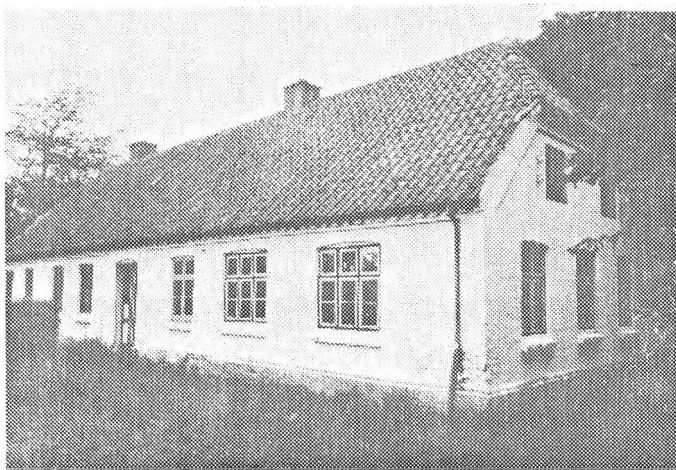
Marie Bregendahl er født d. 6. november 1867 i gården Bregendal i Fly. Hendes mor stammede fra Salling, mens faderens slægt hører hjemme i Fjends. Hun var den ældste af en børneflokk på otte, men da hun var tolv år, døde hendes mor efter en fødsel. Det blev skelsættende for datteren, der på den måde kom til at overtage det følelsesmæssige ansvar for de yngre søskende, og denne arv fra moderen kom til at præge hendes liv og forfatterskab. Men det betød ikke, at hun ikke fik lov til at være ung og glad sammen med andre unge. De mange levende skildringer af ungdom i hendes bøger har uden tvivl baggrund i hendes egne oplevelser.

I perioder opholdt hun sig hos familie udenbys, i Sevel, for at gå til præst og lære husførelse, og da hun heller ikke gik i skole i Fly, men i Iglshøj, så har hun og Jeppe Aakjær næppe haft megen kontakt med hinanden i barndommen og den første ungdom. Men i en periode, hvor hun holdt hus for faderen, kom de til at lære hinanden at kende. Aakjær var da vendt hjem fra et ophold på Blågård seminarium i København og arrangerede sammenkomster med foredrag på hjemegnen, som Marie Bregendahl deltog i. Det var til en vis grad gennem

Aakjær hun blev ført ind på tidens nye tanker og litteratur, men snart læste hun ivrigt på egen hånd. En tid var hun også på højskole. De to unge Fjandboer drog til København og blev gift i 1893. Hun prøvede at få et pensionat til at gå, han havde forskelligt dårligt lønnet arbejde, korrekturlæsning, journalistik, undervisning, mens han gik på studenterkursus og siden på universitetet. Men den anstrengte økonomi og deres dybt forskellige naturer sled på ægteskabet, der blev opløst omkring 1900. Marie Bregendahl blev alene med deres eneste fælles barn, Svend Aakjær. Med kortere afbrydelser boede hun resten af livet i hovedstaden, men tog hvert år til Jylland for at besøge familie og venner, ligesom hun foretog flere rejser til udlandet, bl.a. på Tagea Brandts legat. Marie Bregendahl døde d. 22. juli 1940, og hun ligger begravet på Fly kirkegård.

I 1904 udkom Marie Bregendahls første roman »Hendrik i Bakken«, om en indesluttet særling og hans ægteskab, og først otte år senere, i 1912 kom den næste bog, »En Dødsnat«, der handler om det døgn, hvor en mor dør fra en stor børneflokk efter en fødsel. Fra 1914 til 1923 kom der syv bind romaner og fortællinger med en fælles undertitel »Billeder fra Sødalsfolkernes liv«. Det er »Alvilda« »Peter Guldgraver«. »Tre gamle Kvinder«, »Blandt de unge«, »I Fest og Trængsler«, »Mens Aarene gik« og »Den gamle Provst«. I sit forord siger Marie Bregendahl: »De staar ikke i noget Afhængighedsforhold til hinanden, disse Fortællinger, og har ikke andet til fælles end det, at de alle foregaar i den samme gammeldags, noget bortgemte Egn og i Tidsrummet mellem 64 og 84.« De er siden udkommet samlet under titlen »Sødalsfolkene«. I 1934-1935 udkom en roman i to bind, »Holger Hauge og hans Hustru«, der handler om landbrugets vældige opsving fra 1870'erne til systemskiftet 1901, og om forholdet mellem mand og kvinde. I 1936 udsendtes »Smaa Kommentarer til Aakjærs Erindringer«, og i 1937 den eneste digtsamling »Filtret Høst«. Endvidere kom der gennem årene flere novellesamlinger, »I Haabets Skær«, »Den blinde Rytter«, »Naar Jul er nær«, »Møllen«. Særlig bør fremhæves »Med aabne Sind«, der er en kreds af fortællinger om to småpiger, og den store fortælling »Thora«, om en violin-

istinde og hendes tragiske skæbne. Og det er nok de færreste, der ved, at forfatterskabet også omfatter en lille kogebog, »Den gyldne Middelvej«. I sine sidste år arbejdede Marie Bregendahl på en stort anlagt roman, der skulle være i flere bind, men hun døde under arbejdet med den. Den del, hun nåede at få færdig, blev udgivet efter hendes død under titlen »Birgitte Borg«.

Denne skolebygning i Iglsø, hvor Marie Bregendahl gik som barn, blev bygget i 1873. Landsbyens første skole blev bygget i 1840.

Gamle Minder fra Iglsø Skole

Af Marie Bregendahl

Skive Folkeblad d. 5. april 1939

Der stod her i Bladet for en Tid siden en Tegning af et Bygningsværk, som jeg ved første Øjekast bedømte til at være et Billede af en eller anden trefløjet Herregaard, med Drivhuse i Forgrunden og en rummelig, indhegnet Plads bagved, som vel var beregnet til Løbeplads for Svin og Høns eller andet Kræ.

Ved at kigge nøjere til, opdagede jeg saa, at det var en Tegning til en ny *Iglsø Skole*.

Jeg må tilstaa, jeg fik som et lille Choc ved Opdagelsen: Megen Lighed var der jo ikke mellem Billedets Skole og den Iglsø skole, hvor jeg for et Par Menneskealder siden saa at sige havde min daglige Gang. Men jeg vil antage, at det er 46-47 Aar siden jeg sidst besøgte Skolen, og naar jeg lejlighedsvis, paa Køretur til eller fra Stoholm, er kommen der forbi, har jeg jo nok kunnet se, at heller ikke som Iglsø skole ser ud *nu*, har den megen Lighed med min Barndomsskole.

– Der er en Skribent, som her i Bladet har fortalt en hel del om Skolerne i Salling, sidst om Brøndum Skole og dens Lærere. Bl.a. har vi faaet at vide, at Brøndum allerede i 1741 fik sin første Skole og Degnebolig.

Mit indtryk af Iglsø Skole, som den saa ud, da jeg den sjette November 1874 ved min Mors Haand holdt mit Indtog, er, at det var en flunkende ny Skole. Var det den første egentlige Degnebolig og Skole Iglsø havde?

Den daværende Lærer hed S. Nielsen og havde vist da kun siddet et Par Aar ved Kaldet. En Bror til Læreren og en Søster til Lærerkonen tjente begge i mit Fødehjem, og det var vel dels

paa Grund af det personlige Bekendtskab, mine Forældre derved havde til Lærerfamilien, men da i endnu højere Grad for det ilde Rygte Forholdene i Fly Skole havde, at vi blev sendt til Iglsø.

Om Lærer Lunds Uduelighed og Fly Skoles totale Mangel paa Disciplin, har jo Aakjær haft Beretninger nok, saa herom er det overflødigt at fortælle mere.

Lærer Nielsen flyttede hurtigt fra Iglsø. Jeg tror allerede Aret efter. Hvor han flyttede hen, husker jeg ikke, men han kom siden til Søby, hvor han vist blev, til han tog sin Afsked.

Efter Lærer Nielsens Bortrejse var vel saa Forholdet det, at ingen seminarieuddannet Lærer vilde søge det usle Kald, hvor Lønnen – om jeg husker ret – kun var 600 Kr. og et vist Antal Tusinde Tørv, og heri maa man vel søge Grunden til, at Hans Peter Ottogren kunde faa Embedet. Han ejede et lille Hus i Skolens Nærhed, og tjente forøvrigt Føden til sig og sin Familie som Daglejer og Tøndetærsker i mit Fødehjem.

– Jeg kigger atter paa Arkitekt Daugbjergs Tegning og paa Beretningen om de 80,000 Kr., der er kalkuleret til den nye Skole, og smiler. Det er ved Tanken om hvor smaat, hvor armt, hvor primitivt alle Forhold var i min Skoletid i Iglsø.

Jeg véd ikke, om der eksisterer Billeder af Iglsø Skole, som den saa ud i Halvfjerterne og Firserne – og i Hovedsagen da vist Aarhundredet ud: En mærkelig firkantet Kasse, en Kubus næsten, for dens eneste Fordel var vist dens gode Loftshøjde. Halvdelen af Bygningen var taget i Brug til Skolestuen i Østgaarden og den vestre Halvdel til de to Stuer, der udgjorde Degneboligen. Midtpaa var mod Syd en lille Forstue, hvorfra var Indgang baade til Skolestuen og Privatboligen, og parallelt hermed et lille Køkken mod Nord. Det var alt. Denne firkantede Kasse laa slængt hen midt paa en grøn Mark med en lille grøn Legeplads foran, som vist ikke maalte ret meget over 1 Skp. Land. Et lille Stykke Jord vest for Huset var indhegnet af Telegraftraad. Der skulde blive en Have, og det blev der vist ogsaa med Tiden, men jeg husker ikke, der groede andet end Kartofler og Kaal. Og da Haven stødte umiddelbart op til en brun Lyngbakke, har Jorden vel været nyopdyrket Hede og

ikke saadan lige straks at faa noget til at gro i.

– Jeg havde kun gaaet i Skole nogle Uger før min Søster, Kamilla, der var 1¼ Aar yngre end jeg, kom med, og da vi forud i to Aar derhjemme havde haft Lærerinde, var vi jo velpreparerede til Skolen. Vi kunde baade læse, skrive og regne, og havde været igennem baade Katekismus og Bibelhistorie. Da der var en halv Mil til Skolen og en slem Vej, navnlig om Vinteren, havde min Mor truffet den Aftale med Lærer Nielsen, at vi maatte gaa sammen med baade »de Smaa« og »de Store«, og saa til Gengæld, saa længe vi var saa smaa, blive hjemme, naar Vejr og Føre var altfor slemt. Derved gik det saadan, at vi den første Vinter kom til at gaa mest sammen med »de Store«, som jo den Gang om Vinteren, gik fire Dage om Ugen – og blandt disse »de Store« var der nogle slemme Hallunker, der oprindeligt havde gaaet i Skole til Lærer Nielsens Forgænger, *Kræn Bak*.

Var denne Kræn Bak ikke just af den ældgamle Lærertype: Murer om æ Sommer og Skuelmejster om æ Vinter? At det havde været en egen, og ikke videre god Maade, han havde holdt Skole paa, fik vi adskillige Beviser paa. Der stod f.Eks. paa de to smaa Hylder, hvor alt, hvad der til en Begyndelse var, af Skolerekvisitter opbevaredes, 6-8 ubegribelig snavsede og flaaede Læsebøger, som ikke brugtes i min Tid, men som man sagde var fra Kræn Baks Tid. Og saa grinede de sære grove Klodrianer, der sad paa ældste Bænk, rev disse gamle Bøger ned af Hylden og flaaede paa ondartet, røverisk Vis i baade Bind og Blade: »Saadan bar vi os ad, da Kræn Bak var Degn«, sagde de. »Saa fik vi jo Tamp, det fik vi hver dag; men derfor var der den Gang noget Sjøv ved at gaa i Skole.« Det var der ikke nu mere, »for ham, Nielsen, han var jo bare en sølle Skrædder, som ikke forstod at bruge Tampen, saa det kunde mærkes.«

Mange drastiske Historier husker jeg, der blev fortalt fra »den Gaang vi haad' Kræn Bak til Skuelmejster«, Historier, som jeg stod maabende og lyttede paa. Indtrykket heraf har jeg bevaret, men ikke selve Historierne; men en Del af dem maa vel endnu leve i de ældste Igløboeres Erindringer.

Hvor var der usigelig lidt af Skolematerialer, da min Skolegang begyndte. Vi fik jo nye Penge i 1874, derfor var Regnebøgerne ogsaa nye. Til en Begyndelse fandtes vist kun Chr. Hansens 1. Del. – Mon Efterkommerne efter Kræn Bak nogensinde kom saa vidt, at de kunde regne med Brøk? – Nye Læsebøger kom der da ogsaa, men ret meget var der ikke i den lille tohyldede Hængereol. Det varede flere Aar, før der kom Sangbøger og jeg husker det første Danmarkskort saavel som det første Europaskort blive hængt op på Væggen. Verdenskortet kom først langt om længe. To lange Dobbeltborde, med Plads til 6 paa hver Side, og uden anden Maling, end hvad et eller andet væltet Blækhus havde efterladt, en lille rusten Bilæggerovn, en sort Tavle paa den hvide Væg og et Gulv uden Fernis, som de fleste Lørdage blev fejjet, saadan saa der ud i Iglshøj Skole, da jeg begyndte.

Nej, det er sandt, vi havde ogsaa Gymnastikapparater. Paa Loftet opbevaredes et Balancebrædt og to Støtter med Huller til at skifte Springtovet i. Disse to Ting blev taget ned, naar Sommeren kom, for saa skulde der laves Gymnastik. Jeg tror, der var sat en Time af hertil hver fjortende Dag, men da det jo skulde foregaa ude paa Grønningen, kom det selvfølgelig an paa, hvordan Vejret stillede sig, det kunde baade være for vaadt og for varmt og for blæsende.

Fra Lærer Nielsens Tid husker jeg ingen Gymnastik, – det var jo forøvrigt kun for Drengene – det var vist noget, der først kom til i Ottogrens Tid og ærligt talt, tror jeg ikke, det var et Fag, som han skænkede synderlig Interesse. Jeg tror ikke, han havde været Soldat, og kendte altsaa ikke engang Soldatergymnastikken, endsige noget, der lignede det, man nu regner for Skolegymnastik. Om det var muligt at vise Læserne en Prøve paa, hvad man i min Tid, i Iglshøj Skole kaldte for Gymnastik, tror jeg, de vilde faa en god Fornøjelse.

En anden Slags Motion kunde der imellem falde af om Sommeren, f.Eks.: naar Bønderne kom kørende med Tørv til Skolen. Saa maatte Skolebørnene, eller da nogle af dem, ud og hjælpe til med at bære dem paa Loftet. Det var en meget attraaet afveksling i Skoletimerne.

Desværre var det ofte nogen vaade og ringe Tørv, de Æsler af Leverandører havde sat af til Skolens og Degnens Brug, hvad der forårsagede, at det tit var meget sløjt med Kakkelovnsvarmen, baade i Skolen og i Privatlejligheden.

Saadanne Kalamiteter er man sagtens med Skolen til de 80,000 Kr., højt hævet over?

Ogsaa paa anden Vis, kunde man finde paa at drille Skolelæreren.

Ottogren havde beholdt sit Hus, hvortil hørte Jord til en Ko. Men dette Hus laa jo langt vesterude, omtrent oppe, hvor nu Kapellet ligger, og Koen skulde jo have Foder og malkes 2-3 Gange daglig, saa det var jo en højest ubekvem afstand. Skulde Degnen beholde Jord og Ko, og det fandt baade han og andre klogt, saa var det nødvendigt, at han fik et lille Hus stillet paa Benene i Skolens Nærhed.

Den Jord, der paa alle Sider omgav Skolen, hørte den Gang, som vel endnu til Gaarden dernede i Sydøst og denne Gaard ejedes af en Mand, der hed Jens Wollesen. Han var vist til Hverdag et ret fredsommeligt Menneske, men ved denne Lejlighed stak det ham, at vise sig som en arg Krakiler. Hverken for gode Ord eller Betaling kunde Ottogren faa de faa Kvadrat-alen Jord, der skulde til, for at faa rejst det lille uskyldige Hus, der ikke var stort større end et jævnt Hønsehus.

Jens Wollesen holdt med drilagtig Stædighed fast ved sit, vilde Degnen have et Hus til sin Ko, maatte han værsgo' rejse det uden for Jenses Skæl. Og saadan blev det.

Om det var Søren Mølgaard, der overlod Ottogren en Byggegrund, ved jeg ikke, men »æ Degns bette Hus« kom ihvertfald til at ligge ved Siden af Stien midtvejs mellem Skolen og Søren Mølgaards.

Nu var Degnekonen af et meget skrøbeligt Helbred, hvorfor det vist oftest var Ottogren, der malkede. – Det hører da ogsaa med som et klart Billede fra min Skoletid, at vi om Middagen ved et Kig gennem Skolestuens nordre Vinduer kunde faa vor Degn at se paa Stien frem til, eller tilbage fra, det lille gule Hus paa den anden Side Jens Wollesens Skæl, med sin Malkespand i Haanden.

Et saadant lille Skolebillede kan jeg ogsaa vanskeligt tænke mig i Forbindelse med Palæet til de 80,000, som man nu skal til at bygge i Iglsø.

Naa, det varede ikke saa længe, før Jens Wollesen gik fra Gaarden. Saa kom der i Stedet en mere medgørlig Mand, og Ottogren kunde faa sit Hus op i Skolens Nærhed. – Jeg tror saamæn, det blev sat paa Ruller og en skønne Dag i fuldstændig Stand trillet op over Grusagrene. jeg har ikke selv set det, men det foresvæver mig, som mine mindre Søskende en Dag kom hjem besatte af et saadant Syn.

— —

Nu vil maaske en eller anden tænke paa, hvordan det mon gik den Degn, der kom lige fra Plejlen og tog Plads paa Kathederet i Iglsø Skole. – Og saa kan jeg ikke sige andet, end at det vist efter Forholdene gik ret godt.

Ottogren var en velbegavet Mand, et kvikt Hoved og af en retskaffen, ja, ædel Karakter. Han var ogsaa veludrustet med Evner for Lærergerningen, Tampen blev der ikke slidt meget paa.

Maalt med de Degne, der paa den Tid sad rundt om, ham: Pallesen i Vridsted, Niels Lund i Fly, Petersen i Thastum, o.s.v., tror jeg ikke, Ottogren behøver at staa til Skamme; men givet er det jo, at vi Søskende, der næsten alle fik saa haardt Brug for Kundskaber, adskillige Gange har maattet tænke paa, at de syv lange Skoleaar kunde have været udnyttet noget bedre, end de blev.

Ottogren havde jo ikke faaet Spor af Uddannelse, og det var Synd for ham.

— —

Tilslidst staar det mig igen i Hovedet: Var min Barndoms Skole, den første egentlige Skole og Lærerbolig i Iglsø?

Ja, jeg forstaar jo nok, at Kræn Bak maa have haft et Sted at holde til, med sine uvorne Unger og sin Tamp, men var det ikke i en eller anden Privatbolig? Medens jeg mangfoldige Gange hørte mine Iglsøkammerater tale om den nedrevne Iglsø Kirke, mindes jeg aldrig at have hørt dem nævne noget om en *Iglsø gamle Skole*.

--

De store, smukke, velindrettede Skoler, som nu rejser sig alle vegne i By og paa Land, maa jo siges at give vor Tid et fint kulturelt Præg. Ingen kan andet end glædes over de store Ofre, der her bringes i Kulturens Tjeneste.

Men tænker man paa, hvad det maa have voldt vore Forfædre af Besvær og Bekostninger at rejse Middelalderens pompøse og skønne Kirker, saa har vi vel ikke noget at prale af.

Marie Bregendahls forældre, Ane Kathrine og Peder Sørensen, som
nygifte 1866. Faderen tog i 1894 på familiens vegne navnet Bregendahl
efter sin gård.

En fremragende dansk Bonde P. Odgaard

*Af Marie Bregendahl
Maanedsmagasinet, april 1910*

Med denne Overskrift vil den, der sætter sig til at skrive om nysafdøde Proprietær P. Odgaard, Fabrikant og Forretningsmand i stor Stil, Amtsraadsmedlem, Kreditforeningsrepræsentant m.m.m., være sikker paa ikke at have sagt for meget. Hans Egn kaldte ham »*Fjends Herreds Tietgen*«, det er vel nok ment en Smule haansk, men der skjalv vist alligevel ofte en lønlig Stolthed under, naar det nævntes, og det var da nok ogsaa i Virkeligheden et ganske træffende Navn. Men lad mig dog straks her erkende, at jeg er klar over, jeg ikke er den Rette til at skrive om denne i saa mange Henseender ejendommelige Foregangsmand. Hvad jeg kan give er kun nogle spredte Erintringer og Indtryk fra hans Liv og Virksomhed og nogle spredte Træk til Belysning af hans Væsen og Karakter.

– En Dag, formodentlig i Slutningen af Halvfjerterne, fik mit Hjem Besøg af en opløben, skægløs Grønskolling, der opgav at være »den nye Mand fra Tastum«, – en lille By en Mils Vej syd for Skive.

Jasaa. – Der havde allerede i længere Tid været talt med Forargelse om den Tildragelse, at en ung Knægt var kommen dragende fra en hel fremmed Del af Landet og næsten uden Mønt paa Lommen havde taget en af Egnens bedste og anseligste Gaarde i Besiddelse. Skulde det være muligt, at det var Fyren her? Min Mor saa meget tvivlende op og ned ad ham, og havde han ikke talt et saa uforfalsket Thybomaal, var det vist ikke lykkedes ham at overbevise hende. – Og vi Smaapiger, der laa og legede paa Gulvet i en Krog af Stuen, takserede ham

heller ikke efter Fortjeneste; thi vi anslog ham til at være den nye Hjorddreng, der ventedes paa Gaarden. Naar vi kunde tage saa meget fejl, skyldtes dette dog ikke udelukkende Ungdommeligheden, men tillige Mandens spartanske Paaklædning. Hans grove, graa Vadmelsklær var syede i en Facon, som forlængst var gaaet af Mode her, han bar hverken Krave eller Slips, men havde blot et sribet Sirtses Tørklæde knyttet omkring Halsen, og ogsaa hans Støvler var af en mærkværdig, gammeldags, bredsnutet Facon, som ingen andre brugte dem. Kort sagt, at det kunde være en større Gaardejer, der gik paa udensogns Besøg – mit Hjem laa ikke i Tastum – i en saadan Mundering, syntes utroligt. Men naar min Far, efter at være bleven kaldt ind til vor Gæst, gav denne en meget overlegen Behandling, var det dog afgjort ikke paa Grund af hans jævne Paaklædning, thi den har sikkert tiltalt ham udmærket; langt snarere var det Misforholdet mellem Gæstens ungdommelige Udseende og Vigtigheden af det store Papirs Indhold, han trak op af Lommen – vistnok et Amtsraadsandragende, der angik Egnens Vel – der vakte min Fars Ironi og forledte ham til at behandle den ukendte Mand med en saa udsøgt Høflighed, ja Ærbødighed, at ingen kunde være i Tvivl om, det skulde være Haan. Tiltrods for denne Modtagelse gav P. Odgaard dog ikke straks tabt. – Han lagde ikke Skjul paa, det var ham af stor Vigtighed at faa Fars Underskrift og bestræbte sig energisk baade for at vinde og overbevise ham. Det lykkedes nu ikke, langt fra, og han maatte da omsider rejse sig for at gaa. Men inden han bød Farvel, sagde han: »Æ er nu alywwel wis paa, te æ har Ret.« Og dette sagde han ikke stejlt eller trodsigt, men i en varm og venlig Tone og med et smilende Ansigt, der vidnede højt om Styrke og Sejrstro.

Der blev stille da han var gået, men noget efter dristede min Mor sig til følgende Bemærkning: »Ja, saadan kejtet af Væsen, det kan man nu ikke kalde ham«.

»Saadan Dreng!« snerrede min Far og smældede Døren efter sig.

Og heri laa nok for begges Vedkommende en Erkendelse af, at Knægten slet ikke havde klaret sig saa tosset, og for min Fars

kanske tillige en Forudfølelse af alle de Ærgrelser Egnens hidtilværende Ledere og Styrere kunde vente sig af denne fremmede, ungdommelige Gaardejer.

Man kom jo ogsaa snart til at mærke, at der var kommen en nu Kraft til Egnen; thi hvilken Foretagsomhedstrang førte denne Dreng ikke med sig, og hvilket Liv og Røre vakte han ikke øjeblikkelig på den søvnige, strængt konservative Egn, der paa alle andre Omraader, end netop Klædernes forekom ham at være en halv á en hel Menneskealder bagefter i Tiden. Det var ikke mange Ting P. Odgaard havde Lyst til at gøre som Folkene her, ikke mange Ting han fandt var gode nok. Det var Egnens Politik og Postvæsen, dens Vejvæsen og Oplysningsvæsen, der vakte hans Misfornøjelse; ogsaa den Maade, hvorpaa de drev deres Landbrug kritiserede han, og da først og fremmest den Slendrian hos dem, at de endnu ikke havde faaet fat paa at faa noget ordentligt ud af deres Koholderi, da Smørpriserne dog var i en vældig Stigning og Smørproduktionen derfor i Tiden en Forretning, der kunde give Landmænd den ypperligste Fortjeneste.

P. Odgaard vilde nok helst snarest muligt have Forandring paa det Hele, men den konservative Befolkning var naturligvis af en hel anden Mening og røbede ingen Lyst til at lade sig vejlede af »saadan kon Knægt, der skyldte alt det væk paa sin Gaard, den var værd.«

Derfor opnaaede han foreløbig ikke stort andet med al sin ivrige Belæringstrang og al sin ødsle Veltalenhed, end at lægge sig selv for Had, og der var i disse første Aar ikke mange Hjem i de nærmeste Miles Omkreds hvor Beboerne ikke var ham fjendtlige. Men Fjendtlighed gir Krigslyst og ægger til Modstand, den rusker Folk op af Dvale og gør dem lydhøre og aarvaagne, og derfor kunde P. Odgaard alligevel notere et Fremskridt.

Det, der gjorde ham mest mistænkelig i Beboernes Øjne, var naturligvis den Ting, at de ikke kunde komme efter, *hvorfor* Manden gjorde sig al den Ulejlighed. Saameget Mas tog Folk dog ikke paa sig for det bare ingen Ting, han maatte jo dog mene at kunne *tjene* ved det. At Folk kunde have Rævestreger

for var ikke ukendt, men at nogen kunde ønske at hjælpe sin Næste, fordi det var ham en uudholdelig Pine at se denne bære sig ad som et Fæ – eller handle af endnu højere idealistiske Grunde, var ikke til at fatte.

Men idealist var P. Odgaard – ihvertfald i disse første Aaringer – og jeg ska forsøge at give et Par Eksempler derpaa.

P. Odgaard var en Søn af en jævn Thybobonde og havde foruden Almueskolens Undervisning kun nydt den, et Par kortere Ophold paa en Højskole kunde give. Alligevel kastede han sig straks i Brechen for at skaffe Oplysning til den tungnemme Egn, han var dumpet ned paa. Han fik bygget Forsamlingshuse, han skaffede Talere og arrangerede Møder og Sammenkomster. Han samlede Søndag-Eftermiddage Egnens Ungdom i sit Hjem, holdt selv enten Foredrag eller Oplæsning for dem, eller holdt andre til det og var altid den, der foruden hele Ulejligheden tillige bar Hovedparten af de hafte Udgifter. – Ligeledes var han en utrættelig Talsmand for at faa de golde Heder syd for Skive beplantede, gjorde selv Begyndelsen med sin egen Part, for at vise Fremgangsmaaden, lovede at skaffe alle de Granplanter, der skulde bruges, ganske gratis, fik *Dalgas* kaldt til for at opildne Beboerne og belære dem, altsammen fuldstændig uegennyttigt, og som det længe syntes ogsaa fuldstændig resultatløst. – Dog nu staar den grønne Skov der jo alligevel, men hvor han maatte kæmpe for den, og hvor den har kostet ham mange mødige Skridt og mange, mange veltalende Ord.

– Det var ogsaa P. Odgaard, der allerede midt i Firserne slog til Lyd for en Forbedring af Tjenestefolkenes Værelser og da navnlig de berygtede Karlekamre. Han gjorde mange Rejser omkring i Midtjylland for at agitere for denne Sag og gav ogsaa her personlig det gode Eksempel ved at indrette sine egne Karlekamre som virkelig nette Beboelsesrum med Lys og Luft, smaa Kappégardiner over Vinduerne, Blomster i Karmene og Tæpper over de velopredte Senge, saa han tog alt den Gang et godt Tag for den Sag, som *Aakjær* tyve Aar efter med sin Bog »Vredens Børn« dog først rigtig skaffede Ørenlyd.

Op P. Odgaards Stilling i denne Sag giver foruden Eksemplet paa Idealisme, tillige et godt Vidnesbyrd om, hvor langt han

ofte kunde være forud for sin Tid. – Et Udslag af hans Idealisme – savelsom af hans dybt demokratiske Sindelag – var det ogsaa, naar han i mange Aar gennemførte, at enhver der var Gæst i hans Hus, selv den højeste og fornemste – og han havde mange virkelig baade høje og fornemme Gæster – maatte finde sig i sammen med ham selv og hans Familje at sidde til Bords med alle hans Arbejdere og Tjenestefolk og spise af den selv-samme Mad, der blev disse budt.

Det var den Gang.

Sidenhen, da Folk fik at se, hvormeget han kunde sætte i Gang og faa til at lykkes og han derfor foruden Mistroen og Halsstarrigheden tillige fik Misundelsen og Skadelysten at slaas med, gik der vel nok en Del af Idealismen til Grunde. Men almindelig Gevinst-Forretningsmand blev han nu aldrig.

Hans Valgsprog var: »Det skjønnest æ wed, det er aa faa noget til aa gro«, og det efterlevede han. Det at tjene Penge var aldrig det *egentlige* for ham, men det at sætte nye Virksomheder i Gang og faa de forskelligartede Fabriksforetagender til at gribe ind i hverandre og støtte hverandre: Tørvene fra hans Tørvefabrikker skulde f. Eks. finde Anvendelse ved hans Teglværker, Stenene fra Teglværkerne ved alle hans Byggeforetagender, bl.a. ved Opførelsen af de mange smaa røde Huse, det blev nødvendigt at bygge til alle de Mennesker, han efterhaanden skaffede Arbejde og Brød, og de Smaabyer, der groede op rundt omkring, hvor han havde berørt Jorden eller bare strejft den med sit forretningssikre vidtfremskuende Blik osv. – at sidde og sætte alt saadant i Gang og faa Vished for, at han havde set rigtigt, det var hans dybe Tilfredsstillelse. – Bagefter kunde det saa give ham en god Søndagsglæde at gaa rundt og se paa, at der blev Levemuligheder og Menneskemylr, hvor der før havde været goldt og folketomt.

Han har ogsaa en Gang fortalt, at naar han imellem spekulerede lidt paa Børsen, var heller ikke dette just for Gevinstens Skyld, men for at forvisse sig om, at hans Forretningsinstinkt var i Orden, og at han havde siddet derovre i Skive og regnet rigtigt. – Derfor – skønt jeg intet ved derom – – synes jeg dristigt, jeg tør forudsige, at ligesom man ikke efter den rigtige

Tietgen fandt synderlig store Summer lagt tilside af alle de mange Millioner, *han* havde faaet til at rulle, vil man heller ikke efter »*Fjends Herreds Tietgen*« finde store opsparede Grunker af de Millioner, der i Aarenes Løb har været posterede i hans altid velordnede Regnskabsbøger.

P. Odgaard fik vist Tid efter anden prøvet de fleste af Landets mere anselige Næringsveje. Især efter at han i Halvfemserne havde købt Herregaarden »*Ny-Skivehus*« lige ved Skive og var flyttet derud, fik han sig underlagt Grene af omtrent alle de Forretnings- og Fabriksvirksomheder, der fandtes paa Stedet, foruden at han oprettede helt nye. Fem Tørvefabrikker havde han Del i, flere store Teglværker, to Elektricitetsværker, en Tagpapfabrik, en Cementfabrik, en Motorfabrik, en Tekstilfabrik, en Cigarfabrik, et Jernstøberi, og helt saa langt tilbage som 1880 et stort Fællesmejeri, to Herregårde har han udstykket og utallige Andelsforetagender har han sat i Gang, og har endog en Overgang drevet en storstilet Studehandel. – Det var i de Aaringer omkring 1890, da Smørpriserne var meget smaa og England havde lukket af for Indførslen af levende Dyr. Da fandt han Vejen ned til Tyskland, og det var i Tusindvis af opfedet Slagtekvæg han købte og sendte ned til Hamborg og andre tyske Markedspladser, og i Hundredtusindvis af blanke Skillinger, han derved trak ind over Danmarks Grænse og lod rulle befrugtende videre ud til de, paa den Tid lidt betrængte Bønder. – De fleste af de ovennævnte Virksomheder har han anlagt eller været med til at anlægge, men nogle af dem er jo senere blevet til Aktieselskaber eller Andelsforetagender.

Ja, denne Mand fik det til at gro, hvor han kom frem, i hans Spor skød de ranke Dampskorsten i Vejret Side om Side. Tipvognsraderne raslede afsted efter deres prustende Lokomotiver, Maskinerne tog til at larme og dure og Livsvilkaarene forvandlede sig, saa der blev Brød til Hundreder af Munde, hvor før ingen havde kunnet finde Næring. Bestandig fandt han nye Interesser og bestandig nye Foretagender at kaste sig ind i. Han *maatte* det jo, for at finde Udløsning for sin altid brændende Virksomhedstrang.

– Der udkom for et par Aar siden en Oversættelse af Robert Herricks Bog: »En amerikansk Borgers Erindringer«. Da Undertegnede læste den, maatte jeg bestandig ved Hovedskikkelsen tænke paa Per Odgaard. Det er muligt, at der er nogen Forskel paa *Chikago* og *Skive*, paa de Landomraader, hvorover Amerikaneren E. W. Harrington udstrækker sine Interesser og Fjends Herred. – P. O. brugte sikkert heller ikke anden Slags Bestikkelse end sin store kloge Veltalenhedskunst – alligevel er der ikke Tvivl om, at de to Skikkelser både i Ævner og Temperament har været hinanden ret lige. Men medens Bogen ender med, at E. W. Harrington med Møje og ved Hjælp af Penge tilkæmper sig en Plads i Senatet, kunde Per Odgaard med Lethed hæderligt have opnaaet det tilsvarende, om han blot havde ønsket og villet. Han blev ofte nok opfordret.

Men han havde den Lykke i en lang Aarrække at være gift med en lille blaaøjjet, noget tungfodet Kvinde, som andre let kom til at overse, men som for den i Uro altid levende Per Odgaard besad en sjælden stærk Tiltrækning. Hun steg ogsaa højt, naar man lærte hende at kende. Og som hendes usvigelig Ægthed og Retsind, hendes stille, hengivne Gang ved Per Odgaard Side altid havde virket som en Formidling mellem ham og de ofte fjendtlige og skadelystne Mennesker, der omgav ham – det blev adskilligt sværere at forfølge ham, naar de saa, de skulde ramme hende med – saaledes var det nok ogsaa hende, der gjorde det jyske Hjem saa rigt og lyst for ham, saa han ikke kunde bekvemme sig til at skænke en Virksomhed i Hovedstaden saa stor en Del af sin Tid, som Rigsdagsgerningen fordrer. Og da hun for nogle Aar siden døde, hobede han vist med Forsæt saa meget Arbejde og saa mange Foretagender op om sig, at han halvvejs druknede deri og sagtens har frygtet, det skulde gaa galt med de hjemlige Jern, om han ogsaa gav sig til at smedde Lovgivningsarbejde paa Rigsdagen.

Det er jo længe siden nogen har kunnet taksere ham til at være Hjorddreng, men sit Thybomaal vedblev han at tale lige uforfalsket, og han var alle Dage en saare beskeden Mand i sin Paaklædning. Hans Ligegyldighed for ydre Gunst og Æresbevisninger var ogsaa velkendt.

– At sidde og erindre sig denne Mand, og hvad man gennem en Menneskealder har set af hans Virksomhed, er, som at sidde og se alle Ledninger til Fædrelandets Ernæringskilder blottede. – *Han* har jo holdt dem alle i sin stærke, bestandig foretagssomme Haand.

Men nu er han altså død, Per Odgaard, og der er vel saa kommen Ro paa den Tefontraad, der før var i næsten ustandset Bevægelse, og paa hvilken saa mangen en spændende, skæbnesvanger eller løftende Meddelelse har dirret. Men hans Spor vil man kunne finde mange Steder i Landet, og da navnlig paa den Del af den danske Jord, der strækker sig fra Viborg til Limfjorden paa den anden Side Salling, og hver, der faar Øje paa dem, vil blive bestyrket i Troen paa Fædrelandets Grokraft og Udviklingsmuligheder.

Sidelys over et dansk Forfatterskab

Politiken, d. 11. marts 1939

Marie Bregendahl fortæller om Oprindelsen til et Par af Figurerne i »Sødalsfolkene« for at vise, at det er forkert, at kalde hende Hjemstavnsforfatter.

Den Forfatter, der lægger sine Skildringer ud i et Bondemilieu, har altid af københavnske Anmeldere maattet finde sig i at blive betegnet som *Hjemstavnsforfatter* og samtidig tydeligt faaet at mærke, at man mente dermed at have givet ham eller hende et eftertrykkeligt Puf ud af de egentlige Digteres Rækker.

Det har ogsaa jeg faaet at føle.

Sidst har nu ogsaa Hr. Peder Hesselaa i den lille smukt-skrevne og særdeles venlige Bog om min Produktion, han nylig har udsendt, været inde paa det samme. Det med Hjemstavns-skildringen »kan være rigtigt nok« – siger han – »eftersom hun henter Stoffet til sine Bøger fra det jyske Hedesogn, hvor hun kom til Verden«. Men Hesselaa betonér dog, at det er »en temmelig intetsigende Placering«, og kommer længere fremme til det Resultat, at jeg paa én Gang er »den af vore Digtere, der er stærkest knyttet til og stærkest frigjort fra Hjemstavnen«, saa han ser vist intet forringende i Forholdet.

– Paa det Omslag, Gyldendal gav den samlede Udgave af mit Værk om »Sødalsfolkene«, skrev Forlaget: »Hvem er disse Sødalsfolk? – Det er Mennesker, der levede ovre paa Skiveegnen i Slutningen af forrige Aarhundrede, Typer, som nu ikke mere findes, men Mennesker, som Forfatteren har kendt, og i hvis Liv hun har levet sig ind.«

Den sidste Bemærkning er rigtig. Alt det øvrige er forkert.

At jeg har søgt at leve mig ind i de Skildredes Liv, er jo en Selvfølge, eller maaske rettere, de Skildredes Liv har levet i mig, hvordan skulde jeg vel ellers have kunnet gøre dem levende for Læserne?

Gyldendal gentog sit Syn paa »Sødalsfolkene« bag paa den nye Udgave af »En Dødsnat«, der kom i Fjor. Da havde jeg dog en Anledning, hvor jeg kunde have rettet Udtalelsen; men jeg gjorde det ikke. Det var, dels fordi jeg havde Ulyst til at pirre ved det, der skulde være Forlagets Reklame, dels ogsaa fordi jeg af gammel Erfaring ved, at den menige Læser daarligt kan undvære en sådan Stedfæstning af Skikkelser og Begivenheder. – Ja, imellem kan det jo se ud, som vore Litteraturhistorikere har det på samme Maade.

Man vil altså forstå, at det ikke er for at klage over Forlaget og endnu mindre for at kritisere Hr. Hesselaa, jeg kommer frem, men jeg mener, at det dog maaske kan have *nogen* Interesse at høre, hvad selve Forfatteren kan have at oplyse om dette Hjemstavnesspørgsmål.

— —

Det er just i denne Tid halvtreds Aar siden, jeg kom til København, hvor jeg omtrent uden Afbrydelse siden har haft min faste Bopæl. At alt, hvad jeg i al den Tid har oplevet, set og hørt, ikke skulde have afsat sine Mærker i baade mig og min Produktion – ikke sandt, det vilde lyde utroligt. Men man vil vel studse og tvivle, naar nu jeg kommer og siger, at Hovedparten af mine »Sødalsfolk« er hentet herinde i København – eller da Idéen til denne Række af Menneskeskikkelser – og dog forholder det sig saadan.

Som et godt Eksempel paa, hvad jeg mener, kan jeg nævne en Skikkelse som »Peter Guldgraver«, den enfoldige, døve Gartner, der farer rundt over hele Sødalen, anlægger Haver ved alle Hjem, planter de første Graner ude i Hedens Smaaplantaager og daglig fyldt af Fryd syngende hænger i med sin krævende Gerning.

Jeg tør vel ikke forudsætte, at Læserne kender »Sødalsfolkene«, men det forholder sig altsaa saadan, at Peter Guldgraver

i sin Tid er kommet hjem fra Kalifornien med en smule Guld paa Lommen, hvoraf han gavmildt strør ud, men bliver dog til sidst, ved Hjælp af sin saakaldte »eneste Ven« Frederik Flintbjergs indtrængende Tale, gjort betænkelig: Hans Pung er ved at være tom, og naar Frederik er borte, er der ingen mere, der vil hjælpe ham. Umuligt er det ikke, at han da, som Vennen stiller ham i Udsigt, kan ende i Fattighuset. – Saa er det, han midt i sin Sorg og Nedslaaethed opdager, at Fattighuset ingen Have har. Det er dog for galt, alle andre Steder har han faaet lavet blomstrende Haver – sandelig. Fattighuset skal ogsaa have sin, og det skal blive den fineste af dem alle.

Opfyldt af sin gamle fornøjelige Arbejdsiver tager Peter fat, kiler paa, som han plejer – og dør lykkelig midt i Slidet.

Nu skal De høre, hvordan »Peter Guldgraver« blev til:

En Søndag Eftermiddag i Aarhundredets Begyndelse kom jeg paa Visit hos en gammel, fornem Dame, der boede ude paa Østerbro. Jeg fandt den gamle Frøken, der var en lille spinkel Kvinde af et skrøbeligt Helbred og med meget smaa Kræfter, i en saa forkommen og overkørt Tilstand, at jeg straks maatte udbryde: »Men hvad har De dog haft for, at De er blevet saa skrækkelig medtaget?«

Ja, det var jo Søndag, og Pigen var ude. Saa havde den gamle Dame selv mattet rette Middag an for sig og sin Bordfælle. det kunde hun sagtens gøre, for her havde jo Pigen forberedt alt. Men saa boede der en fattig Familie ovre i Baggaarden, som man plejede at bære Madlevninger og andre Ting over til, og den gamle Dame havde da ogsaa villet bære de rare Levninger fra Søndagsmiddagen derover. Det traf sig nu saadan, at Konen laa til Sengs, da hun kom, og tre, fire smaa Børn gik sultne og forsømte rundt, saa baade de og Moderen trængte til Hjælp og Pleje paa alle Maader, og den gamle Dame havde maattet tage fat langt over, hvad *hun* havde Kræfter til.

Jeg tog om det kære Menneske og skændte blidt paa hende: »Men Herregud, naar nu De ved, hvor svag De er, og hvor ringe Kræfter De har, kunde De da ikke have ladet noget af alt det vente, til Deres gamle Pige kommer hjem. De ved dog, at hun bliver ikke sent ude.«

Marie Sørensen (Bregendahl) ses til venstre sammen med en ukendt ung pige. Sandsynligvis et konfirmationsbillede.

Da saa den gamle Dame paa mig med sit runkne, intelligente Ansigt spilfuldt af hendes kendte Humor: »Aa, ved De hvad, Marie Bregendahl, *nogen* Glæde og Fornøjelse maa man da ha' her i Verden.«

Vi smilte forstaaende til hinanden – og i denne Stund blev »Peter Guldgraver« til.

Ukuelig er den, der frydes ved sin Gerning og har sin Glæde af at glæde andre, det var den simple Sandhed, der her paa en egen Maade fæstnede sig i mig, og herover skabte jeg Skikkelsen. Den laa dog mange Aar i mit Sind og mine Tanker og samlede Næring, før jeg fik den paa Papiret. Men jeg kan sige, at ikke en eneste Smule af, hvad der ligger til Grund for denne Skildring – heller ikke Vennen Frederik Flintbjerg – er hentet i Jylland. – Kun Iklædningen og Rammen.

Jeg kan give et andet Eksempel:

Der er en af Skikkelserne i »Sødalsfolkene«, der hedder *Stine Poder*. Den Historie handler om en lille jordslaaet Kvinde, der har slaaet sig paa at dyrke Kaal, hvad hun gør så godt, at næsten hele Egnen køber sit Forbrug af Rød- og Hvidkaalshoveder hos Stine. Hun har dannet sig en Livsfilosofi, som hun trofast følger. Den lyder: *En skal passe sin Kaal, og Grisen skal være slagtefærdig til Jul*.

Paa det Grundlag lever Stine og modstaar med Held alle Forstyrrelser, baade Nabokvindernes Opfordring til at løbe med op til Kirken for at se paa Bryllupskalas og lignende, der kan lokke Landsbyfolk i Rend.

»Nej« – siger Stine – »naar En giver sig af med at dyrke Kaal, skal En passe den, og Grisen skal ha' sin Unden, naar den Tid er.«

En Indremissionær, en streng Helvedesprædikant vil ogsaa have fat i hende. Ja, hun faar vel høre lidt paa den fromme Mand, tænker hun, men da hans Præken bliver hende for lang, kommer hun frem med sit sædvanlige: Kaalen skal hyppes, og det er Tid, at Grisen skal ha' sin Gievt. – Hun gaar og passer sit, saa kan Missionæren præke saa længe, han lyster.

Men en Nat er det jo saa, som alle onde Aander slippes løs paa Stine: Egnen hjemsøges af en Orkan. Den river Taget af

Husene, slaar Huller i Murene, vælter Halmstakkene, så Stines Kaalhoveder er ved helt at fyge til af al den herreløse Halm, der flyver rundt. Det værste, der sker, er dog, at Orkanen slaar Hul i Sødæmningen, Vandet bryder ud og laver store Ulykker – allermest hos Stine Poders eneste Søn, den brave Snedker, hvis Hus just ligger ind ved den gennembrudte Dæmning. Nu river Vandmasserne Huset om, og hans Kone og deres to smaa Drengs bliver dræbt Ulykkesnatten, og Manden, Stines elskede Søn, bliver saa fortumlet af alle Ulykkerne, at han Dagen efter lader sig glide ud i Søen.

Da Efterretningen om alt dette naar Stine, synker ogsaa hun sammen. Hun kastes paa Sygelejet, og hverken hun selv eller andre venter at se hende oven Senge mere.

Men saa en Dag hører Stine Grisen larme og pibe, og hun forstaar, den er sulten og forsømt. Det Spektakel kan hun ikke taale at høre paa, der er ikke andet for, hun maa prøve, om hun kan komme op og faa den givet noget at æde. Hun kommer op – men ser saa ved samme Lejlighed, hvor sørgelig forsømt ogsaa Kaalen staar.

Nej, at Stine under disse Forhold skal kunne blive ved at holde Sengen, er umuligt, og tro mod sin gamle Livsfilosofi: Man skal passe sin Kaal og sin Gris, kommer hun lidt efter lidt atter ind i sin vante Gænge.

– Jeg tror, jeg kan sige, at jeg ikke har været slem til at snakke om mine egne Tilskikkelser; men nu, da jeg sidder her som en gammel Kone, med det meste af Livet bag mig, nu kan jeg vel tillade mig at sige, at jeg paa et vist Stadium af mit Liv følte mig saa overskyldt af Ulykker, at jeg ligesom ikke øjnede andet. Ogsaa mit Helbred syntes helt at ville svigte.

Den Opstrammer, jeg da følte ved at se, hvor haardt tiltrængt mit Arbejde på forskellig Vis var, og den Livstrøst det gav, saa godt mine Kræfter tillod det, stille at tage fat paa den Hverdagsgering, der laa lige for, der har De Grundlaget for Stine Poder i »Sødalen« ved sin Kaal og sin Julegris, og ikke et Fnug andet har jeg haft at skabe Historien af.

Tror De nu, at det, som Gyldendal skriver, vil nytte Dem noget, at tage over til Skive for at finde Stine Poder eller Peter

Guldgraver?

Nej, De finder dem ikke.

Kun et Par »Billeder« er der, det er ikke af de særlig fremtrædende, hvor min Hjemegns Folk har kunnet skimte Modellen, ellers har selv mine Nærmeste ikke anet, hvem der var tænkt paa.

Om jeg da ikke har villet skildre den gamle, jyske landsby?

Jo. Og gjort det saa godt og saa ærligt, jeg formaaede.

Lidt mere af »Hjemstavnen« er der ogsaa i Bindet om de Unge. Her har jeg villet give et Tværsnit af ungt Kærlighedsliv i Landsbyen. Jeg har villet give et Billede af de unge Piger, der kom til at gribe skæbnesvangert forkert: Martha og Else. jeg har villet skildre, hvordan den yndige »Provstens Agnete« og hendes Forlovelse med saadan en fin, højagtet Mand kom til at leve i nogle af Landsbyens Unge som en Drøm om noget saa fint og skønt, at det var lige ved at forstyrre et Par af Pigerne: Thinggaardsdøtrene, i at føle sig tilfredse med deres Bejlere »Per og Poul her Vejsten omme«, som det siden viste sig i Virkeligheden passede saa udmærket for dem, at det blev af de Giftermaal, man kalder lykkelige. Og endelig er der saa de fire praktiske Piger af Lars Larsens, der fra første Færd har det paa det rene, at de vil have en Mand med en *Gaard* – og faar det. – Og saa siden bliver af dem, der fylder bedst i Sognets Skatte-kiste.

Ja, alt det faar man at se i den gamle jyske landsby, jeg har skildret, og som for øvrigt ikke er min Fødeby og ikke findes hverken i Fjends Herred eller i Viborg Amt – man kan for Resten se det samme i Landsbyen af i Dag. Men er det ikke en saa almenmenneskelig Foreteelse, at man kan se akkurat det samme i københavnske Ungdomskrese? – Jeg har i hvert Fald ogsaa til disse Skildringer fundet Emnerne og Belysningen her i Hovedstaden.

Forholdet er altsaa det ligefremme: En Digter har fundet Udløsning for Sind og Tanker og Livserfaring i Skildringen af disse »Sødalsfolk«.

Og her er det, jeg ved en Lejlighed er kommet for Skade at drage en Sammenligning med Henrik Ibsens Forfatterskab og

mit: Ibsen levede jo næsten alle sine Manddomsaar i fremmed Land, men hans Dramaer foregik ikke desto mindre altid i en eller anden Fjordby hjemme i Norge.

Jeg har levet halvtreds Aar af mit Liv i København og har ikke desto mindre henlagt langt de fleste af mine Skildringer til et jysk Hedesogn.

Ja, om det nu er klogt at komme frem med disse Oplysninger, er vel et Spørgsmål, og jeg ved heller ikke, om Sagen kan vente synderlig Interesse; men skal der gøres Rede for denne »Hjemstavns-sag«, maa jeg vel være den, der bedst kan det.

Og her er saa, hvad jeg har at sige.

Desemberbilleder

Af Marie Bregendahl

Dansk Folkeoplysning III. årgang, 1929-1930

Mørket har sænket sig ned over vort Land, Lyset er slukket, og vi er gaaet ind i den lange Nat.

Endnu har Frosten ikke lagt sin Dødsmaske over de danske Vange, endnu har Rugen og Havens Plæner Kulør, og endnu kan Ploven gaa. Men saa stærkt er Dagen skrumpet ind, at Bedet er blevet saa kort, saa det knapt er Umagen værd at lægge Seletøjet paa Hestene og spænde for.

Jo, Aaret gaar paa Held nu, og Markens Dyr gaar i Hi. Nu er Løvskoven ikke blot *visnet*, men *ribbet*, og de Blomsterøjne er hurtigt talte, der titter til os fra Landevejens sumpige Grøfter eller Markstiens sølede Rande.

Der er bleven Stilstand derude i Guds Natur. – Ja, *ude*.

Men inde bag Bondens stængte Porte, dér er der puslende Liv og jagende Travlhed, – just nu.

I Laden snurrer Tærskværket til Motorens Tøf – Tøf, og Møllekværnen og Hakkelsesmaskinen dumrer og durer baade tidligt og sent. Ved Roekulerne fyldes Tipvognen og svinger saa med Hvin og Pib ad Banesporet ind i Staldens Grebning. I Foderloen teses Hø og villes Halm, og Røgtereren puster lydeligt mens han drejer Svinget paa Oliekagernes Knuseværk.

I Stalden begynder nu ogsaa de smaa Kalvebaase at fyldes, næsten hver Uge giver sin Tilvækst til Besætningen. Aa, alle de smaa kæln Kipkalve, hvor er de søde, som de dér staar og rækker Mule og spjætter rundt. De ved jo knapt, hvilken Ende de skal vende til Krybben, de Børn, de er.

Ogsaa i Hønsegaarden er der livlig Bevægelse for Tiden, – ikke i de gamle Høns, de er gaaet i Fjertab og sidder og pylrer i Risgærdets Læ; men i de tidligt udrugede Kyllinger er der vældig Liv. De skraber og kagler og lægger Æg saa det staar efter, – hvis da ellers de har faaet deres rette Pasning. Nok er de meget smaa, Kyllingæggene, de vejer ikke stort til, men paa »Brugs«-Bogens Sider, – jo, der fylder de sandelig bravt. – Desembers Æggepriser – ja, dem kender vi Byboere ogsaa lidt til. Paa vor »Brugs«-Bog skal vi nok opdage, hvad en halv Snes nylagte Æg kan summe op til.

Tæt ved Hønsene har ogsaa Gæssene deres Sti, og hvad er mere hyggeligt, end i Mørkningsstunden at snige sig til at lytte til Gæssenes Smaapjevver? – Saa gør én en lille tilfældig Bemærkning, saa giver en anden et Svar, saa falder et Par andre ind i Snakken og tilsidst snakker hele Flokken i Munden på hverandre – akkurat som visse andre hyggelige Familjer kan sidde og snik-snakke sammen, indenfor et Hjemms Vægge. Men ellers kan man nok blive lidt vemodigt stemt ved at staa og lytte til den sorgløse Prat. – Se, tænker man, der gaar den nu og smaapludrer saa hyggeligt, den gråbrogede Familje, den synes, den har det saa fedt og flot, faar alt, hvad den kan æde – og lidt til, og mener, den er vældigt ovenpaa – just nu. Sker det, en Fremmed Kone drister sig til at bøje sig over Rækværket for at snakke et Par venlige Ord med, skraaler hele Selskabet straks op som gale Tyskere, og Gasen hvæser og skaber sig af hoven Arrigskab. – Men Fremmedkonden tænker som saa: – Herregud, bitte Gæs, skab Jer dog ikke, om nogle Dage giver en skarptsleben Kniv jer et dødeligt Snit i Jeres knejsende Nakke, og saa er Jer Herlighed forbi. – Aaeja, saadan gaar det.

– Men nede i Stuehuset, dér er det dog Slaget for Alvor skal staa – *Juleslaget*. – Huhej, hvor Kvindfolkene virmer rundt i denne Tid, i Køkken og Bryggers, i Rullestue og Strygestue, i Kælder og Spisekammer. Ah, sikken et surlende Jag fra Gry til Kvæld. Kom endelig ikke paa tværs for dem, for de er ikke altid lige gode at komme i Nærheden af.

– Aa, de usle korte Dage, jamrer Husmoderen, man naar ingen Vegne i det Mørke, vi har.

Men naar hun saa har trykket paa Knappen derhenne paa Væggen og det elektriske Lys skinner og straalér til alle Sider, da priser og lover den, der er gammel nok til at erindre Tællepraasens Tid, de nye Opfindelser, og trøstes: – Med denne herlige Belysning gaar det dog let med Juleforberedelserne, mod forhen.

– Ja, *Julens* Maaned er du, Desember, men der er ogsaa en anden Ting, der hører dig til; *Terminen* – »Fandens Fødselsdag«. Ja.

For de Bønder, der har siddet lunt paa Bostedet fra før Krigens Tid, og brugt de gode Aar til bl.a. at skaffe sig deres Kreditforeningslaan af Vejen til Kurs 80, eller maaske derunder, for dem er Terminen nu en rar Dag, eller i værste Fald, en smal Sag; men de stakkels Unge, der har sat Bo under Krigsforstyrrelsen, købte Hjem til dobbelte Priser, stiftet Laan til de samme lave Kurser omkring 80, – nej, for dem er Terminen nok ingen Spøg.

– Desember, du, de mørke Dages og de lange Nætters Maaned, du, Travlhedens brogede Festmaaned, – i dig danser Børnene i Længsel imod Jul – Jul! i dig synger Landsbyens unge Piger og drømmer om Studenterflokkenes og Soldaternes Feriebesejg, og den rige Per, og den tykke Povl, der skal klippe Kuponer, eller i Banken og hæve Renter, de gnider sig i Hænderne. – Men der er nok ogsaa de, der sukker tungt og ønsker du var vel overstaaet.

— — —

Men er Desember paa een Gang mørk og broget ude paa Landet, da er den det sandelig ikke mindre herinde i Hovedstaden.

Døgn efter Døgn kan de tunge graa Mulmskyer trænge ubrudte nedover de Tusinder af kulrøgsosende Skorstene, Luftén er saa tung og tyk, at det næsten ikke er til at trække Vejret, Dag efter Dag sopper man afsted gennem det fedtede Gadesøle, der er ti gange mere seigt og klæbrigt, end nogen Landevej kan præstere det. – Men samtidig kan ingen bevæge sig ti Skridt uden at mærke, at det er *Julemaanedén*, vi er inde i, – uden at berøres af den særegne Surl og feststemte Jag, *Julens*

Nærhed fører med sig. – Se Magasinernes straalende Vinduespynt, se Lysenes Væld baade ude og inde, se Børnenes undrende og længselsfulde Øjne, naar de staar foran de bugnende Legetøjsbutikker, eller fængsles af de Handlendes Hundreder af Paafund, for at lokke Kunderne ind for Disken.

Og saa alle de grønne Graner! Granerne, der ellers i hele deres Livstid har staaet derude paa Landet, – nu i Strid for at holde Balancen, naar den barske Vestenvind og andet Uvejr ruskede deres stikkende Kroppe, nu i groende Fryd, naar Duggens og Solens Velsignelse faldt paa dem, – i denne Maaned kommer I til Hovedstaden, kommer i saa store Flokke, at vi kan gaa rundt saa ombølget af Grønduft, saa man kan tro sig hensat til en Hedeplantage; – *omtrent* da.

Allerede nu staar de store Magasiners Fasader smykket med Graner, her i Form af lystændte Juletræer, hist som endeløse Guirlander, der slynger sig langs en hel Gades Mure. Saa her Juleaften næppe er den Vraa saa fattig, at ikke idetmindste en *Gren* af Jer haardføre Art smykker den, er her nu i Forberedelsens Tid næppe den Biks saa arm, at ikke dens Ejer stikker Granens stedsegrønne Farver frem mellem sine Varer.

– Den, der har levet en hel Menneskealder, og længere endnu, i denne støjende, larmende Stad ved, at nu kan Stormen rase, og Regnen piske, Sneen hvirvle og Frosten pibe, men standse *Julemaanedens* Jag og Fart, Fryd og Forventningerne kan intet af dette. – Nej. –

Men derfor kan det nok ske, at der kan falde Stilhed over visse Hjem, og at visse Mennesker kan gaa istaa. Thi det er langt fra Strøggader, Lys og Fest altsammen. Den store Stad har sine Forstæder, sine dunkle Gyder, sine kvalme Huler, sin Bolignød, sin Arbejdsløshed, sin Sult og Elende. Og mærkes det ude paa Landet, at »Fandens Fødselsdag« falder i Julemaaneden, er det nok heller ingen dulgt Viden her. Her, hvor hver anden Hjørneejendom synes at huse en Bank, faar man let Synet af en tøvende Mand, der skælvende lægger sin Haand paa et saadant Instituts Dørhammer, for Øje, eller man ser en forgræmmet, stirrende Mand dukke sønderknust ud gennem den fornemme messingbeslaaede Svingdør.

Nu er vel hans Skæbne beseglet, og hans Jul lagt øde, – tænker man.

— — —

Men den, der – som Undertegnede – er ældet, og staar med to Menneskealdres brogede Livskamp bag sig, kan føle Trang til at flygte fra alt Jaget, al Tummel og Støj, – hjem til sin stille Hybel, sin Bog og sin Pen.

Og saa er der endnu en Ting ved Desember, der for mig er noget af det bedste ved hele Aaret i *Solen – Desembersolskin*.

Kender nogen noget mere lifligt, end naar Solen saadan en rigtig tung og ravnemørk Desemberdag pludselig bryder igenem de mange sorte Skylag og kaster sit straalende Skær ind i din Stue, ind over dit Bord og dit Arbejde, – blinker i Billederne paa Væggen, lindrer de trætte Øjne og gør Dag til alle Sider?

For mig er Synet af Desembersolen endda dobbelt festligt: Min Udsigt er saadan, at jeg kan følge den under hele dens Dalen. Efter at den først har siddet og forgyldt hele den store Amager Fælleds Hundreder af Smaapytter, forgyldt de tunge forrevne Skyer, den kastede tilside, og ved en bred Guldbro tværs over den blinkende Strand forbundet min Ø med Sjælland, kan jeg se den glide ned i Køge Bugt, putte sig stille der, til – en anden Gang.

Og som jeg staar dér og ser paa den straalende Sols Synken og for en Stund, blændet og betaget lukker mine Øjne, dukker pludselig et Ansigt op i mine Tanker, et Barneansigt, en lille Piges: det har Skilning midt i det blonde Haar, det har dybe, mørkeblaa Øjne og en lille eftertænsksom Pande. Hvor jeg husker dine spinkle, ivrige Hænder og den sæbefriske Duft fra dit Haar, hvor jeg husker vore morsomme Lege, og alle dine barnlige Paafund, din overgivne Latter og din kviddrende Pludren, hvor du fyldte mine Stuer med Liv, og mit Sind med Rigdom, du lille uskyldsrene Væsen! – Nu er du langt borte, og jeg faar saa vaadt i Øjene ved at huske paa, at vi nu ikke mere kan lege bissende Kipkalv sammen eller lave Buddinger af Sandmelet, ikke lege »købe og sælge«, eller sejle til Amerika sammen og vinke »Farvel til gamle Danmark«.

Men naar *Desembersolen* skinner ind i min Stue, og jeg blændet lukker mine Øjne for dens Glans, saa har jeg dig lyslevende, – *for mig og om mig*; thi du er som *den*, fuld af Fest og søde Overraskelser, Blink af Jul, igennem mørke Dage.

Marie Bregendahl med sønnen Svend i året 1894.

Elve spørgsmål til Marie Bregendahl og hendes svar

Denne tekst har efter alt at dømme ikke tidligere været offentliggjort. Den spørgendes navn er ikke angivet og svarene ikke dateret.

K. Aa.

– Fru Marie Bregendahl har i Aar udgivet en Bog, der er bleven paaskønnet, men som for en væsentlig Del er Optryk af ældre Arbejder. De har vel ikke opgivet at komme med nye Arbejder, Fru Bregendahl?

– Nej, jeg arbejder af alle Kræfter. Men det er et Værk i flere Bind, og jeg kan derfor ikke sige, hvornaar jeg har det fuldført.

– Listen over Deres Bøger viser, at Novellen, Fortællingen i kort Form, har haft Deres særlige Interesse. Det er egentlig usædvanligt i dansk Litteratur. Har De særlig Forkærlighed for den korte Form?

– Ja, det er rigtigt, jeg har skrevet en hel Del Noveller eller Smaafortællinger, hvad man nu vil kalde dem, om det kan siges, jeg har haft *Forkærlighed* for »den korte Form«, ved jeg ikke, men jeg vil tilstaa, at jeg mener rent kunstnerisk set kræver Novellen mere af Forfatteren, end Romanen. Man maa, naar man begynder en Novelle, ligesom holde hele Emnet mellem sine to Hænder, og jeg synes det kræver større kunstnerisk Beherskelse, hvis da der kommer til at staa noget af virkelig Betydning som Menneskeskildring, og kommer Perspektiv deri. I en Roman kan man jo fortsætte i det uendelige, lægge Kapitel

til Kapitel, og det man ikke faar sagt i det ene Kapitel, kan man komme med i det andet. I Novellen skal man paa faa Sider, paa een Gang faa Emnet baade levendegjort og fastlagt, og dog ikke give mere, end Læseren faar Brug for sin Gætteevene, og derved tvinges til at arbejde med. Jeg har vel i det Hele vist en vis Forkærlighed for Koncentration. En Bog som f.Eks, »En Dødsnat« foregaar jo virkelig på een eneste Nat, – »Den gamle Provst« foregaar hovedsagelig i *to Døgn*, og i min sidste Bog »Holger Hauge og hans Hustru« foregaar jo hvert af Bogens fire Bind i *et Døgn*, saa det kan vel siges, at denne Handlingens Koncentration ligger for mig.

– *Børnene optager Dem meget som Emne. Ser De en særlig Opgave i at skildre Børns Liv og Tanker?*

– Nej, jeg har ikke følt det som nogen særlig Opgave at skildre Børn, men jeg har altid interesseret mig meget for Børn, og haft stor Glæde og Udbytte af at omgaaes dem. Det er vist især deres Umiddelbarhed, der tiltrækker mig, – men det gør Umiddelbarhed ogsaa, naar jeg møder den hos Voksne.

Forøvrigt er det vel saadan, ikke blot for Forfattere, men ogsaa for de fleste andre, at Barndoms- og Ungdomstiden spiller en afgørende Rolle for éns Tilværelse – vel fordi der er tomt i Hjernecellerne i de Aar, saa Indtrykkene derfor føles friskere og stærkere og sætter sig mere grundigt fast. Det bliver vel saa ogsaa en Grund til, at en Forfatter kan synes med Forkærlighed at skildre Børn og Barndomstid.

– *Et af de Problemer, der vendes tilbage til hos Deres smaa Piger, er den sociale Skillelinje. Det er Historien om at gaa over Skellet – til den fattige Hyttefamilie. At gaa over Skellet er naturligvis forbudt. Jeg siger naturligvis, fordi Skellet skildres som noget, der ikke kan være anderledes. Føler De selv saadan med Skellet?*

– Som vi fødes og opvokser under himmelvidt forskellige Forhold, tror jeg ogsaa, der er, og *maa være*, stor Forskel paa os Mennesker; men De kan da nok tænke, at jeg ikke mener, det er særlig hos de velhavende, man finder den fine og værdifulde Menneskelighed. – Jeg kan f.Eks. nævne, at jeg – takket være vel, at jeg har haft en vis Evne til at se *uden paa* Folk,

hvad der var *indeni*, har haft en hel række af Tjenestepiger og Morgenkoner, som jeg rent menneskeligt har holdt meget af, og for manges vedkommende fremdeles er knyttet til med faste Venskabsbaand. – Menneskeligt set har jeg sat disse Kvinder højere end *Hovedparten* af de Mennesker, jeg som Forfatter har mødt.

– *En af de Ting, der indvendes mod Deres Bøger, er netop, at de skildrer Forholdene, som de sikkert var i gamle Dage, maaske for 40 eller 50 Aar siden, men ikke nu. Hvad siger De til den Indvending?*

– Den Indvending mener jeg selvfølgelig er fuldkommen urigtig. Det i mine Bøger, der betyder noget, er Skildringen og Uddybelsen af saa rent almenmenneskelige Forhold, at de ikke saadan forandrer sig i Løbet af nogle Aar, maaske aldrig. – Jeg har heller aldrig med mine Bøger haft til Hensigt at skildre, hvad de enfoldige Anmeldere herinde foragtfuldt kalder »Hjemstavnen«. – Tværtimod – kan jeg sige. Utallige af mine Skikkelser og Emner har jeg netop fundet herinde og bare trukket dem ud paa Landet, og givet dem Bondeklær og Gerning der, fordi, naturligvis, at jeg, som den bondefødte, da bedst kunde gaa helt og fuldkommen rundt om dem, og indblæse dem Livsaande fra alle Sider.

Hvorfor foregaar vel alle Henrik Ibsens Dramaer hjemme i en eller anden af de trange norske Fjordbyer? Vi ved dog vel alle, at han i hele sin Manddomstid levede midt ude i den store Verden og fjernt fra Norge.

Det kan ogsaa have sin Betydning for en Forfatter, at faa Stoffet lidt paa Afstand, man kan vist staa friere og ligesom se mere objektivt paa Tingene, naar man faar dem lagt bort i en anden Tid og under andre Forhold, end der, hvor de maaske rettelig hører hjemme. Mon ikke mange af de historiske Romaner netop bliver til af den Grund?

– *Mener De ikke, at Bøger kan have en Opgave i at medvirke til sociale Forandringer – om De vil: social udligning?*

– Jo, absolut. Jeg mener f.Eks. at en Forfatter som Skjoldborg har øvet sin største Gerning just ved den Vækkelse og Opmuntring, hans Skrifter har været for den danske Husmand

og for de Slidere, der giver sig i Kast med Hedeopdyrkning. Men da det, som alt sagt, har været de rent menneskelige Sider af Forholdene, der har haft størst Interesse for mig, har jeg jo ikke set det som min Opgave, at hjælpe til her. – Men jeg har jo dog i min Bog »Holger Hauge og hans Hustru« givet en ret udførlig Skildring af Bøndernes sociale og politiske Kamp i Slutningen af forrige Aarhundrede og ogsaa med et Strejflys været inde over Efterkrigstiden, saa fremmed eller ligegyldig staaer jeg paa ingen Maade over(for) disse Forhold.

– *Deres Bøger er altid bleven værdsat som sanddru og alvorlig Kunst, men der var en, der samtidig vakte Opsigt, »En Dødsnat«, hvor De skildrer et stærkt Menneske, en Mor, der dør under en Fødsel. Havde De noget særligt Formaal med at skrive den Bog?*

– Nej. jeg havde ikke andet Formaal, end det sædvanlige: At fri mit Sind for Tanker og Indtryk, der just paa den Tid brændte med særlig levende Styrke i mig.

– *Kunde det ikke tænkes, at saadan en Bog skabte unødigt eller i hvert Fald unyttig Ængstelse hos Kvinder, der skulde være Mødre?*

– Ja, nu De nævner det Spørgsmaal, maa jeg tilstaa, at jeg har hørt noget lignende før. – Thomas Bredsdorf paa Roskilde Højskole f.Eks. fortalte mig, at den Bog var, og skulde altid være, bandlyst i hans Højskolebibliotek, fordi – sagde han, at Højskolepigerne vilde faa en saadan Skræk i Livet for at føde Børn, at der aldrig mere kom Børn til Verden. – Ja, det var jo nok en spøgefuld Overdrivelse, og vist en Forskrækkelse, der mere er Mands end Kvindes. – Ifølge mine Erfaringer er nemlig Mænd gennemgaaende nogle store Kujoner, naar det gælder fysiske Smerter, ti Gange værre Kujoner end Kvinder, og at min lille Bog skulde kunne afskrække nogen Kvinde fra at føde et Barn, tror jeg ikke paa.

– *Det kan ikke nægtes, der er sket meget i Verden, siden De skrev Deres første Bøger. Har det ændret Deres Syn paa Mennesker?*

– Aanej, det kan jeg ikke sige, men at de nuværende Verdensforhold fylder ogsaa mig med en fortvivlet Uro, skal

*Marie Bregendahl
i 1937.*

ikke nægtes. – Den Gru og Smerte, man led under Verdenskrigen, havde dog stadig bag sig et lille Haab om at naar Krigen endelig en Gang var Slut, saa vilde Fornuften hos Menneskene vaagne saadan, at Arbejdet for Freden mellem Nationerne ikke fortsat blev hen i Vejret.

Men hvad nu.

Hvis Tanker kredser ikke nu om de historiske Herredømmer og Folkeslag, der i Tidens Løb er gaaet under, og gruer vi ikke alle for, hvad der nu venter Europa?

– *De er jo nu, Fru Bregendahl, en af de ansete Forfattere i Danmark. Mener De ogsaa, Deres Bøger har fundet Vej til det Publikum, de har Bud til?*

– Hvor langt ens Bøger er trængt ud, ved en Forfatter jo ikke meget om. De 17 Bind, Gyldendal ligger inde med, er ganske vist *hidtil* kun solgt i usselig smaa Oplag, først med min sidste Bog, der udkom andet Steds, fik jeg et større Slag. – Men i Kraft af alle de Breve, jeg mellem Aar og Dag har modtaget, fra mig ukendte Mennesker, har jeg dog haft en Følelse af, at

jeg virkelig var meget læst. – Det er vel saa Bibliotekerne, jeg kan takke herfor.

– *De har sikkert Ret i, at De har haft en stor Læsekreds, ogsaa i Kraft af Deres Valg af Emner og den selvstændige Behandling, men som ung er De vel nok blevet paavirket af andre Forfattere. De har selv nævnt Strindberg, Ibsen og Bjørnson.*

– Ja, de tre Navne, De der nævner, men vi maa tage Henrik Pontoppidan med, det var jo deres Værker vi alle læste og talte om, da jeg var i den Alder, hvor man modtager sine stærkeste litterære Indtryk.

Men hvor *bundforskellige* var ikke ogsaa disse fire store skandinaviske Forfattere, og hvilken Rigdom og Udvikling var der just ikke i at se paa deres *Forskelligartethed*. For den i hvem Forfattere evnen den Gang kun levede som en lønlig og halvbevidst Spiren, maatte disse fire store naturnødvendigt faa deres indgribende Betydning, og jeg siger dem gerne Tak, for hvad de gav mig.

Peder Lydersen af Hvidbjerg Holmgaard

Af N. Olesen-Husted

P. Lydersen er født d. 20 November 1803 i Brøndum Sogn i Salling. Hans Forældre var Selvejergaardmand Lyder Madsen og Hustru Elisabeth Andersdatter. Lyder Madsen var i 32 Aar Sognefoged og Lægdsmand og skal have været en meget virksom og dygtig Mand. Af Ægteparrets 7 Børn, der alle fik en god og omhyggelig Opdragelse og Undervisning, udmærkede sig især Sønnen Peder Lydersen.

Han var meget godt begavet og havde som Dreng og Yngling meget stor Læselyst. Tidlig begyndte han at samle sig Bøger, historiske og politiske, og ved stadig gennem Aarene at forøge sit Bogforraad og ved flittig Læsning samlede han sig et Kundskabsfond og en Udvikling, som var ualmindelig hos Bønderne i de Dage.

Der synes dog at have udviklet sig en Skævhed ved hans Læsning og Uddannelse. Alt for meget har han været overladt til sig selv. Kritikløst, uden Vejledning har han udviklet sig. Hvem kunde i de Tider vejlede en Bondesøn? Blandt hans Standsfæller var der ingen, med Præsterne var der tit meget lidt Forbindelse. Lærerne hævdede sig i Kundskab og Udvikling næppe ret meget over den almene befolkning, og Skoler til videre Uddannelse for Bondens Børn fandtes ikke. Derfor kunde en Svend som P. Lydersen let gennem sin Læsning og sin Grublen løbe den Fare at blive ensidig, at blive noget af en Særling.

»Ud over de høje Fjælde« kom han aldrig. I hele sin Ungdomstid opholdt han sig i sit Hjem, sysselsat ved Landbruget

og i sin Fritid levende mellem sine Bøger. Forlystelser som Dans og Kortspil har han holdt sig helt borte fra, sjældent har han været i de unges Lag og har da altid gaaet stille omkring og af de unge været anset for »en underlig en«. Men kunde han komme til at tale med nogen om historiske eller politiske Emner, da blev han livlig, da fik han Munden paa Gang.

Den 13. Februar 1831 giftede han sig med Maren Andersdatter Kirk af Hvidbjerg Holmgaard og blev ved hende Ejer af denne Gaard, som han beboede i hele sin Manddomstid. Ægteparret fik 10 Børn, 5 Sønner og 5 Døtre.

Der levedes et fromt Liv i Hjemmet. P. Lydersen var en religiøs Natur, og hans Hustru, der ikke hævede sig ud over det almindelige, og som næppe har haft nogen videre Betydning for sin Mands Udvikling, delte hans Guds frygt. Tænkeligt er det, at de har været en Del paavirkede af »De gudelige Forsamlings Mænd«, som havde Samlingsplads hos Pastor Rasmussen i Haasum, en lille Mil fra Hvidbjerg Holmgaard; men P. Lydersens gudelige Tale, der drejer sig om Gud og Dyden, synes snarere at pege tilbage mod Rationalismen. Om nogen Paavirkning fra grundtvigsk Side kan der næppe være Tale.

Som der var noget aparte ved P. Lydersen selv, saaledes var der det over hele Livet i Hvidbjerg Holmgaard. P. Lydersen vilde være »noget for sig selv« blandt sine Standsfæller, og hans Børn skulde opdrages til det samme. Derfor maatte de knap komme sammen med andre Børn, og i Sognets Skole kom de ikke, skønt Læreren var en meget flink og dygtig mand. P. Lydersen havde sine egne Ideer om saa meget, ogsaa om Opdragelsen. Han vilde selv være lærer for sine Børn, og han skulde nok, sagde han, opdrage en Flok, som der ikke blev Mage til. De fik tidlig at vide, at de ikke skulde være som andre Børn, men skulde hæve sig over dem i Kundskab, Dannelse og sædelig Opførsel. Og saa maatte de ikke tale Bondesproget, de skulde tale »fornemt«. P. Lydersen kunde, Fantasi- og Hjertemenneske som han var, fortælle for dem, saa deres Øjne straaledede, men underlig og ensidig som han selv blev hans Undervisning og Opdragelse, og Børnene kom til at lide under det.

Som Landmand udmærkede han sig ikke. Detil var han alt for forsigtigt, alt for sparsommelig. Vel samlede han sig en Del Penge, men hans Gaard forfaldt. Theorier om Landbruget som om saa mange andre Ting havde han nok af, men i det praktiske Liv var han ubehjælpssom. Gode Raad og Vink havde han altid paa rede Haand, men til Handling var han sen. Han havde for meget i Munden, men for lidt i Haanden, som Folk sagde. Heller ikke i det komunale Liv satte han sig videre Spor, skønt han sad i Sogneforstanderskabet og var Skolepatron i en Del Aar.

Naar han desuagtet blev en Mand der blev kendt i videre Kredse og vakte en ret betydelig Opmærksomhed, ja, endnu i vore Dage kan interessere ved sit Liv og sine Meninger, da skyldtes dette næsten udelukkende hans politiske Virksomhed, og hans politiske Liv er i en Del Aar saa nøje kædet sammen med hans Hjemegns, at det bliver et stykke af Sallings politiske Historie.

Peder Lydersens Stændervirksomhed.

Den 28. Januar 1841 valgtes P. Lydersen i Gæstgiver Grønnings Lokale i Skive til Deputeret for 18. Stænderkreds for mindre Landejendomsbesiddere. Kredsen omfattede Sallings fire Herreder samt de Sogne af Hjerm og Ginding Herreder, som laa nærmest ved Skive. Han blev valgt med kun 194 af de c. 700 afgivne Stemmer. Folk var den Gang ikke øvede i at gaa til Valg. Afstemningerne gik ikke saa meget efter politiske Linjer som efter personligt Kendskab og personlige Egenskaber.

Nogen Politik synes der dog at have været i Valget. Det var lige efter Kongeskiftet. Der var Gæring i Sindene i Anledning af Spørgsmaalet om, hvorvidt den nye Konge, Kristian VIII, vilde give fri Forfatning. Den ene adresse efter den anden blev sendt ind til Stænderne om denne Sag. Ogsaa i Salling var der Uro, men her var Meningerne om Ønskeligheden af en fri Forfatning stærkt delte. stærkere maaske end noget andet Sted i Landet.

Fra sognene Selde, Aasted, Durup, Nautrup, Sæby, Harre, Hjerker, Roslev og Thorum kom en adresse med 121 Underskrif-

ter, og fra Sognene Rødding, Lihme, Vejby. Lem, Ramsing og Haasum en anden med 99 Underskrifter, og begge udtalte Ønsket om Skattebevillingsret m.m., men tillige kom der – og det var en stor Mærkelighed i de Dage – en Adresse med 105 Gaardmænds Underskrifter fra Sognene Haasum, Ramsing, Vejby, Lem, Lihme og Rødding om, »at den raadgivende Provindsialstænder-Institution maatte forblive uforandret, og at ingen Skattebevillingsret eller anden lovgivende Magt maatte vorde Stænderne indrømmet«.

Det særdeles velskrevne Andragende er ikke forfattet af en Bonde. Der er blandt den daværende Stænderdeputeredes, Søren H. Refsgaards, Efterladenskaber fundet et af denne haandskrevet Eksempplar, men han er ikke Forfatteren. Snarere maa der tænkes paa en Præst som Forfatter, om ikke det er selve Biskop Ølgaard i Viborg. Tanken i Andragendet er saa lig den, der gaar gennem Biskoppens Stændertaler.

Da Søren H. Refsgaard havde endt Oplæsningen af Adressen i Stænderforsamlingen, bemærkede han bl.a., at han ikke delte de i Andragendet udtalte Anskuelser, for saa vidt de angik Skattebevillingsretten, og denne Udtalelse falder godt i Traad med tidligere Udtalelser af ham i Stændersalen. Han havde flere Gange udtalt Ønsket om, at Folkets Forsamling maatte faa større Myndighed, end Stænderne var i Besiddelse af.

Paa dette rene og klare politiske Spørgsmaal falder han for P. Lydersen den 28. Jan. 1841. Hvordan Valgdagen er forløben, ved vi ikke, men vi kan tænke os, at P. Lydersens Overlegenhed i Talekunsten har gjort Udslaget. Han har med stor Kraft og Sikkerhed »ud af sin fulde Overbevisning« talt for Stænderinstitutionen under en enevældig Konge og advaret mod Folkevælde, Pøbelvælde, og han har sejret.

Hans opfattelse af politiske og sociale Forhold skal vi lære at kende gennem hans Stændervirksomhed.

Allerede i Stændernes andet Møde 1842 tager han Ordet. Han ønsker, at Stændertidende maa blive noget mere læst blandt Bønderne. »Vor nuværende Konge har givet Landet en Institution, der meget vil bidrage til Bondestandens Udvikling, nemlig Kommunalindretningen for Landet, og jeg kan ikke

andet end anse det for højest ønskeligt, om der ved hvert Sogneforstanderskab fandtes to Frieksemplarer af Stændertidende», siger han.

Hans Forslag gik ikke igennem, der var ikke Raad til den Udgift. En Godsejer bemærkede, at de større Ejendomsbesiddere vilde blive forurettede ved de voksende Udgifter i den Anledning.

Men P. Lydersen bider fra sig: »Naar Godsejerne betaler højere Stænderbidrag, er dette da ikke en Følge af, at de er stærkere repræsenterede i Stænderforsamlingen?» siger han.

I det hele er han ikke bange for at sige Ting, som skurrer i Godsejer- og Embedsstandens Ører. Han føler sig som Bondestandens særlige Repræsentant, og saa snart der er Fare for, at Bonden trædes for nær, eller der er noget foreslaaet, som kan være til Fremgang for Bonden, er han straks paa Færde med et kraftigt Ord.

Han er, hvad man i vore Dage vilde kalde en rigtig Agrar.

Sin Opfattelse af Landbrugets Betydning fremsætter han en Dag i Stændersalen med følgende blomstrende Ord:

»Agerbruget er saa at sige Statens Rod, og naar Roden er udviklet i en muldrig Jord, vil den skyde frem til et pragtfuldt Træ, men naar den støder paa Hindringer, vil de saftfulde Blade og skønne Blomster udtørres!«

Disse og lignende Udtalelser, af hvilke vi træffer mange i hans Taler, bragte vel et Smil frem paa manges Læber og fristede mange til at gøre Nar ad denne »Komiker« i Stændersalen. Ogsaa kniber det, naar han holder sine berømte historiske Foredrag, hvori han citerer baade Fortids og Nutids Stormænd, Humanister og Filosofer uden al Tid at have den rette forstaaelse af det, han taler om; men han selv tror usvigelig paa sin Opfattelse og har den bedste og ædleste Hensigt med sin Tale. For Svig eller Vigtighed kan han ikke beskyldes, men blot er der en hartad utrolig Mangel på Selvkritik i hans Færd og Tale.

At nævne alle de Taler og kortere Udtalelser, han fremkommer med i Samlingerne, vilde føre for vidt – det vilde være at skrive omtrent hele Samlingernes Historie, men enkelte Ting skal nævnes.

Han taler for, at det frie og ufrie Hartkorn skal stilles lige. En Godsejer begynder at ymte om, at skal sligt gennemføres, saa maa man hellere faa en rigtig Krig mellem Godsejere og Bønder straks. Hertil siger P. Lydersen: »Skal der endelig være Krig, da er det ikke vanskeligt for Bonden at forudse, hvem der vil gaa af med Sejren; thi i Bondens Arm er det dog, at Kraften sidder!« Godsejeren trak sig noget betuttet tilbage.

Men skal Bonden vinde Sejr, da maa hans Stemme høres. Derfor slaar P. Lydersen stærkt paa, at Bondestanden skal repræsenteres stærkere i Stænderne, thi den bærer den største Part af Statens Byrder.

Den Sag, hvorved P. Lydersen særlig særpræges som Politiker, er dog Spørgsmalet om fri Forfatning. Som alt nævnt var han en Modstander deraf, og han holder ikke sin Mening hos sig selv, selv om han ved, den er ilde hørt. Gang på gang taler han Enevældens Sag i Stændersalen. For ham er den Bondens Værn mod de andre Stænder. For ham som for saa mange andre Bønder i de Dage er de stærke Røster om fri Forfatning, der hørtes fra de for Bønderne temmelig fremmede Folkelag, et maskeret Forsøg paa at fravriste Bonden det Gode, han havde faaet ved Stavnbaandets løsning, og den politiske Stilling, han havde faaet sammen med de øvrige Stænder ved Stænderinstitutionen. Det gælder for P. Lydersen og hans Meningsfæller blandt Bønderne at værne det, som er naaet, og ikke vove sig ud i det uvisse.

Allerede kort Tid efter sin Indtrædelse i Stændersalen Toner P. Lydersen rent flag. Den 29. Oktober 1842 indbragte Oljemøller Schytte, Horsens, Forslag til en Petition om en fri Forfatning, og da udtalte den sallingiske deputerede:

»Jeg skal ikke gaa dybt ind paa det oplæste Andragende, ... men naar flere Talere har yttret, at der i Folket rørte sig en Trang til en fri Forfatning, samt naar de i den Henseende har henvist til Petitioner om Skattebevillingsret, som med 4633 Underskrifter indkom til Forsamlingen i 1840, saa skylder jeg Sandheden at erklære, at hin Trang ikke er til Stede. Jeg skulde, om det behøvedes, skaffe et lige saa stort antal Underskrifter, som det nævnte, men i modsat Retning, fra Beboerne

af det 18. Valgdistrikt, som ikke ønsker nogen Forandring i Forfatningen, og som elsker de suveræne Konger som deres Velgørere, hvem de have at takke for Frihed og en lykkelig Tilværelse. Havde Bondestanden kunnet blive rejst uden af de suveræne Konger, da vilde det være sket for længe siden. Der var, saa vidt mig af Historien bekendt, i Danmark, en Tid, da Selvejerbonden var lige saa fri og uafhængig som den fornemste jarlbaarne Herre, men disse naturlige Rettigheder bleve ham berøvede ved flere Omstændigheder. Pavemagtens Vælde steg mere og mere, og med den Adels ... Kunde Bonden være bleven rejst uden af de suveræne Konger, da vilde det vist være sket under Kristian II; men denne Bondens sande Ven formaaede dog ikke, alle Bestræbelser uagtet, at gengive den fortrykte Stand Friheden ...«

Formanden: »En saadan historisk Udvikling ... er ikke her paa sin Plads.«

P. Lydersen: »Jeg vilde kun vise, at Bonden skylder de suveræne Konger Taknemmelighed for alt det Gode, de har gjort ham, og at han derfor bør elske og ære dem. Jeg stemmer af min fulde Overbevisning mod en Komite!«

Oberst Brock: »Den foregaaende Taler er gaaet tilbage til en Tid, som er forsvunden, og til Anskuelser som ikke mere finder Genklang. Der er her ikke noget, som kan krænke Bonden, thi de konstitutionelle Former sigter til alles Bedste ...«

Landsoverretsprokurator Jespersen: »Det har gjort mig ondt at høre, at et Medlem af Bondestanden udtaler sig i en anti-konstitutionel Retning, som om Folket ikke ønskede en fri Forfatning. Jeg tror, at dette hidrører fra en Misforstaaelse, en urigtig Opfattelse af Suverænitetens Forhold til Bondestanden. Det er en god Fyrste, understøttet af Tidsforholdene, ikke selve Suveræniteten, som Bondestanden skylder sin friere Stilling.«

Man kan forstaa Frihedsmændenes Forbavselse, Bedrøvelse og Harme, da de hørte slige Ord i en Bondes Mund. Hans Opfattelse af den enevældige Konges Forhold til Bondefriheden var noget af en Misforstaaelse, men man skimter gennem P. Lydersens Ord Bondens dybe Mistro til Overklasserne i Landet – og denne Mistro havde sin historiske Berettigelse.

Som P. Lydersen her har slaaet Tonen an, holder han den Stændertiden igennem.

I Samlingen 1844 underholdt han igen Forsamlingen med et længere historisk Foredrag, hvori han søger at bevise, at Enevælden er den bedste Regeringsform for de smaa i Samfundet. I Begyndelsen af Samlingen 1846 yttrede han sin Glæde over, at Bevægelsen for Omstyrtning af Stænderne og Indførelsen af en konstitutionel Forfatning syntes at være blidelig indslumret, og der er Stænk af Haan i hans Tale. Men længere hen i Samlingen opdagede han til sin Bestyrtelse, at Tanken aldeles ikke var død. Den 23. November foreslog Landsoverrettsprokurator Jespersen Indgivelse af en Adresse til Kongen om fri Forfatning. I den Anledning udtaler P. Lydersen:

»Naa Proponenten har udtalt, at enhver Fædrelandsven ønsker en fri Forfatning, da maa jeg paa det bestemteste modsige dette. jeg har modtaget Breve fra Folk i forskellige Egne af Landet, hvori mine Medborgere udtrykker deres Tilfredshed med mine Anskuelse og navnlig med mine Bestræbelser for Bibeholdelsen af den enevældige Regeringsform, som Bonden i Almindelighed, for saa vidt han ej er forledet, vist anser for en Beskyttelse for ham selv, fordi det er naturligt, at Bonden, som ej har Adgang til højere Kundskabs-Udvikling, i en konstitutionel Stat absolut maa ligge under. En af Europas Stormænd har sagt om en Konstitution, at den var Løgnens, Bedrageriets og Bestikkelsens Regering. En saadan passer ej den ærlige Jyde, som ønsker at gaa aabent og ærligt frem. Jeg maa derfor ytre det modsatte af Ønsket om en konstitutionel Forfatning.«

De anførte Udtalelser viser tilstrækkeligt P. Lydersens Standpunkt over for Tidens store politiske Spørgsmaal. At hans Tanker deltes af mange i Bondestanden i de Aar er utvivlsomt. Den ene Bonderepræsentant efter den anden staar op i Stændersalen og vidner derom, skønt de er Venner af fri Forfatning. At P. Lydersens Ord finder god genklang blandt hans Vælgere i Sallingland, kan vi ikke tvivle om. Ved Valget den 10. Februar 1847 sender de ham med langt større Stemmetail end ved forrige Valg ind i Stænderforsamlingen. Havde det staaet til Sallingboerne, havde vi ikke faaet en fri Forfatning i 1848. Reaktionen

havde Fremgang, og Frihedsmændene ude i Bondelandet dukkede Hovedet. Først Luftningen fra 1848 faar dem til at rejse det igen.

P. Lydersen i Aaret 1848.

I Februar 1848 drog P. Lydersen fra Sogn til Sogn i Sydsalling, samlede Gaardmændene til Møde, holdt Foredrag for dem og bad dem underskrive en af ham selv forfattet Adresse til Kongen imod fri Forfatning.

I Adressen hedder det:

»... Tillad, allernaadigste Konge, at vi i dybeste Underdanighed udtaler vor Troskab, Hyldest og Lykønskning for Deres Majestæts Trone ... Vi grunder vort Haab for Fremtiden paa Deres Majestæt og beder Dem være vor Beskytter og Varetægt i disse kritiske Tider ... Vel gives der mange, som med stor begejstring ønsker en Konstitution, ja vel endog udgiver det for hele Folkets Ønske, men det maa vi benægte. Det store Flertal ønsker ingen radikale Former, thi dertil er vi ikke modne eller nok uddannede ... Den største og især sindige og fornuftige Del af Befolkningen ... frabeder sig en Konstitution ...«

Da P. Lydersen var færdig med sin Rundrejse, var Adressen underskrevet af 300 af Sallings Gaardmænd, og den blev derpaa indsendt til Regeringen.

Den 22. marts samledes de Stænderdeputerede i Viborg¹⁾ for at vælge »erfarne Mænd«. Desuden var en Del andre ansete Mænd strømmede til, og efter Valget blev der afholdt et Folkemøde, hvor flere af Jyllands dygtigste Frihedsforkæmpere førte Ordet. Der blev ved Mødet stillet Forslag om Indsendelse af en Adresse om fri Forfatning, og største Parten af Deltagerne i Mødet underskrev. Blandt de faa som ikke underskrev, var P. Lydersen.

De fleste af Mødets Deltagere blev i Viborg om Natten, og da de samledes næste Morgen, var Stillingen forandret. Posten fra København havde bragt Efterretning om Kasinomødet, Fol-

¹⁾ Om dette Møde se A. Heise: Folkemødet i Viborg d. 22. og 23. Marts 1848. (Særtryk af Saml. til jydsk Hist. og Top. 3. R. V.)

ketoget og det gamle Ministeriums Afgang. Adressen fik nu en Tilføjelse, og P. Lydersen skrev under. Han forsvarede dette, der jo saa ud som en Svigten af gamle Standpunkter, med at henvise til Slutningsordene i hans egen Adresse:

»Men vi ville med Rolighed og Tillid overlade til Deres Majestæts Visdom og Godhed at udvikle de Forhold, som kunne blive til Held og Lykke for vort elskede Fædreland.«

Kongen var gaaet med, og saa gik P. Lydersen ogsaa med, maaske greben af Øjeblikkets Stemning, sikkert med den Tanke, at han endnu var sin Fortid tro, uden Anelse om, hvor liden Del Kongen havde haft i Udviklingen af de Forhold, der forelaa, – og vel heller ikke uden Frygt for Følgerne af at gaa imod den stærke Strøm, der i Øjeblikket syntes at kunne rive alt det omkuld, der kom i Vejen. Senere, da den stærkeste Bølgegang havde lagt sig, blev han »atter sig selv igen«.

Der er sikkert i Viborg, som da var en meget frihedsvenlig By, kastet vrede Blikke og lydt Smædeord efter de Mænd, som med nogen Modvilje underskrev Adressen, og særlig efter P. Lydersen, der var velkendt i Byen, og hvis Udtalelser fra Stændersalen var i friskt Minde, – men til noget Opløb kom det næppe. P. Lydersen fik Lov at køre bort i Fred og Ro denne Gang¹).

Den 4. April holdtes der efter Kundgørelse i Viborg Stiftstidende et Møde paa Raadhuset i Skive. Flere Medlemmer af samtlige Sallings Forstanderskaber var til Stede, og Forhandlingerne drejede sig om, hvorledes Sallingboerne og Skiboniterne skulde væbne og indøve Mandskab og indsamle Fødevarer, Klæder m.m. til Brug i den nu udbrudte Krig, ligesom det skete i de andre Egne af Landet. Det blev vedtaget, at Sogneforstanderskaberne i Salling skulde lade udgaa et Opraab til alle våbenføre Mænd mellem 16 og 60 Aar om at melde sig til frivillige Vaabenøvelser i deres Hjemegn, og at en Komite til at

¹) I Rugaards Levnedsbetænelser af P. Lydersen i »Fremragende danske Bønder« er »Folkemødet« sat til 27. April. Der er her sket en Sammenblanding af to Rejser, P. Lydersen gjorde til Viborg, d. 22. Marts og d. 27. April.

sørge for Lærere og Vaaben skulde dannes, og det oplystes, at Forstanderskaberne i Salling allerede havde i Forening indkøbt 35 Heste, som de vilde skænke til Hæren. »Forhandlingerne vidnede iøvrigt om, at der paa Egnen ikke var mindre sand Fædrelandskærlighed, end der paa andre Egne har givet sig til Kende, og at selv (!) Bondestanden ogsaa var gennemtrængt af den Følelse, at det nu gjaldt om at hævde Fædrelandets Ære og Selvstændighed, og at enhver Opofrelse maatte ydes for at naa dette Maal,« skriver Viborg Stiftstidende.

Det synes imidlertid i den følgende Maaned ikke at være gaaet saa glat med Indsendelse af Bidrag til Hæren, som Mødet d. 4. April gav Løfter om, og i den Anledning rettes der Anklager mod Sallingboerne og deres Repræsentant P. Lydersen. Anklagen kommer frem i Viborg Stiftstidende for 29. April. Sallingboerne har, til manges Forundring, endnu ikke, skønt de er velstaaende, ydet noget frivilligt Bidrag paa Fædrelandets Alter. Man har troet, Bevæggrunden dertil var smudsig Gerrighed, men er kommen efter, at Grunden er Uvilje mod den nye Regering, og at denne Uvilje bibringes dem af en enkelt Mand. Der sigtes til P. Lydersen. Bladet tilføjer, at Anklagen ikke rammer Skive By, der har ydet forholdsvis godt, men stemmer ellers i med en skarp Bebrejdelse mod de velhavende Salling Bønder og falder særlig over P. Lydersen:

»En enkelt Mand ... har været ivrig med at udsprede saadanne Taabeligheder og Dumheder, der næsten er lige saa slemme som de, de løgnagtige Oprørere i Holsten har betjent sig af. ... En saadan Virksomhed er ikke langt fra Landsforræderi. – Det undres, at Stedets Øvrighed ikke har foretaget de fornødne Skridt i den Anledning«.

Samme Dag meddeler Bladet, at P. Lydersen havde været i Viborg d. 27. April, at der fra Befolkningens Side var bleven vist ham en saadan Uvilje paa Grund af hans senere Færd, at Stedets Øvrighed havde anmodet ham om hurtigst muligt at forlade Byen, og at man nu ventede en Undersøgelse af hans Forhold og en offentlig Redegørelse derfor. I samme Nr. af Bladet kundgør P. Lydersen, at han »ved sørgelig Erfaring« er kommen til Kundskab om de ondskabsfulde og usandfærdige

Rygter, der er udsprede om ham, og beder Publikum opsætte sin Dom til Oplysningerne i Sagen kan retfærdiggøre ham.

Om det, som er foregaaet den 27. April og i Dagene forud, fortæller P. Lydersen saaledes¹⁾:

Den 25. April hørte han af nogle Bønder, der havde været i Skive den Dag, at Rygtet der gik, at han var tysksindet og vilde forføre Bønderne til at anerkende den provisoriske Regering i Hertugdømmerne, og at en Del Indbyggere i Skive i den Anledning havde forenet sig for at ville drage ud til hans Bopæl og arrestere ham. Hen paa Aftenen fik han fra flere Byer Advarsel om det Overfald, der truede ham, samt Løft om Hjælp af bevæbnet Mandskab til sit Forsvar, hvis det skulde gøres nødvendigt. Han blev i den Anledning noget ængstelig, og skønt han var sig bevidst intet ulovligt at have gjort, fandt han det dog rigtigt ikke ved sin Tilstedeværelse at foranledige Voldsomheder og holdt sig derfor borte fra sit Hjem den første Del af Natten.

Den 26. April rejste han en Tur til Viborg – antagelig til Amtsraadsvalg, som ses kundgjort i Viborg St. til 27. April – og kom paa Rejsen gennem Skive. Da Herredsfoged Willemoes, som havde mærket den ophidsede Stemning imod ham, hørte, at han var i Byen, sendte han Bud efter ham. P. Lydersen og Herredsfogden havde en samtale om Stillingen, og P. Lydersen fik af Herredsfogden, som ogsaa af andre af Skive Byes Borgere, Beretning om, hvad han beskyldtes for. Man gav ham Skylden for, at Sallingboerne hidtil havde vist sig lunkne til at give Bidrag til Fædrelandets Forsvar, og man bebrejdede ham, at han ved sine Ytringer til Bønderne skulde have fremhævet Enevoldsmagtens Fortrinlighed og lagt Skylden for Krigen og den deraf flydende Ulykke over paa de nye Ministre. P. Lydersen hævdede over for disse Angreb sin absolutte Uskyldighed.

Sagnene, der har lejret sig om disse Dages Begivenheder, fortæller om Sammenstimlen og Tilraab som: Forræder, Tysker o.s.v., hvor P. Lydersen kom frem. Der synes at være en Del

¹⁾ I Salling Herreders Politiprotokol og Nørrejysk Stændertidende 1848.

Overdrivelser deri, men een Mand har i alt Fald været svært med i Anledning af Sagen. Det er Toldbetjent Meyer. Da P. Lydersen kom til Østerport, modtog Meyer ham med det Udraab: »Hvor er den tyske Kokarde? Har De Tid at rejse bort i Stedet for at holde Forelæsninger for Bønderne? Jeg vil hellere se Dem i en Galge end her paa Vognen!«

Under P. Lydersens Ophold i Viborg den 27. April brød den gamle Misfornøjelse fra Stændertiden, der havde faaet betydelig Næring under hans Holdning ved Mødet d. 22. Marts kraftigt igennem. Der lød Raab efter ham gennem Gaderne: »Der gaar den Prøjsler!« og han fik paa flere maader, navnlig ved et Ordskifte med en af sine Bekendte, den ivrige Frihedsmand Købmand Hagemann, der end ikke mere vilde hilse ham paa Gaden, et klart Indtryk af Stemningen. Holdningen imod ham blev hen paa Eftermiddagen saa truende, at Byfoged Koefoed troede sig nødsaget til at skride ind og tage ham under sin Beskyttelse.

P. Lydersen rejste saa under Ledsagelse af en Politibetjent til Skive. Betjenten havde en Skrivelse med til Herredsfoged Willemoes med Beretning om, hvad der var sket i Viborg, og den 28. April var P. Lydersen i Forhør. Willemoes kom til det Resultat, at det omtalte Rygte mod P. Lydersen maatte anses mere fremkaldt ved Misforstaaelse end virkelig begrundet, men paa Grund af Rygtets Almindelighed fandt han dog Anledning til nærmere at undersøge Sagen.

Undersøgelserne begyndte saa ude i P. Lydersens Hjemegn, først i hans eget Sogn. Den 1. Maj blev en Politiret nedsat hos Sognefoged S. Gertsen i Hvidbjerg. Sognepræsten for Hvidbjerg-Brøndum var første Vidne og hævdede, at P. Lydersen ved flere Lejligheder og til flere navngivne Mænd havde brugt Ytringer, der sigtede til at svække Tilliden til det nye Ministerium og Kærligheden til Fædrelandet, men de to næste Vidner, Sognefogderne for Hvidbjerg og Brøndum holdt paa, at P. Lydersen havde Kærlighed til Konge og Fædreland, og de var uvidende om, at han skulde have udtalt sig, som Præsten havde fremstillet det.

Samme Dag var der Forhør hos Sognefogden i Haasum, men

Toldforvalter Ludvig Meyer, der døde 1889, havde en historisk møde med Peder Lydersen ved Østerport i 1848.

saavel denne som Sognefogden i Ramsing vidner som deres førnævnte Kolleger.

Den 2. Maj sættes Politiretten i Hem Præstegaard. Præsten udtaler sig i Tilslutning til sin Embedsbroder i Brøndum, medens Sognefogdem vel indrømmer, at P. Lydersen ikke har været stemt for den konstitutionelle Regeringsform, men tillige hævder, at P. Lydersens Mening for Landet og Folket er god, og at han siden den nye Regerings Indførelse har sagt, det var Folkets Pligt at lyde denne Regering. De øvrige Bønder, som afhøres, holder med Sognefogden.

Den 6. Maj begyndte Forhørene i Skive. Første Vidne var den før omtalte Toldbetjent Meyer. Ud over noget Vrøvl om en Samtale, han en Gang lige efter Kristian VIII.s Død mente at have haft med P. Lydersen om Tronfølgerspørgsmaalet, har han kun det løse Rygte om, at P. Lydersen har søgt at svække Tilliden til Regeringen og har bibragt Bønderne Ulyst til at give frivillige Gaver, at holde sig til.

De to næste Vidner, Malermester Mortensen og Skomagemester Knot, ved heller ikke noget bestemt. Den sidste giver P. Lydersen det Vidnesbyrd, at han er en skikkelig og fædrelands-sindet Mand samt en oplyst Bonde. Derimod har næste Vidne, Sognepræst Aagaard af Skive, fastere Støttepunkter for sin Anklage. P. Lydersen havde nemlig en Dag vist Aagaard et Stykke af »Den danske Bondeven«, hvori der stod, at Enevældens Indskrænkning kunde tænkes farlig, især for Bondestanden, og P. Lydersen havde sagt, at han særlig lagde Vægt derpaa ved sine Samtaler med Bønderne. Aagaard havde foreholdt P. Lydersen det farlige i hans Fremgangsmaade, men Vidnet tvivlede om, at det havde frugtet. I alt Fald havde P. Lydersen straks derpaa begyndt at kritisere Regeringens Krigsførelse.

Gaardmand Chr. Christensen Høj, Volling, forklarede, at P. Lydersen havde opholdt sig hos ham den Aften, han var rejst fra sit Hjem af Frygt for Overfald fra Skiboniterne. Vidnet havde hørt flere Bønder ytre, at P. Lydersen omtalte de nye Ministre som særdeles dygtige Folk.

Bønderne søger som Helhed at forsvare eller undskylde P.

Lydersen og giver ham et godt Skudsmaal. Kun en af dem, Gaardmand Jens Holst af Balling, stemmer lidt sammen med Præsterne. Han har haft en Samtale med ham i sit Hjem for 3 Uger siden. P. Lydersen havde da da givet Regeringen Skylden for Krigens Udbrud og dadler dens udfordrende Holdning over for Tyskland. Han havde da udtalt, at den konstitutionelle Regeringsform vilde være til Skade for Bønderne, da de ikke vilde blive tilstrækkeligt repræsenterede i Rigets Raad. P. Lydersen havde lovet Vidnet at afholde sig fra lignende Ytringer i Fremtiden, men Holst var ikke sikker paa, at han havde holdt sit Løfte.

En Del flere Vidner afhørtes, men der fremkom intet særligt Nyt om P. Lydersens Forhold, hvorimod der fremførtes adskillige Bidrag til Forstaaelse af det yderst spændte Forhold mellem Skive By og Sallingland i de Dage.

Den 18. Maj forhørtes P. Lydersen selv. Efter at have oplyst om Begivenhederne forud for Forhøret omtaler han de Angreb, der under dette var fremkommet imod ham. Han var sig bevidst, at han i ingen Henseender havde søgt at vække Misfornøjelse med den nye Regeringsform hos Bønderne eller Mistillid til Regeringens Foranstaltninger. Han havde tværtimod til mange yttret, at Enevælden nu ikke længer var stemmende med Tidens Fordringer, og at Valget af de nye Ministre maatte anses for særdeles heldigt.

Han havde sagt til Bønderne, at de nu ret maatte udvikle deres Evner for at kunne hævde sig under den nye Forfatning, og havde siden Krigens Begyndelse paa enhver Maade opmuntret dem til at give frivillige Bidrag til Hæren. Til yderligere Vidnesbyrd om, hvilken levende Interesse han nærede for Landets Anliggender, fremlagde han en Genpart af et brev, han først i April Maaned havde skrevet til Biskop Øllgaard i Viborg, og hvori han bad denne give Stiftets Præster et Vink eller en Paamindelse om i disse krigeriske Tider at anraabe Gud om hans Beskyttelse og Varetægt, naar de sluttede deres Prædikener.

Han blev opfordret til at erklære, hvorfra han antog, det omhandlede Rygte havde sin Oprindelse. Han kunde ikke

bestemt angive det, men det forekom ham, at Præsterne havde den største Skyld deri. Muligt var de vrede paa ham for enkelte Ytringer mod dem, udtalte af ham i Stændersalen – men han kunde ikke henføre Rygtets Udspredelse til nogen bestemt Præst. Han benægter at have udtalt sig, som Pastor Aagaard, Gaardejer Jens Holst og Toldbetjent Meyer fortalte, og benægter tillige – som han ogsaa af et Vidne var beskyldt for – at have underskrevet Adressen den 23. Marts af Frygt for legemlig Overlast. Kun af undersøgt Lydighed, i Tilslutning til de sidste Ord i hans egen adresse og følgende flere andre Mænd, der havde samme Anskuelse som han, havde han underskrevet.

Han blev adspurgt, om han ikke maatte anse det for usandsynligt, at slige Rygter kunde opstaa uden mindste Grund, hvortil han erklærede, at efter hvad der i Bladene var anført om Rygter, der havde været i Omløb om udmærkede Mænd, kunde han ikke anse det for umuligt, at de omhandlede Rygter i saa bevægede Tider som disse kunde opstaa af intet og være blevne forstørrede af Folk, der enten i politisk eller privat Henseende var hans Modstandere.

Dermed sluttede Forhørene, og Herredsfogden indsendte Sagens Akter til Amtets Resolution. Amtet, der forud af Byfoged Koefoed var underrettet om Sagens Forhistorie i Viborg, sendte straks Akterne til Ministeriet med den Bemærkning, at det ikke skønnede, der var noget at gøre ved den Sag, men at det dog fandt at burde gøre Ministeriet opmærksom paa den. Ministeriet sendte den 10. Juni Akterne tilbage uden i mindste Maade at udtale sig om Sagen, og Amtet returnerer dem den 12. Juni til Herredsfoged Willemoes med den Bemærkning, »at der ingen Anledning efter det ved Forhøret oplyste er befunden for det offentlige til Foretagelse af videre i denne Sag«.

Denne Skrivelse blev tilstillet P. Lydersen til behagelig Underretning, og dermed var Sagen for det offentliges Vedkommende færdig. Viborg Stiftstidende, som havde haft en betydelig Andel i, at Sagen havde antaget saa store Dimensioner, maatte nu gøre et Tilbagetog baade med hensyn til P. Lydersens og til Sallingboernes Forhold. I Numret for 22. juni maatte

Redaktionen erkende, at den, efter at have gennemgaaet Sagens Akter, som var henlagte til Eftersyn i Stændernes Læseværelse, ikke havde fundet noget oplyst, som kunde skade P. Lydersen, ligesom den maatte vedgaa, at Sallingboerne nu ikke stod tilbage for andre i at yde frivillige Bidrag til Hæren.

I den korte Stændersamling fra 13.-23. Juni 1848 giver P. Lydersen en Fremstilling af Sagen, og i Viborg Stiftstidende for 26. Juni takker han Øvrigheden, der i Farens Stund sørgede for hans Livs Frelse, og haaber, at det ærede Publikum efter det nu oplyste vil være forsikret om hans Uskyldighed. Til yderligere Bevis derfor anfører han, hvad der skete i Skive den 7. Maj ved Orla Lehmanns Besøg. Denne Mand var forud indtaget mod Sallingboerne og P. Lydersen paa Grund af Rygterne om dem. Da han kom til Byen, var Tilstrømningen saa stor, at Raadhus-salen ikke nær kunde rumme de mødte, saa Orla Lehmann maatte tale, staaende paa en Brandtønde ude på Torvet. Han angreb Sallingboerne og især P. Lydersen. Denne bad derpaa om Ordet og holdt en Forsvarstale for sig og sine Landsmænd. Da han var færdig, rakte Statsministeren ham haanden, udtalte sin store Tilfredshed med de Oplysninger, han havde givet og bad hans Anklagere træde frem. Ingen traadte frem, »uagtet der i den store Forsamling var flere Præster, der havde været tapre paa hans Ryg«. Derpaa udbragte P. Lydersen et Leve for Kongens folkelige Ministerium, Lehmann et for Sallingboerne, og alt synes at have været saare godt. »Den fra de viborgske Stænder bekendte Komiker«¹⁾ syntes jo at være bleven omvendt.

Een Mand tror ikke paa Idyllen. Det er den rødglødende Frihedsmand, Redaktør Bernhard Ree. I Aalborg Avis Nr. 143 giver han P. Lydersen en særdeles varm Omgang, omtaler hans vaasede Indlæg i Viborgbladet for 26. Juni og benægter paa det bestemteste, at gode Mænd skulde kunne udtale sig fordelagtigt om ham som Politiker, selv om han ikke for sine Udtalelser har kunnet rammes af Lovens Arm. Han er endnu en utrættelig Arbejder i Absolutismens Vingaard, et blindt Redskab for det

¹⁾ Orla Lehmanns efterladte Papirer. II Bd. S. 289.

styrtede System, en Bajads for Publikum, en indbildsk Hanskvast, en Vrøvl- og Floskelmager, Servilismens sidste Forfægter, Bureaukratiets Haandlanger. Han, Sallingboernes Demagog, vil nu snakke med om Frihed, men han taler som den blinde om Farverne. Han har udspillet sin Rolle, hans Anskuelser vejer intet i Danmarks politiske Vægtskaal. Frihedens Sol vil oplive alle Danske til Trods for alle Lydersener.

Dermed ender Indlæggene for og mod P. Lydersen, men Følgerne spores længe i en stærk Spænding mellem Skive og Sallingland. Sallingboerne gav, og med en Del Ret, Skiboniterne Skylden for de Bebrejdelser, der var rettede mod dem og deres Repræsentant. Disse beskyldninger skulde slaas ned, og derfor formaas Herredsfoged Willemoes til at offentliggøre i Viborg Stiftstidende, hvilke Bidrag Sognene i Salling gav til Krigens Førelse, og Bladet maatte jo indrømme, at de var særdeles anstændige. Desuden findes i Bladet for 3. Juli et meget kraftigt Udfald mod Bagvaskerne. Deres Ytringer betegnes som foragtelige, i Modstrid med Sandheden, og der gøres Forsøg paa at faa at vide, hvem de anonyme Angribere har været, uden at dette dog lykkes.

P. Lydersens senere Aar

Med P. Lydersens Stændervirksomhed og Sagen mod ham for Landsforræderi var hans Rolle, som Ree skriver, udspillet, men vi kan dog spore hans Meninger og hans Indflydelse længere frem. Ved Valget til den grundlovgivende Rigsdag mærker man ham ikke meget. Den Del af Salling, hvortil han hørte, var ved en meningsløs Valgkredsordning bleven slaaet sammen med Viborgkredsen, og der var han paa fremmed, fjendtlig Grund. Dønningerne i Skivekredsen – hvortil nu baade Salling og Skive hørte – gik særdeles højt. Kampen stod mellem By og Land, og »Landet« sejrede, idet en ung, klog og kraftig, men stejl Bonde, Gaardejer Bertel Nørgaard af Krejbjerg, tog kredsen med Glans. Det har ikke været efter P. Lydersens Hoved. Hans ønske gik i Retning af Amtmand Bretton i Viborg – den mest konservative af de konkurrerende Kandidater. Han fik de fleste Stemmer fra de sogne i Salling, der var mest paavirkede af P.

Lydersen, og hvorfra Adressen mod den fri Forfatning var udgaaet. P. Lydersen havde i Viborg Stiftstidende for 14. August indrykket en Meddelelse, om at han ikke vilde stille sig, trods de Anmodninger, der var rettede til ham derom. Han kunde vel heller ikke være bleven valgt. Affæren om Foraaret havde skadet ham en Del, havde kastet et noget latterligt Skær over hans Person – ogsaa i hans Standsfællers Øjne.

P. Lydersens politiske Omvendelse, som Lehmann havde hentydet til, stod det smaat til med. Han var for gammel og rodfæstet i Enevælden til at kunne sværge den nye Tid Troskab, selv om han i et enkelt bevæget Øjeblik kunde lade sig rive med af en Stemning. At han atter er bleven sig selv, mærker vi tydeligt om Efteraaret 1849. I Viborg Stiftstidende for 27. Oktober havde Bertel Nørgaard skrevet en Artikel, hvori han udtalte sig meget demokratisk, som en ubetinget Tilhænger af almindelig Valgret. En Maanedstid efter rykker P. Lydersen mod ham, rustet med sine gamle Vaaben. Han hentyder til et Brev, han den 6. April 1849 havde skrevet til Justitsraad Ræder, Rigsdagsmand for Skanderborg Amts 1. Distrikt, og hvori han havde udtalt sin politiske Anskuelse. I Brevet udtaler han sin Smærte over, at flere Rigsdagsmænd, deriblandt Bertel Nørgaard, har optraadt som Forsvarere af almindelig Valgret, og sin Glæde over, at Ræder, David, Ørsted, Larsen m.fl. har talt kraftigt der imod. Han forsikrer, at den overvejende Del af de tænkende Landmænd frygter den almindelige Valgret baade til Rigsforsamlingen og Kommunerne, og han støtter sine udtalelser paa Franskmandens Guizots Skræmmebilleder. Dernæst vender han sig mod Bertel Nørgaard. Denne har hævdet, at Bonden skal kæmpe sig frem ved egne Kræfter, mistroisk mod de andre Stænder. P. Lydersen holder for, at Bonden skylder de højere Stænder sin Frihed, skal være dem taknemmelig og følge dem.

Nu farer Bertel Nørgaard i Harnisk og udsender en Løbeseddel med kraftige Udfald mod P. Lydersen. Men denne mangler ikke Forsvarere. Først skal dog, inden Avisfejden omtales nærmere, nævnes P. Lydersens Delagtelse i Valget d. 4. December 1849.

Ved Bertel Nørgaards Virksomhed derfor under Behandlingen af Valgkredsloven i den grundlovgivende Rigsdag var de Sogne af Salling, som sidste Gang hørte under Viborgkredsen, atter komme sammen med det øvrige Salling med Valgsted i Skive, saa P. Lydersen var nu blandt sine egne. Han virker da ogsaa kraftigere denne Gang end sidst. »Intelligensen« i By og paa Land, hvortil P. Lydersen, mærkværdigt nok efter den Medfart, han 1848 havde faaet af den, havde sluttet sig, havde denne Gang skaffet Bertel Nørgaard en farlig Medbejler til kredsen, den humane, almenyndede Herredsfoged Willemoes, den Mand, der havde behandlet P. Lydersen saa lemfældig under Forræderisagen; og P. Lydersen er hans haandgangne Mand, ikke just, fordi han er en Ynder af Willemoes' ret frisindede Standpunkt, men for at bekæmpe den radikale Bertel Nørgaard. P. Lydersen møder paa Valgdagen frem som ordførende Stiller for Willemoes! Nationalliberalismens Mand skal besejre Bondevennernes ved Hjælp af Enevoldsmændenes Stemmer!

Det lykkedes ikke. Ved et meget betydeligt Sløseri fra Valgbestyrelsens Side blev Valget til Kludder, Afstemningen standsees, men Bertel Nørgaard havde da et betydeligt Antal af Stemmer.

Om P. Lydersens Færd den 4. December hører vi i Viborg Stiftstidende. »Flere Vælgere af Bondestanden i Salling« havde angrebet Bertel Nørgaard for hans Omtale af P. Lydersen i hans før nævnte Løbeseddel og omtalt P. Lydersen som en agtet Mand med god Vilje, Selvstændighed og Uegennyttighed, hvis Raad havde megen Vægt hos Bondestanden i Salling, og som let, hvis han stillede sig, vilde blive valgt med stor Majoritet mod Nørgaard. Saa rykker »Vælgere fra 23 Byer i Salling« frem mod denne Artikel og omtaler P. Lydersens Tale den 4. Decbr. i lidet smigrende Vendinger: Man misunder ikke Willemoes den Hjælp, han der har faaet, omtaler, at P. Lydersen har forsøgt sig med et mislykket historisk Foredrag, at han ingen Bønder vilde have i Rigsdagen, at han vilde skrække dem med, at Bertel Nørgaard havde stemt for almindelig Valgret, der kunde bringe Strømme af Blod. Han har nok glemt Købstad-

Næsen fra i Fjor og kan nu dresseres til alt. Bønderne er derimod bleven klogere og lader sig ikke længer binde hans historisk-politiske Sludder paa Ærmet, men opfordrer ham til at holde sine Meninger hos sig selv og ikke rive ned paa Grundloven.

At P. Lydersen ikke var forladt af alle ses dog af, at der kommer Opfordring til ham om at stille sig til Valget, der, paa Grund af det mislykkede Valg den 4. December 1849, skulde afholdes den 3. Januar 1850. Opfordringen kom først 4 Dage før Valget, P. Lydersen svarede ikke, og han stillede sig ikke. Heller ikke træder han frem som Stiller eller anbefaler for den Kandidat, Major Johannes Harbou fra Viborg, som man i sidste Øjeblik samlede sig om, da Herredsfoged Willemoes nægtede at stille sig.

Derimod er han fremme ved de to næste Valg. Da faar Bertel Nørgaard igen en farlig Modstander, Gaardejer Søren Lyby af Hem, en Mand, der før 1848 havde delt P. Lydersens Syn paa en fri Forfatning, men nu var svinget over – for saa senere, sidst i Tredserne, at svinge over i Højre. P. Lydersen er anbefalende Stiller for Søren Lyby baade ved Valget den 4. August 1852 og den 26. Februar 1853. Om hans Stillertale den 26. Februar skriver en Indsender i Viborg Stiftstidende den 3. Marts bl.a.: »P. Lydersen udtalte sig med sine sædvanlige Floskler, men det lod til, at han var i nogen Forlegenhed med nu at maatte gaa uden for sig selv og rose det Partis Virksomhed, som han før har dadlet (d.e. de Nationalliberale) og hans Tale gik mest ud paa at skrække Bønderne fra at stemme paa nogen af de 50¹⁾. Han vilde ogsaa forklare, hvad en Fællesforfatning var, men blev vist til Rette af Bertel Nørgaard, der begyndte sin Tale med at fremhæve, at det var daarligt, naar nogen vilde forklare for Folket, hvad han ikke selv kendte«.

I de følgende Aar mærker vi ham næsten ikke. Det er rimeligt og stadfæstet af den mundtlige Overlevering, at han glædede sig ved Reaktionen i Halvtredserne, og særlig var han

¹⁾ De 50 Folketingsmænd, som efter Folkethingsopløsningen 12. Jan. 1853 i et offentligt Opraab protesterede mod Ministeriet Bluhmes Færd.

glad ved Ørsted, »Danmarks Ørsted«, som han kalder ham. Derimod var han meget bedrøvet over Fællesforfatningen af 2. Oktober 1855. Han mente, den var Aarsagen til Krigen 1864.

Sidste Gang, vi træffer ham til Valg, er den 14. Juni 1861. Da er hans gamle Modstander, Bertel Nørgaard, den Mand der særlig havde vendt Sallingboernes Sind fra ham og til fri Forfatning, gaaet over til Landstinget, men han havde udset sig en Arvtager, Gaardejer Christen Jensen af Vadum. Mod ham stiller sig den utrættelige Søren Lyby, og P. Lydersen er endnu engang hans Stiller. Dog tager han ikke Ordet mere. Yngre Kræfter har indtaget hans Plads.

Den sidste politiske Udtalelse, vi har fra ham, findes i Skive Avis for 8. Oktober 1864. Han skriver: »Da jeg ikke ved Navnet paa den betænksomme Bonde, som flettede en Hæderskrans til Kristian VIII.s Kiste, saa tager jeg mig den ærbødige Frihed gennem de offentlige Blade at tilsige ham min hjærteligste Taksigelse og er vis paa, at en stor Del af mine besindige Standsfæller deler min Anskuelse. Kristian VIII var, efter mit individuelle Skøn, ikke Partifører, men Partiherker. Da jeg paa mine Medborgeres Vegne havde Audients hos ham, delte han vore Anskuelser og hans Løfte opfyldte han kongeligt.

Fred være med hans Støv,
Guds Fred glæde hans Sjæl.«

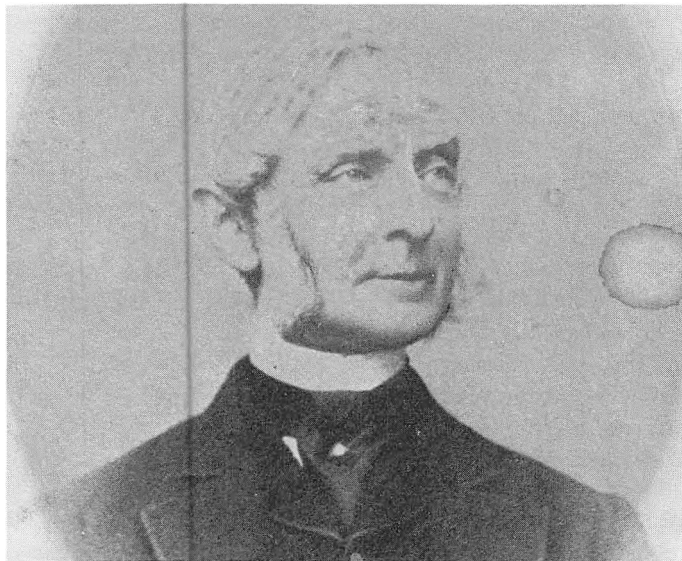
Som P. Lydersen i sin Manddoms Arbejdstid havde været Enevældens hengivne Tjener, saaledes som den mødte Bonden gennem Stændertiden, søgte han i sin Alderdoms Dage med Troskab tilbage til Minderne om den Tid og dens store Mænd, først og fremmest Landets Fader, Kristian VIII.

Hans sidste Aar var næppe lykkelige. Den Svigersøn, som fik hans Gaard, var en daarlig Person, og P. Lydersen forlod saa – omtrent 1864 – sit Manddomshjem, opholdt sig en Tid i Otting og flyttede derfra til Hem. Den yngre Slægt brød sig ikke meget om ham, og han saa kritisk til den igen. »Det unge Danmark, det unge Danmark, det gaar galt!« kunde han udbrøde, naar de unge udviklede deres Meninger om Samfunds-

forholdene. Han vilde gerne samtale, men altid vilde han selv føre Ordet, sjældent vilde han høre, hvad andre sagde, og derfor søgte de fleste at undgaa ham. Han blev en ensom Mand paa det sidste. Han døde den 25. Februar 1870, 66 Aar gammel.

Endnu lever Mindet om P. Lydersens mærkelige Skikkelse i hans Hjemegn. Noget af en Særling var han i sin Politik og i sit private Liv. Tit har hans høje, ranglede Skikkelse i Slængkappen vakt Opsigt, og hans mærkelige historiske Foredrag og trætsomme Samtaler været til Morskab for hans Samtid. Men han mindes ogsaa som en i Bund og Grund ærlig og redelig Mand, der samvittighedsfuldt, »efter sin bedste Overbevisning«, røgtede sin Gerning. Løb det undertiden rundt for ham, saa han ikke forstod sig selv og sin Samtid, og bar sig kejtet og underlig ad, saa havde det sin Rod i Sider af hans Natur, som han næppe selv var Herre over.

Fr. Chr. Willemoes, kammerjunker og byfoged i Skive fra 1846 til 1853, ledede undersøgelsen mod Peder Lydersen.

Christen Dalsgaards altermalerier

Af Nina Damsgaard

1800-tallet er de oliemalede alterbilleders store tid i dansk kirkekunsts historie.

Tidligst i århundredet repræsenteres genren af Johan Ludvig Lund og Christopher Wilhelm Eckersberg¹⁾, der med deres blide forskønnede Kristus-fremstillinger grundfæstede den »nazarenske« Kristus-type i dansk religiøs maleri²⁾. Senere i århundredet er det de to akademiprofessorers elever, der flittigst forsyner kirkernes altre med moderne alterudsmykning – stadig her i 1840'erne og 1850'erne er det den udramatiske og idealiserede stil, som kendetegner det religiøse figurmaleri, i overensstemmelse med tidens rationalistisk prægede kristendomsopfattelse.

Den store mængde altermalerier fra tiden ca. 1810-1860 synes mærkeligt ens – som skåret over den samme læst. De væsentligste ingredienser i dette maleri er en smuk, ung og blid Kristus, der til tider virker slap og veg. Ved udvælgelsen af bibelsteder til illustrationen er dramatiske og overnaturlige hændelser søgt undgået. Hygge og idyl er et gennemgående træk. Også i motivbehandlingen er harmonisering og fortroliggørelse af det bibelske stof karakteristisk.

Omkring århundredets midte synes der at ske en ændring i dette maleri.

En markant skikkelse i forbindelse med de nye tendenser er Christen Dalsgaard (1842-1907).

I dag huskes Dalsgaard især for sine genremalerier med motiver fra bøndernes og fiskernes liv, men selv værdsatte han især sine altermalerier, navnlig i de senere år. I et brev til Philip

Weilbach fra 1877 skriver han således, at det er blandt altermalerierne flere af hans betydeligste arbejder skal søges³).

Dalsgaard var en dybt religiøs natur, hvilket også kan spores i hans genremalerier, hvis motiver ofte giver anledning til religiøse undertoner. Om sine motiver har han engang skrevet: »De kom selv og stillede sig frem, og jeg valgte iblandt dem, de der laae mit Hjerte nærmest. Men af de livlige de lystige kom der ingen. – Har jeg fortrinsvis malet Bønder, saa ved jeg ikke hvorfor; har jeg forsøgt at lade et christeligt Liv besjæle mine Figurer, jeg ved ikke af hvilken Grund. Ingensinde har jeg kunnet yde andet end hvad der først blev skænket mig. Ganske vist har jeg brugt baade Hjertet og Hjernen, men i en højere Magts Tjeneste er jeg dog kun en Tjener, der endda ikke altid tør sige om mig selv, at jeg har været samvittighedsfuld i min Gjerning«. ⁴)

Af religiøse malerier udførte Dalsgaard foruden altermalerier i slutningen af 1880'erne og 90'erne en billedsuite på 21 mindre malerier med bibelske motiver. Flere af motiverne og emnerne i denne serie har han tidligere behandlet i altermalerierne. Serien af små religiøse malerier hænger på Sorø Amts Museum⁵). Af de bevarede auktionskataloger fra salget af Dalsgaards efterladte malerier fremgår det, at han desuden har udført enkelte andre billeder med religiøst motiv; ofte er der sikkert tale om forarbejder til altermalerier.

Altertavlemaleriet lå Dalsgaard stærkt på sinde, og han blev henrykt, når et maleri af ham fandt anvendelse i en kirke⁶). Han har malet ialt tretten altertavler, der geografisk er fordelt over hele Danmark, dog er hovedparten at finde i de egne af landet som Dalsgaard personligt havde størst tilknytning til: fødeegnen Salling-Mors samt egnen omkring Sorø, hvor han i årene fra 1862 til 1892 var tegnelærer på Akademiet.

Det er muligt at følge Dalsgaards arbejde med alterbillederne temmeligt nøje, idet han af og til omtaler dem i de bevarede breve til vennen og kollegaen Julius Exner, og idet der findes en omfattende samling af tegnede forarbejder og kompositionsudkast. Denne samling er i Skive Museums besiddelse.

Sit første altermaleri udførte Dalsgaard i 1855 til kirken i

*I Skive kirkes krypt hænger Christen Dalsgaards altertavlebillede fra den gamle kirke med den lysende engel, der forkyn-
der julebudskabet for hyrderne på marken.*

fødebyen Skive⁷). Motivet er »Englen, som forkynder hyrderne Christi Fødsel« (Lukas, 2,8-14). En feminin engel i lysende klæder svæver over to hyrder i nattemørket. Englen redegør med talende fagter for det hændte. Den ene af hyrderne er endnu liggende – brat vækket af sin søvn – og rynker skeptisk panden, mens den anden knæler ned foran englen med foldede hænder, da han hører budskabet. Englen virker næsten selvlysende. Denne virkning har kunstneren opnået ved hjælp af sarte pastelfarver og »uldne« omrids mod den mørke himmel.

Den store mængde altertavler udførte Dalsgaard i årene 1860-90, altså hovedsagelig i Sorø-tiden.

I 1861 malede han et alterbillede til Fejø kirke med motivet »Mariae Bebudelse«. (Lukas 1, 26-38). Gabriel forkynder her Kristi fødsel for den knælende Maria. Figurerne er placeret i en søjlehal med åbning ud mod et østerlandsk landskab.

I 1864 malede Dalsgaard to altermalerier, der begge havde motivet »Den gode Hyrde, der gaar gennem Bjergene for at søge det vildfarne Faar«. (Matthæus 18,12).

Fra Kultusministeriet modtog han i slutningen af 1863 bestilling på en tavle til Herstedvester kirke ved København. Med hensyn til motivet fik Dalsgaard frie hænder, og han valgte »Den gode Hyrde«. »Prisen er ikke stor, 300 Rdl., men dog større end Intet, og saa faaer et Billede af mig dog Anvendelse«, skrev han til Julius Exner. »Jeg sætter naturligvis alt tilside for at tage fat paa det, det skal være færdigt til April, og jeg glæder mig meget ved Tanken om dette Arbejde ... I denne Tid, da jeg har tegnet forskellige Udkast til Figuren har jeg ret følt savnet af Venner, som jeg kunde raadspørge, men derved har jo Intet været at gjøre«⁸).

Citatet viser, hvorledes Dalsgaard i Sorø følte sig isoleret fra den inspiration omgangen med kunstnerkolleger giver. I slutningen af november skrev han da også til Exner, at han nu var begyndt at tegne kartonen til alterbilledet, og at han håbede, at få besøg af »de kjære Venner af Kunstnere for at høre deres mening om et og andet, det er saa underligt, næsten ængsteligt, at arbeide saadan ganske paa egen Haand.«⁹)

Usikkerheden skyldes givetvis, at Dalsgaard med »Den gode

Hyrde« var i færd med at introducere et nyt motiv i den danske altertavleikonografi, og at eventuelle forlæg og inspirationen skulle søges i den oldkristne kunst.

Herstedvestertavlen synes at være forsvundet, men har så vidt det kan udledes af den pennetegning, der gengives hos Knud Søeborg¹⁰), lignet den tavle til Ljørslev kirke på Mors, som Dalsgaard udførte umiddelbart efter. Hyren ses her ile frem mod lammet, der ligger livløst på jorden¹¹).

Dalsgaard må have arbejdet videre med motivet for at give det en bedre løsning, idet en pennetegning fra 1835 viser hyrden bærende på lammet. På Skive Museum findes desuden en udateret tegning, hvor hyrden også har lammet i sine arme, men samtidig er omgivet af en skægget mandsperson og en kvinde med langt hår eller slør. Denne tegning kan være udtryk for Dalsgaards personlige tolkning af evangeliernes lignelse (Matthæus 18,12, Lukas 15,1-7). Ynglingen Jesus holder lammet i sine arme, imens forældrene ser til. Den unge Jesus giver herved et forvarsel om sin senere gerning. Analog med denne tegning er en tanke, Dalsgaard har fremsat i et brev, hvori han giver udtryk for sin tro på Frelseren med ordene: »Han, der bar Røveren paa sin Hyrdearm ind i Paradis, han kommer saa vist i den rette Stund og bærer ogsaa os; ja Han kommer«¹²). Det er således helt i overensstemmelse med Dalsgaards religiøse overbevisning, at fremstille Jesus selv, som den hyrde, der optræder i lignelsen, – en parallellisering, der heller ikke er ualmindelig i anden kunst eller i teologien, idet Jesus i Johannes-evangeliet omtaler sig selv, som den gode hyrde.

I 1865 malede Dalsgaard »Mødet mellem Maria og Elisabeth« til Stenmagle kirke mellem Sorø og Holbæk. Dette maleri betegnede Dalsgaard selv som det foreløbige højdepunkt i karrieren som altertavlemaler¹³).

Alterbilledet er en gentagelse af et maleri fra 1862, »Dalsgaards skønneste, omend ikke dygtigst gennemførte, religiøse maleri«, som Dalsgaards biograf, Knud Søeborg, har kaldt det¹⁴). Handlingen er fremstillet med den største enkelthed. Den aldrende Elisabeth har rejst sig fra sin plads på verandaen for at byde sin yngre slægtning velkommen. Dalsgaard viser det

øjeblik, da Elisabeth hilser Maria med ordene: »Velsignet er du iblandt kvinderne. Og velsignet er dit livs Frugt...« (Lukas 1,42). Sammenlignes Dalsgaards fremstilling af denne hændelse med Carl Blochs tolkning af samme begivenhed til Bedestolen i Frederiksborg Slotskirke, malet 1866, ses det, hvorledes Dalsgaard med enkle midler opnår en stor virkning. Dalsgaards Elisabeth er tillagt et adlet præg som følge af en udtryksfuld gestus, i modsætning til Blochs trætte, gamle kone. Dalsgaards Elisabeth bliver i sin robuste fremtræden til en sagakvinde og heltemoder og danner derved kontrasten til Marias undseelige og spæde skikkelse og hendes undrende, næsten naive ansigtsudtryk.

I 1866 maledes »Jesus med barnet« til Jørsby kirke på Mors. I århundredets første halvdel havde kunstnerne foretrukket »Kristus lader de små børn komme til sig« (Matthæus 19,14), og lagde vægt på det genremæssige. Kristus fremstilledes som den kærlige fader, der klapper børnene på kinden og stryger dem over håret. Omkring midten af århundredet begynder malerne i stedet at foretrække bibelstedet om at blive som barn på ny for at komme i Himmeriget (Matthæus 18,3-5; Lukas 9, 47-48; Markus 9,36). Constantin Hansen er den første, der maler en altertavle med dette motiv, altermaleriet til Torup kirke i Nordsjælland fra 1842. I resten af århundredet er det dette tema, der behandles i fremstillinger af Kristus med børn, især Carl Bloch opdyrkede motivet. Dalsgaards Kristus står midt i et sydlandsk landskab med den ene hånd på et nøgent barns lyslokkede hoved. Kristus er forsynet med glorie, hvilket ellers kun ses hos engle i Dalsgaards religiøse kunst.

Ligeledes i 1866 fik Dalsgaard en bestilling på et alterbillede til Skanderborg Slotskirke. Midlerne til billedet var bragt til veje gennem en indsamling i byen.

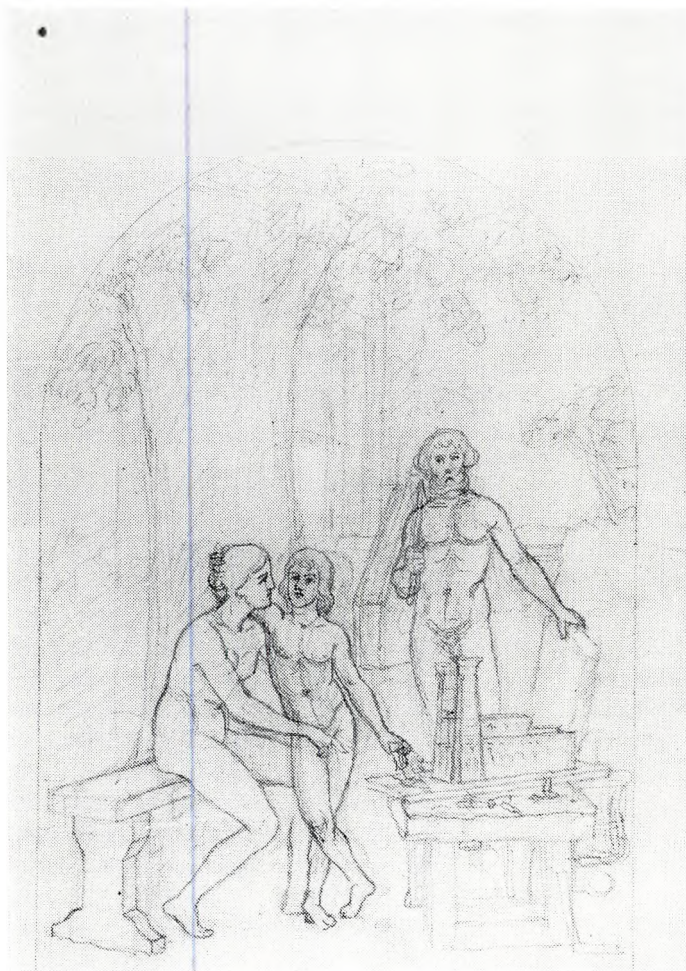
Dalsgaard kaldte sit maleri »Christus som forvalter af Sakramenterne«. Maleriet blev i 1972 erstattet af et nyt af Jens Nielsen og er idag ikke tilgængeligt, hvorfor Henrik Høirups beskrivelse vil blive anvendt i det følgende¹⁵).

»Alterets billedfelt udfyldes i næsten hele dets højde af Kristusskikkelsen, der lige er trådt hen til døbefonten i forgrun-

den til venstre (set fra kirken). Kun Herrens højre fod hviler. I billedets højre side ses bag Herren nadverkalken stå på det dækkede alter, hvis to lys er tændt. Herrens højre hånd lægges på fonten, medens den venstre i en meget levende, kaldende bevægelse betegner sammenhængen mellem dåb og nadver.« Kristus er som oftest hos Dalsgaard ikklædt en rød kjortel med et blåt slag. Dalsgaards Kristus er »uhistorisk«, idet han er placeret i en dansk kirke, der ydermere synes at være netop Skanderborg Slotskirke, idet døbefonten på maleriet er en let varieret pendant til den døbefont, arkitekt Michael Gottlieb Bindesbøll i 1850 tegnede til kirken.

I 1868 fik Dalsgaard bestilling på en altertavle til den nyopførte grundtvigianske Nazaretskirke i Ryslinge på Fyn. Opgaven løstes med maleriet »Jesus som Barn i Nazareth«, som leveredes til kirken i 1869.

Motivet har optaget Dalsgaard overordentligt meget; på Skive Museum findes syv udkast, der viser hans anstrengelser for at finde en rimelig løsning. Dalsgaards skitser til et bestemt motiv ligner i regel hinanden meget, oftest er der blot tale om mindre ændringer i detaljerne mens hovedkompositionen ligger fast. Skitserne til Ryslingetavlen er imidlertid meget forskellige indbyrdes. Snart er det tømreren Joseph, der er placeret i forgrunden, snart glider han i baggrunden og Maria fremhæves. Også placeringen af den lille Jesus har skabt vanskeligheder. Både hans samspil med forældrene og den betydning han skulle have for billedet som helhed synes at have voldt problemer. På de fleste af udkastene er Jesus dog det samlende midtpunkt, således som han også blev det i det færdige maleri. Den skitse, der kommer det endelige billede nærmest, betegnes i kataloget til »Vandrestillingen Christen Dalsgaard« fra 1971 som værende i mange henseender utraditionel. Dalsgaard har på denne tegning fremstillet Jesus og hans forældre nøgne, hvilket ville, hvis »ideen (var) blevet bragt til udførelse ... have skabt en betydelig sensation i dansk kirkekunst«¹⁶). At gengive figurer nøgne på en skitse er nu ikke hverken mærkværdigt eller sjældent, og Dalsgaard har anvendt denne arbejdsmetode i andre altertavleudkast også. Ved at tegne figurerne nøgne kan

Skitsen her er en blandt syv til altertavlen i Nazarethskirken i Ryslinge på Fyn, udført 1869. Alle skitsernes motiver er »Jesus som barn i Nazareth«. Det sjældne ved denne skitse er, at Maria, Josef og Jesus er nøgne. Det er de ikke på altertavlen. Skitsen ejes af Skive Museum.

kunstneren lettere »fange« stillinger og bevægelser, ligesom han herved kan sikre, at det bliver muligt at fornemme legemer bag klæderne i det færdige billede, når han har gennemarbejdet alle proportioner og former. En anden af skitserne på Skive Museum viser, at det er denne fremgangsmåde Dalsgaard har benyttet, idet kunstneren her tydeligt har redegjort for det menneskelige legeme og dernæst forsynet det med løst henkastede draperier.

Fortællingen i det færdige billede er rørende. Jesus har bygget en model af et tempel, som han viser frem for sine forældre. Maria sidder på en bæk til venstre i billedet, mens Jesus lægger armen om hendes skuldre, slår benene over kors og peger på sin tempelmodel. Joseph står bag modellen med øksen over skulderen og et stykke tømmer i den ene hånd. Hovedvægten i motivet er lagt på skildringen af de menneskelige relationer, især forbindelsen mellem mor og søn. I baggrunden ses et sydlandsk hus med stentrappe samt palmer og frodig vegetation. Her som i de øvrige altermalerier har Dalsgaard forsøgt at skabe en så historisk korrekt iscenesættelse som muligt.

Maleriet kan føles lidt tørt og kedsommeligt i udførelsen, hvilket Dalsgaard sikkert selv har fornemmet. I hvert fald skriver han i et brev til Exner, at han gerne vil have, at han kommer for at se tavlen ... »i skjønt der ganske vist ikke er meget rart ved det ...«¹⁷⁾.

Motivet er en personlig blanding af evangelierne, der ikke berettiger om slige hverdagsbegivenheder. Dalsgaard kan have hentet sin inspiration hos pastor Vilhelm Birkedal i Ryslinge, der i 1858 skrev salmen »Jeg så ham som barn med det solrige øje«. Denne salmes fortrolige grundstemning kan genfindes i Dalsgaards maleri, ligesom salmens øvrige indhold er en genklang af Dalsgaards tro og frelsesforvisning.

Det berømteste af Dalsgaards altermalerier er »Ansgar og Ødbert døber en ung moder og hendes barn«, malet 1872 til frimenighedskirken (»Ansgarskirken«) i Øster Jølby på Mors.

Billedet er malet på bestilling af lægprædikanten Peder Larsen Skræppenborg, som herved, efter eget udsagn, fulgte en drøm¹⁸⁾.

Da Larsen Skræppenborg bestilte billedet forlangte han, at det skulle være et »lyst« billede, og det blev det. Såvel i form som i indhold. Dalsgaard har benyttet sig af sin palets lyseste toner – hvidt, gult, rosa, lyseblåt, »men endnu lysere er dog den Lovsang til den kristne Barnedåbs Pris, som toner gennem disse Lyse Skikkelser«¹⁹). Der findes to tegnede forarbejder til billedet, der er mere figurrige end det færdige maleri. Dalsgaard har således strammet kompositionen betydeligt.

Med »Opstandelsen Paaskemorgen« fra 1875 til Hvejsel kirke ved Vejle gav Dalsgaard igen et traditionelt kristent motiv sin personlige tolkning. Tidligere i 1800-tallet var den uforklarlige hændelse, at den døde Jesus stod op fra graven som den levende Kristus, i altermalerier gengivet ved motivet »Kvinderne ved graven«. I enkelte tilfælde anvendtes »Kristus står op af graven«, men da ganske i den italienske renæssancetradition, hvor Kristus stiger op mens soldaterne, der skulle vogte graven, forskræmte ser til eller roligt sover videre.

Der findes en tuschtegning på Skive Museum med opstandelsesmotiv, der er dateret Anden Påskedag 1850. Med denne tegning er det tilsyneladende første gang Dalsgaard giver sig i kast med dette emne. Tegningen viser Kristus med glorie og flagrende klædebon svæve ud af klippegraven, mens en soldat sover og en anden flygter. Tegningen synes ikke at have været anvendt som forlæg hverken for et altermaleri eller til andre bibelske billeder, men den er et vidnesbyrd om hvorledes Dalsgaard bestandigt arbejdede med sine motiver.

Der findes derimod tre andre tegninger, der er forarbejder til Hvejseltavlen samt en målskitse med en løs skitse af opstandelsesmotivet indtegnet.

På den ene kompositionsskitse ses Kristus stående med udbredte arme på den fra graven væltede dæksten på baggrund af den mørke gravåbning. På denne tegnings bagside findes en næsten identisk gengivelse af motivet, blot er Kristi arme løftede og hænderne foldede over brystet. På den tredje skitse er Kristi stilling nærmere det færdige billedes. Med venstre hånd holder han i draperifolderne, mens den højre holdes for brystet. I billedets nederste højre hjørne ses en knælende engel. Denne

Denne tuschtegning af Christen Dalsgaard med opstandelsesmotivet, dateret 2. påskedag 1850, ejes af Skive Museum.

komposition er beholdt i Hvejsel-tavlen, dog slår Kristus ud med højre hånd, hvorved figuren tilføres et mere magtfuldt præg. Denne Kristus er med sin kraftfulde skikkelse og det indtrængende blik dødens sejrherre. De stærke kræfter understreges af den sprængte snor og det brudte segl ved gravåbnningen.

Samme år han udførte tavlen til Hvejsel kirke, malede Dalsgaard yderligere to altermalerier, »Den barmhjertige Samaritan« til Gråbrødre Hospitalskirke i Odense og »En af de kloge jomfruer« til Nordrupvester kirke på Sjælland.

Af fortællingen om den barmhjertige samaritaner (Lukas 10,33 ff) har Dalsgaard valgt at skildre det øjeblik, da samaritaneren tager afsked med levitten udenfor herberget. De to personer samt samaritanerens æsel dominerer billedet, hvis baggrund udgøres af en bygning (herberget), der minder om huset på Ryslinge-tavlen.

Motivet på Nordrupvestertavlen kan synes ejendommeligt. Maleriet illustrerer lignelsen om de ti brudejomfruer (Matthæus 25,1-13). Essensen i lignelsen er altid at være beredt, »thi I ved ikke Dagen Ej heller Timen«. Indholdsmæssigt kan Nordrupvestertavlen næppe siges at leve op til dette budskab. Billedet viser en af de kloge jomfruer, der i den højt løftede højrehånd holder sin tændte olielampe, men uden den ledsagende tekst er motivet som altertavle intetsigende.

I 1877 gentog Dalsgaard Nordrupvestertavlens motiv på et maleri til Hørup kirke mellem Silkeborg og Viborg.

Rent illustrativt og derved udtryksmæssigt tomt uden ledsagende undertekst er også Dalsgaards tavle til Vejstrup Valgmeneighedskirke på Fyn. Tavlen maledes i 1877 og forestiller Jesus hos Martha og Maria i Bethania (Lukas 10.38).

Billedets Kristus er af Søborg blevet karakteriseret som »dette sløve, blodløse Mandfolk, der ligger slængt op ad Bænken, umuligt at aftvinge Sympati, endsige saa megen Interesse, at den friske Unge Kvindes Begejstring bliver forstaaelig«²⁰). Omtrent samme dom har Niels Th. Mortensen fældet, idet han kalder Kristus »en veg, indolent Type, som ligger paa et divanlignende Møbel og betragter Maria med matte Øjne«²¹).

Og Kristus er på denne tavle sandt at sige svag i forhold til de Kristus'er, der ses på de tegnede forarbejder. Der findes ialt seks skitser til Vejstrup-tavlen; på to af skitserne indtager Kristus en liggende stilling i lighed med den på altertavlen og Maria er ligeledes placeret ved fodenden. Til gengæld er Martha placeret i forgrunden til højre for Jesus og i samtale med denne. Evangeliets fortælling om den lyttende Maria og den fortravlede Martha, følges således kun delvist, ihvertfald bliver Marthas ligegyldighed overfor Kristus ikke understreget, hvorved en væsentlig del af evangeliets pointe går tabt. Mere i overensstemmelse med evangeligeberetningen er to andre skitser, hvor Jesus sidder på et skråt sofalignede plan med Maria ved fodenden ivrigt lyttende til mesterens ord. Martha er i baggrunden optaget af huslige sysler. Alt dette bibeholdes, blot bliver Kristi positur mere afslappet og netop herved bliver det budskab, billedet skal videregive, uformidlet.

Beslægtet med det frelsesforkyndende indhold i fortællingen om besøget i Bethania, er emnet for Dalsgaards maleri til Sdr.Næra Valgmenighedskirke, ligeledes på Fyn. Tavlen er udført i 1886 og har som motiv »Fremstillingen i Templet« – et motiv Dalsgaard har behandlet flere gange, men som iøvrigt er usædvanligt i den religiøse kunst. Billedet viser Jesu forældre der frembærer det spæde Jesus-barn i helligdommen. Den gamle, fromme jøde, Simeon, får lov at holde barnet i sine arme, hvorved han bliver inspireret til lovsang og profeti (Lukas 2, 25-35). I billedets højre side iler den gamle Anna frem mod gruppen for at lovprise Gud (Lukas 2,36-38). I de to eksisterende kompositionsudkast er placeringen af figurerne ikke så afvejet som i det færdige maleri, der præges af en næsten symmetrisk opbygning. Baggrundens arkitektur er inspireret af den jødiske synagoge i København.

I 1891 malede Dalsgaard sit sidste altermaleri. Billedet var til Hundslund kirke mellem Horsens og Odder og forestiller Jesus og Johannes Døberen ved Jordan-floden. Jesus opfordrer med en bydende bevægelse med højrehånden Johannes til at døbe sig, hvad Johannes vægrer sig ved (Matthæus 3, 14-17). Billedet virker uinspireret, Dalsgaards høje alder kan mærkes.

Joakim Skovgaard er den billedkunstner, der betragtes som den første, der omsatte grundtvigianismens ideer til det figurative maleri i Danmark, og den, som brød med den »nazaren-ske« stil, der kendetegnede 1800-tallets religiøse maleri.

Christen Dalsgaard fik som antydnet i det foregående bestillinger på altermalerier til flere af de ældste grundtvigske fri- og valgmenighedskirker og må derfor med sit billedsprog have opfyldt de krav og ønsker de grundtvigske kredse stillede til altrets udsmykning. »Ansgar«-billedet til kirken på Mors må have ramt centralt ned i grundtvigianernes kristendomsopfattelse og livsforståelse, idet han i 1876 blev opfordret til at gentage sit billede i en større og lidt ændret udgave til foredragssalen på Vallekilde Højskole. Skolens forstander, Ernst Trier, ønskede at eleverne skulle have »noget godt dagligt for øje« og »noget lyst at se på« og udpegede derfor Dalsgaard til at male sig et billede, idet han var »én af de få kunstnere, til hvis smag jeg har tillid, fordi De ikke vil have kunsten til forlystelse, og De er en af de ganske få kunstnere, der har sans for det fremblomstrende folkeliv mellem vor ungdom«²²). Når Trier ønskede en kopi netop af »Ansgar«-billedet skyldes det sikkert blandt andet, at emnet syntes ham passende til foredragssalen med dets syntese af det historiske og det kristelige, det folkelige og troen, altså netop det, han gerne ville, skulle opleves af ungdommen under opholdet på folkehøjskolen.

I sit emne og i de ikonografiske enkeltheder var Mors-tavlen et brud med de tidligere tavler i århundredet, idet Dalsgaard i denne tavle forsøgte at overføre det religiøse budskab – dåben og omvendelsen på danske forhold ved hjælp af Danmarks-historien. Herved blev maleriet ægte grundtvigiansk, idet det tilsigtedes at mytologi og historie blev kilden til indsigt i de aktuelle livsvilkår.

»Ansgar«-billedet er det mest utraditionelle af Dalsgaards altermalerier og det billede, der mest i øjnefaldende rummer inspiration fra de grundtvigske tanker. De øvrige altertavler kan imidlertid også relateres hertil af flere årsager.

Kirkerne i Sdr. Nærbø, Ryslinge og Vejstrup var grundtvigske kirker og flere af de andre menigheder, der bestilte hos Dals-

gaard var overvejende grundtvigske, således Hvejsel²³) og sognene på Mors. Billedet »Marias møde med Elisabeth« fra 1862 tilhørte oprindeligt pastor Birkedal i Ryslinge og må således ligeledes have tiltalt den grundtvigske livsindstilling.

Selv tilhørte Dalsgaard en grundtvigsk menighedskreds; han var gennem sin opvækst i nær kontakt med de »vakte« kredse, der senere udviklede sig til en grundtvigsk-præget bevægelse. Altertavlebestillingerne har han dog næppe modtaget, blot fordi han tilhørte kredsen – han må have været i stand til at formulere sin egen og den øvrige grundtvigske kreds' kristendomsforståelse til billedsproget.

Ofte indeholder Dalsgaards altermalerier de samme ingredienser, som har tilskyndet kunsthistorikere til at hæfte betegnelsen »malerkunstens Grundtvig« efter Joakim Skovgaards navn. Fem karakteristika i Skovgaards maleri er blevet fremsat som grundtvigsk-påvirkede:

1. den billedskabende fantasi
2. forkyndelsen af en lys kristentro uden trussel om helvede og gru
3. temperament i overensstemmelse med Grundtvigs
4. illustrationer af Grundtvigs salmer
5. udtryk for et specielt dansk åndsliv.²⁴).

Den billedskabende fantasi besad Dalsgaard i sine lykkeligste øjeblikke som kunstner, det turde »Ansgar«-billedet borge for.

Elise Konstantin-Hansen har i en artikel omtalt den »Poesiens Brand« som Grundtvigs sange og salmer med bibelhistorisk indhold affødte og giver som eksempel sangen om David, »Mellem brødre kaldt den lille«.²⁵)

Den samme genreprægede opfattelse giver Dalsgaard udtryk for i Ryslinge-tavlens fremstilling af »Den hellige familie«. Det genreprægede er karakteristisk for næsten alle Dalsgaards altertavler. De fleste af billederne henter inspiration og tekststed i det mest anekdotiske af evangelierne, Lukas-evangeliet, og hovedparten af motiverne er hentede fra dets begyndelse, Jesu barndomshistorie og lignelserne. Der findes ingen dommedags-trusler i disse billeder, fred og mildhed dominerer. Det andet krav til et grundtvigsk billede er herved opfyldt.

Det tredje punkt synes ikke at kunne gælde for Dalsgaard, der af temperament var mere afdæmpet og tilbageholdende end Grundtvig.

Dalsgaard har aldrig med overlæg illustreret Grundtvig, men alligevel kan flere af altertavlerne sættes i nær forbindelse med Grundtvigs sang- og salmer. »Opstandelsen« i Hvejsel kirke genkalder flere af Grundtvigs påskesalmer, mest direkte måske »Tag det sorte kors fra graven«, hvis billedsprog Dalsgaard har overført til sit maleri:

»Ja, han er Guddoms-Manden,
sprængte er nu dødens bånd,
han er visselig opstanden ...«.

Også på Dalsgaards billede er døden identisk med sejren, der er ikke tale om langfredagspine, men om påskejubil.

Flere af Grundtvigs salmer handler om, at »kun på barnefod indgå, man kan i Himmerige«. Denne tanke ligger til grund også for Dalsgaards Jørsby-tavle, der i postamentfeltet har bibelstedet fra Markus 10,15: »Sandelig siger jeg Eder: Hvo som ikke anamner Guds Rige som et lidet Barn han skal ingenlunde komme ind i det«. Døb og nadver står som de mest centrale kirkelige handlinger hos Grundtvig. Dåben fordi det er her trosbekendelsen lyder og altid har lydt i den kristne kirke; nadveren på grund af menighedens fællesskab og den personlige pagt Kristus heri indgår med hver enkelt.

Alterbilledet med »Kristus velsigner barnet« kan derfor også relateres til dåben, adgangen til menighedens liv, samtidig med at billedet er opbyggeligt ved at vise, at den naturlige uskyld og den betingelsesløse tro, der kendetegner barnet, sikrer adgang til Himmerige.

Skanderborg-billedet er nærmest ærkegrundtvigiansk i sin demonstration af de grundtvigske dogmer, dåben og nadveren. Dette har også biskop Høirup understreget i sin kronik: »Kirkenes Herre er til stede og kommer sin menighed i møde i sine to nådegaver, dåb og nadver. Det er ganske simpelt et forsøg på malerisk at fremstille Grundtvigs kirkesyn:

Kun ved badet og ved bordet
hører vi Guds Ord til os«. ²⁶⁾

I flere af Dalsgaards tavler kan der påvises grundtvigianske træk i selve motivet eller i motivbehandlingen.

»Motivet den gode Hyrde« – som forøvrigt blev et ofte benyttet motiv hos Joakim Skovgaard – kan skyldes påvirkning fra Grundtvig. Julius Lange skriver således, at Dalsgaard med dette billede var i god overensstemmelse med »Nutidens Retning« og her havde fremdraget »et Motiv, som spiller saa stor en Rolle i det ældre kristelige Menighedsliv, hvorfra vi overhovedet have kunstneriske Spor tilbage, nemlig det, som havde sit Tilhold i Katakomberne under Rom« ²⁷⁾.

Interessen for »urmenigheden« var stærk hos Grundtvig.

Aktualitet var en anden ledetråd for Grundtvig, som Dalsgaard har forsøgt at videregive i malerierne ved at give dem et skær af noget »nordisk«. De egentligt bibelhistoriske billeder er gjort så orientalske som muligt, men »Hyrden« er iført en oldnordisk dragt omtrent som på de samtidige historiemalerier med nordiske guder. »Ansgar«-billedet er oplagt nordisk i sit emne, men også »Besøget i Bethania« er trods den sydlandsk-inspirerede arkitektur og udsigten til blånende bjerge tilføjet danske nationale træk, idet Maria minder om »en meget vakker dansk Præstegaardsdatter med et grundtvigiansk Anstrøg« ²⁸⁾.

Det bekendte og hjemlige er også et dominerende træk i Skanderborg-tavlen, hvor den Opstandne er afbildet, som var han til stede i selve slotskirken. På grund af motivbehandlingen er billedet blevet dansk og helt anderledes nærværende end de traditionelle fremstillinger af Kristus med sine nådemidler, som man kan møde dem i den religiøse kunst, eksempelvis den rafaelsk-nazarenske type, hvor Kristus er afbildet med kalken i et sydlandsk landskab. På Skive Museum findes en tegning af Dalsgaard med et sådant motiv, måske en forkastet studie til Skanderborg-tavlen ²⁹⁾.

Hvorvidt Dalsgaards religiøse kunst kan siges at være udtryk for noget specielt dansk (punkt 5) er ofte blevet diskuteret. Svend Zachariassen hævder, at Dalsgaards kunst først og frem-

mest har rod i dansk kristentro og tillægger det betydning, at han aldrig rejste udenlands. Elise Konstantin-Hansen drister sig til at udnævne »Ansgar«-billedet til »indgangen til en hjemlig dansk billedkunst«, mens K. Konstantin-Hansen på den anden side mener, at Dalsgaards religiøse maleri ikke er udtryk for noget særligt dansk åndsliv på kirkens område.

På flere punkter indeholder Dalsgaards kunst reminiscenser fra det ældre, nazarenske maleri. Det genreagtige og illustrative kendetegner som nævnt også dette maleri, og motiverne »Kristus med børn« og »Den gode Hyrde« er motiver, der ligeledes er populære i det folkelige religiøse maleri, der i Tyskland opstod i nazarenerens kølvand. Den lidt slappe og vege Kristus, der optræder på nogle af Dalsgaards altertavler er ligeledes en efterkommer af det tyske maleri. Det er givet Dalsgaards elevtid hos J. L. Lund, der her mærkes.

Det er vanskeligt at afgøre, hvorvidt Dalsgaards religiøse kunst er udtryk for hele den herskende tidsånd, eller der kan spores påvirkning fra en bestemt strømning i tiden. Dalsgaard synes dog at ligge de grundtvigske tanker nær, både Grundtvigs egne og Birkedæls; det må med Henning Høirup konkluderes, at hans alterbilleder har et klart kirkeligt sigte og at flere af dem er »en sanddru malers bekendelse til den tro, som Grundtvigs salmer ..., vidner om«. Altermalerierne er fuldgyldige udtryk for en tid, der ønskede at kunsten skulle være anekdotisk og illustrativ, men de virker samtidig som et lyspunkt og på visse punkter endda banebrydende, måske især fordi Dalsgaard bevidst forsøgte at lade sine malerier indgå som led i kirkens forkyndelse. Nogle af Dalsgaards samtidige var klare over disse bestræbelser. I 1865 skrev Julius Lange i forbindelse med en omtale af Dalsgaards religiøse billeder, at man »bør vistnok slet ikke gyse tilbage for Fremstillingen af historiske Momenter i Kristi, endsige Apostlenes, Liv; thi man kan dog altid haabe, at Betragtningen vil vænnes til mere at see hen til Motivet end til en Karakterskildring af Kristi Person, som hverken vil kunne gives eller opfattes. Men der ligger jo foruden det egentlig Historiske en Række af Motiver i Evangelierne grebne ud af det virkelige Liv og henstillede til Beskuelse og Overvejelse, dels

ligefrem, dels symbolsk i Parablens Form; disse Motiver synes netop fortrinsvis skikkede for vor Tid med dens Modtagelighed for Livsbilleder«. »Den gode Hyrde« var et skridt i den rigtige retning til fornyelse af genren.

Dalsgaards altermalerier når ikke op i den høje symbolik, der åbner for et dybere religiøst perspektiv – dertil er de fleste for illustrative og afhængige af den bibelske tekst. Men han formår ved små detaljer at hæve flere af de rent illustrative tavler op over det trivielle, og af og til udvælger han sig utraditionelle bibelsteder til illustration. I sidstnævnte tilfælde fungerer billederne imidlertid ofte dårligt uden ledsagende bibeltekst. I de fleste tilfælde, hvor han frigør sig fra det bibelske forlæg, eksempelvis i Ryslinge- og Skanderborg-tavlerne, eller hvor han endog benytter sig af Danmarkshistorien, som i »Ansgar«-maleriet, giver han større spillerum for kirkegængernes fantasi, hvorved tavlerne bliver mere spændende og interessante.

Noter:

- 1). Hanne-Marie Ragn-Jensen: Ein dänischer Nazarener – J. L. Lunds Altargemälde. Hafnia 1978 pp. 78-106. – Jette Kjærboe: C. W. Eckersbergs altertavler. Kunstmuseets Årsskrift, LXII 1975. 1976. pp. 119-165.
- 2). Nazarenere – tysk kunstnergruppe, der virkede i Rom i 1800-tallets begyndelse. Dyrkede hovedsagelig religiøst maleri.
- 3). Philip Weilbachs papirer. Det kgl. Bibliotek, NKS 2308²) 4°), 30.4.1877.
- 4). Julius Lange. NKS 1961¹) 2°) – delvist optrykt i Juleroser 1918.
- 5). Nina Hobolt: Christen Dalsgaards »Små bibelske billeder« på Sorø Amts Museum. Årbog for historisk Samfund for Sorø Amt. 1980.
- 6). Brev til Exner, Det kgl. Bibl. NKS 3862) 4°), 5.11.1863.
- 7). Senere overflyttet fra den gamle kirke til den nye, hvor det er ophængt i konfirmandstuen.
- 8). Som note 7.
- 9). ibid. dateret 30.11.1863.

- 10). Knud Søeborg: Christen Dalsgaard og hans Kunst. 1902. p. 74.
- 11). Dalsgaard har dog selv i en liste over sine alterbilleder til Weilbach skrevet: »1864. Den gode Hyrde. Noget forandret Gjentakelse, Ljørslev kirke paa Mors«. NKS 2308²) 4°), 30-4.-1877.
- 12). til Exner, NKS 3862) 4°), 29.11.1890.
- 13). Brev til Jul. Lange. 24.11.1865. NKS 1961 ¹) 2°).
- 14). Søeborg, op.cit. p. 69.
- 15). Henning Høirup: Farvel til en altertavle. Aarhus Stiftstidendes kronik, 7.7.1972.
- 16). Skr. 25, kat.nr. 50. (Vandreudstillingen Chr. Dalsgaard, 1971).
- 17). NKS 3862) 4°) 8.12.1868.
- 18). Søeborg op cit., p. 108; Højmark/Hansen: De grundtvigske Fri- og valgmenigheder, 1944, p. 428; August F. Schmidt: Fra Mors. I. 1957 p. 114 f.
- 19). S. Konstantin-Hansen: Christen Dalsgaards Kunst. Årbog for Historisk Samfund for Sorø amt. VII. 1918. pp. 168-69.
- 20). Søeborg. op.cit. p.
- 21). N. Th. Mørtensen: Religiøs Malerkunst i Danmark. I. 1944. p. 186.
- 22). Poul Hanse, Fra Vallekilde Højskole, 1907, p. 32, p. 34 og p. 35.
- 23). Knud M. Hove: Hvejsel Sogn. 1949 p. 308.
- 24). bl.a. hos Leo Swane, op.cit. pp. 273-83; Karl Madsen: P. C. Skovgaard og hans sønner, 1918; Th. Oppermann: J. Skovgaards billeder i Viborg Domkirke. 1930.
- 25). Samliv med dansk kunst. 1977 p. 89.
- 26). Høirup, op.cit.
- 27). Dansk Maanedsskrift, 1865, optrykt i Nutidskunst, 1873 p. 252.
- 28). Søeborg, op.cit. p. 74.
- 29). Skr. nr. 172. En døbefontlignende genstand anes i venstre side.

Øget interesse for en 75-årig

Af Elsa Steen Sørensen

Den 11. december er det 75 år siden Det historiske Samfund for Salling og Fjends Herred blev stiftet. Formålet var dengang som nu at vække interesse for egnens historie og værne om fortidsminderne. Formålet var dengang også oprettelse af et museum i Skive. Det lykkedes dog først i 1942 at få det sidstnævnte ønske opfyldt.

Lige fra starten har Historisk Samfund udsendt en årbog til de mange medlemmer, der altid har sluttet op om foreningen. Kun ét år – det var i 1953 – udkom bogen ikke. Ellers har historie-interesserede på egnen og langt ud over egnens område årligt kunne glæde sig over at læse om fortids-begivenheder, hentet frem fra glemselen af flittigt skrivende skibonitter, saltingboer og fjandboer.

Og der har været historie nok at øse af – og tilsyneladende nok endnu til mange år. Trofasthed har præget mange af de faste leverandører af bidrag til årbogen år efter år. To af de mest trofaste og mest kendte er nok forfatteren Jeppe Aakjær og godsejeren Gudmund Schütte.

Medlemsskaren, der i jubilæumsåret ligger omkring 600, er også trofast. På den årlige historiske vandring er deltagelsen stor, omend den ikke helt når højderne fra 50'erne og 60'erne, da der tit var 200 med. Oftest er vandringen gået til de nære og kendte steder omkring på egnen, men der har også været ture til Himmerland og Thy.

Historisk Samfund har ydet en indsats i bevarelsen af egnens fortidsminder, f.eks. kan nævnes Astrup-korset, kirketomten i Grætttrup, Breum Helligkilde, og i jubilæumsåret arbejdes på at rejse en sten på Bostrup Tinghøj.

Historisk Samfund tog initiativ til, at der i Skive i 1966 kunne åbnes et byhistorisk arkiv i tilknytning til Skive Kommunebibliotek.

Siden er der på egnen oprettet flere lokalhistoriske arkiver, og omkring dem blomstrer i jubilæumsåret befolkningens interesse for lokalhistorie som aldrig før.

Meget har forandret sig fra 1908, da samfundet blev stiftet og til i dag, 75 år senere. Det årlige kontingent var 2 kr. i 1908 – nu er det 40 kr. Et spørgsmål er det, om det egentlig er dyrere i dag at være medlem, end det var dengang.

Men én ting har ikke forandret sig, og det er et udpræget ønske på denne egn blandt mange af dens beboere om at værne om historien, lytte til den og lære af den.

Det kan ikke udtrykkes bedre, end Jeppe Aakjær har gjort det i »Historiens Sang«, som han skrev i 1916 til et af Historisk Samfunds stævner i Skive:

Vi søger slægtens spor i stort og småt,
i flinteøksen efter harvens tænder,
i mosefundets smykke, plumpt og rå,
i kirkens kvadre, lagt af brede hænder.
Hvert skimlet skrift, hver skjoldet alterbog
har gemt et gran af slægtens vé og våde;
nu skal de røbe mig, hvad vej jeg drog,
og løfte mig en flig af livets gåde.

Styrelsens medlemmer i »Historisk Samfund for Skive og Omegn« gennem årene:

- 1908-10 Forstander, pastor A. Th. Dorf, Krabbesholm.
1908-10 Tandlæge Vilh. Thomsen, Skive.
1908-10 Lærer Fischer, Lund.
1908-10 Pastor Kæstel, Dølby.
1908-10 Redaktør Neerup, Skive.
1910-13 Borgmester Hastrup, Skive (fmd.).
1910-17 Lærer Daugbjerg, Vroue.
1908-19 Træhandler Niels Sørensen, Lem.
1910-30 Forfatteren Jeppe Aakjær.
1910-31 Avlsbruger Olesen, »Solvang«, Skive.
1910-21 Lærer A. Jacobsen (Willumsgaard), Skive (fmd.).
1912-17 Lærer N. Olesen-Husted, Grinderslev.
1913-28 Bankdirektør C. V. Müller, Skive (fmd.).
1917-23 Redaktør Carl Hansen, Skive.
1917-33 Fru Else Christensen, Skive.
1917-26 Gdr. Niels Melgaard, Vroue.
1922-55 Lærer Niels P. Bjerregaard, Skive (fmd.)
1923-33 Gdr. Hans Hansen, Ilbjerg.
1923-30 Gdr. Jens Aakjær, Fly.
1923-39 Uddeler og købmand Lavrsen, Harre.
1927-34 Lærer Otto C. Iversen, Skive (kasserer).
1928-58 Godsejer, dr.phil. Gudmund Schütte, Eskjær.
1930-36 Pens. lærer Chr. N. Krogh, Lyby.
1930-39 Gdr. Niels Odgaard, Tastumgaard.
1933-74 Litterat Otto L. Sørensen, Skive (kasserer).
1933-39 Provst M. Brandt, Højslev.
1935-71 Lærer J. C. Krogh, Tøndering (fmd.).
1936-50 Gdr. Geert Johnsen, Grove.
1939-44 Lærer N. C. Bøgelev, Skive.
1955-56 Provst A. Johs. Hansen, Jebjerg.
1955-56 Redaktør H. P. Kristensen, SKive.
1955- Arkivar Svend Mortensen, Skive (fmd.).
1955- Lærer Kaj Enna Jensen, Lihme (fmd.).
1956-58 Forstander Mar. Gravsholt, Krabbesholm.

- 1956-80 Pastor Johannes Bang, Roslev (fmd.).
1957-63 Gartner J. Gammelgaard-Andersen, Skive.
1958-68 Lærer Ejnar Poulsen, Hem.
1961-65 Proprietær Chr. Lyby, Haldborg.
1965- Bibliotekar Carl Langholz, Skive.
1968-83 Forfatteren Kirsten Aakjær, Skive.
1971- Lærer Rud Kjems, Balling.
1974- Journalist Karen Strøm Hansen, Skive.
1974-79 Adjunkt Helge Stavnsbjerg, Skive.
1979- Fuldmægtig E. Steen Sørensen, Sdr. Thise.
1983- Viceskoleinspektør Poul Tolstrup, Resen.

Revideret register over Skivebogen fra 1909 til 1982

Udarbejdet af Annelise Kristiansen

Skivebogen 1909 Bind 1	Side
Vilh. Thomsen: Overtro	3
N. Olesen Husted: Den højere bondeskole i Krejbjerg I .	30
Isak Jensen: Gamle Mønsted med dets beboere	57
N. Sørensen: Da De Opperby bønder blev selvejere	69
Jakob Lykke: Fra Tinghøjen	78
H. P. Kristensen: Sallings tilstand efter Svenske- krigen 1657-60	98
Love for Historisk Samfund (nu tildels forældede)	
Uden Register, men det findes i Aarbog 1911	
Skivebogen 1910 Bind 2	
Søren Lybye og Christen Hansen: Gamle breve	3
Henry Madsen: Skive Musæet	37
Jakob Lykke: Under Kvindevælde	50
Isak Jensen: Fra gamle dage	93
Uden register, men det findes i Aarbog 1911	
Skivebogen 1911 Bind 3	
Kr. Balling: Ane Gjedde og Per Svensk	3
Chr. Heilskov: Indskrifter fra kirkerne i Harre Herred ...	24
Jeppé Aakjær: En ordentlig lining	35
Jeppé Aakjær: Da Daugbjerg brændte	39
N. Olesen-Husted: Fra Amtsrådenes første dage	49
Jeppé Aakjær: En værre Præst	61
Jeppé Aakjær: Kirke og Herremand	98

Jeppe Aakjær: To høje	103
Jeppe Aakjær: St. St. Blicher og Skive Apotek	110
Jeppe Aakjær: Person og Stedregister til Aarbogens tre første Aargange	115

Skivebogen 1912 Bind 4

Jeppe Aakjær: Skoler og Degne i det gamle Fjends Herred	1
N. Olesen-Husted: Fattigvæsenet på Fur i det 18. Aarhundrede	59
Jakob Lykke: Fra det 16. Aarhundrede	75
Christen Jensen: Præsterne i Lem-Vejby siden Reformationen	89
Småstykker. Jakob Lykke: Lidt om Sallingbomålet i Stavnsbåndstiden	113
Jakob Lykke: Af samlemappen	118
N. Olesen-Husted: P. Lydersen og »Corsaren«	120
Jeppe Aakjær: Et »Søslag«	124
Jeppe Aakjær: En ulvehistorie	126
Jeppe Aakjær: Person og Stedregister	129

Skivebogen 1913 Bind 5

Jeppe Aakjær: Fra bondens trældomstid	
a. I Estvadgaards halsjærn	3
b. Et stykke vejhistorie	20
N. Olesen-Husted: Den højere bondeskole i Krejbjerg II .	41
Jeppe Aakjær: Gamle Skivehus i det 17. Aarhundrede ...	85
Vilh. Thomsen: Vor tyske indkvartering (1864)	135
Jakob Lykke: Degnekår i Stavnsbåndstiden	165
Jeppe Aakjær: Person- og Stedregister	185

Skivebogen 1914 Bind 6

Svend Br. Aakjær: Stednavnene i Fjends Herred	1
Jeppe Aakjær: Skives ildebrande	41
Marie Jespersen: En gammel hwell' degn	82
P. Kristensen: Proceslystne præster i Vroue	87
Jeppe Aakjær: Omkring Astrup Vig	93
Vilh. Thomsen: Uddrag af en husbog fra Salling	136

Jeppe Aakjær: Lidt brev-potpourri	145
Navneliste	155

Skivebogen 1915 Bind 7

Gudmund Schütte: Salling Sysseis Oldsaga	1
C. Klitgaard: Hexeri på Fur	60
Jeppe Aakjær: Fra Skive gamle Latinskole	66
J. J. Rink: Fra Mønsted til Spøttrup	101
Jeppe Aakjær: Nis Nissen, Spøttrup	117
Jeppe Aakjær: Fra Skive Rådhus	124
J. Lind: Levende planter som fortidsminder	131
Marie Jespersen: Fra Rakkerens tid	137
Jeppe Aakjær: »Den hængte tyv«	142
Jeppe Aakjær: Hex i forhør	146
aa: En lille anmeldelse	156
Navneliste	157
Gudmund Schütte: Efterskrift til Salling Sysseis Oldsaga ..	160

Skivebogen 1916 Bind 8

Jeppe Aakjær: Fra det gamle Bustrup	1
Jeppe Aakjær: Lidt Degnehistorie fra Nordsalling	32
Svend Aakjær: Spredte træk af Fjends Herreds Saga	61
Marie Jespersen: Ajes bejler	117
Kr. Balling: En gammel landbrugsberetning	131
Ejnar Poulsen: Hem jorders udstykning 1783	136
Jeppe Aakjær: Af Skives annaler	141
Navneliste	159

Skivebogen 1917 Bind 9

Jeppe Aakjær: Ret og skjel før vi blev til	1
Hans Knudsen: Orgelmestrene i Skive 1696-1816	68
Søren S. Dath: Fra Oddense Degnekald	93
Thomas B. Bang: Helligkilder i Salling og Fjends Herred ..	103
Jeppe Aakjær: Hans Rosborg fortæller (1743)	114
Jeppe Aakjær: En oldtidsgåde og dens tydning	140
Jeppe Aakjær: Småstykker:	
1. En præst som stikker med kniv	147

2. En forsvunden landsby	150
3. En klagesang	155
Jeppe Aakjær: Navneliste	159

Skivebogen 1918 Bind 10

Evald Tang Kristensen: Småtræk om nogle præster

i Syd-Salling	1
Chr. Christensen: Visitatsrejse i Salling 1740.....	17
Hans Knudsen: Hr. Laurits Aastrups genvordigheder	43
Jeppe Aakjær: En adelig bandit	68
Jeppe Aakjær: Den økonomiske tilstand i Salling omkring 1700	76
Jeppe Aakjær: Fjends Herred omkring 18. århundredes midte	117
Jeppe Aakjær: Kjeltringer og Landløbere	130
J. C. Hansen: Mere om Degnen Feld i Oddense	173
Jeppe Aakjær: Navnelisted. 181	

Skivebogen 1919 Bind 11

Evald Tang Kristensen: Lidt om det kirkelige liv i

Syd-Salling	1
Vilh. Thomsen: Fortidsfund fra Skive	17
Vilh. Thomsen: Om slaget ved Rønbjerg	24
Svend Aakjær: Fly gårde I (fortsættes)	28
Jeppe Aakjær: Prokurator Peder Lund	62
Jeppe Aakjær: En herremand, der spytter	107
Jeppe Aakjær: Niels Sørensen, Lem	114
Jeppe Aakjær: Fra vor landsbyskoles barndom.....	124
Jeppe Aakjær: Rakkerliv.....	133
Jeppe Aakjær: En redningsdåd	152

Skivebogen 1920 Bind 12

Svend Aakjær: Fly gårde II	1
Evald Tang Kristensen: Træk af Pastor N. P. Gjølbys liv	42
Jeppe Aakjær: Den dovne Præst i Estvad	71
Jeppe Aakjær: Når Kongen kommer	87
Jeppe Aakjær: Søvelbo-Visen	112

Jeppe Aakjær: Skov og Have i Salling og Fjends herred ..	125
Gundorph Jørgensen: Aa hwem der haar den løkke	148
J. C. Hansen: Skive Mølles historie	149
Navneliste	209

Skivebogen 1921 Bind 13

Gudmund Schütte: Indbyggernavne i Salling –

Fjends herred og andre Limfjords egne	1
Svend Aakjær: Fly gaarde III	29
Jens Clausen: Vroue by omkring 1840	68
Jeppe Aakjær: Rakkerhuset i Vroue	103
Jeppe Aakjær: Et lille trav ud ad de gamle landeveje	105
Navneliste	105

Skivebogen 1922 Bind 14

Svend Aakjær: Fly gaarde IV	1
Jens Clausen: Landbrug i Daugbjerg sogn i 1830'erne	40
Jeppe Aakjær: Bondeliv i 18. århundrede	58
Jeppe Aakjær: Skive-Mosaik	72
Chr. Pedersen (Rogenstrup): Fjends herreds ældste	118
Chr. Pedersen: De sidste ofre til Tastum sø	127
Jeppe Aakjær: På aftægt	131
Jeppe Aakjær: Sallings marknavne	136
Jeppe Aakjær: Et par gamle bondeviser	144
Regnskabet for Historisk Samfund 1921/22	153
Jeppe Aakjær: Navneliste	155

Skivebogen 1923 Bind 15

Aage Friis: Hans Henrik Lefolii	1
August F. Schmidt: Helligkilder i Viborg amt	17
Jeppe Aakjær: En henrettelsesvisse	42
Jeppe Aakjær: Herren til Eskjær og Skivehus	48
Jeppe Aakjær: Et Mad-digt fra år 1700	109
Else Christensen: Skive i billeder	126
Svend Aakjær: Det hedenske Alsbjærg i Børsting	134
Regnskabet for Historisk Samfund 1922/23	145
Jeppe Aakjær: Navneliste	146

Skivebogen 1924 Bind 16	Side
Gudmund Schütte: Eskjærs mytologi	1
Gudmund Schütte: Vætter og Spøgelser fra Astrup og omegn	17
Gudmund Schütte: Spøgeri på Taarupgaard	28
Jeppe Aakjær: Jebjærg Præster	34
August F. Schmidt: Sagn og tro knyttet til stene i Viborg amt	49
Jeppe Aakjær: Fra Taarupgaard	74
Svend Aakjær: Om ordene smør og vogn i danske stednavne	103
Jeppe Aakjær: Skive marked	120
Jeppe Aakjær: Vridsted kirkes brand	151
Regnskabet for Historisk Samfund 1923/24	156
Jeppe Aakjær: Navneliste	157
Jeppe Aakjær: Anmærkninger og rettelser	160

Skivebogen 1925 Bind 17

Jeppe Aakjær: Blusjord	1
F. Elle Jensen: Af en gammel Røddinglærers optegnelser .	10
Jeppe Aakjær og Georg Saxild: To Viborgansigter	37
Gudmund Schütte: Sallingsk og Furlandsk hedenskab	53
Esper Andersen: Helligkilden	82
Jeppe Aakjær: Møllerkongen Jens Feldingbjærg og hans slægt	86
Jeppe Aakjær: En bondeprokurator	105
Jeppe Aakjær: Om Braarup	132
Jeppe Aakjær: Den gamle præst i Jebjærg	137
Jeppe Aakjær: Egnens gamle tingsteder	144
Jeppe Aakjær: Fra Kjæltringtiden	147
Jeppe Aakjær: En skummel gåde fra den mørke hede	154
Regnskabet for 1924/25	161
Jeppe Aakjær: Navneliste	162

Skivebogen 1926 Bind 18

Marius Kristensen: Fra Sallings ældste kirkehistorie	1
Jeppe Aakjær: Fra det gl. Skivehus	10

Jeppe Aakjær: Fra Krabbesholm	39
Jeppe Aakjær: På Grættstrup gamle kirkebakke	57
Jeppe Aakjær: Kalkede grave	71
Jeppe Aakjær: En forfulgt degn	78
Jeppe Aakjær: Fra det gamle Stubbergaard	87
Jeppe Aakjær: To grusselige Gjærninger	107
Jeppe Aakjær: Chr. Rasmussen og hans tyvebande	123
Jeppe Aakjær: Limfjordsrotter	135
Jeppe Aakjær: I søndagsbil – eller: Fra Brøndum præstegaard	143
S. Olesen: Regnskabet for 1925-26	154
Jeppe Aakjær: Navneliste	155

Skivebogen 1927 Bind 19

Gudmund Schütte: Fortale	1
Gudmund Schütte: Sallingsysseboer og Hardsysseboer ...	5
P. Severinsen: Salling præsters overgang til reformationen	76
J. C. Hansen: Jebjerg vedtægt og viide	90
Gudmund Schütte: Den sallingske aand Hackenmay eller hakkelsemanden	104
Gudmund Schütte: En minderune	118
Gudmund Schütte: Dåbsbækkenet i Lime kirke	123
Otto L. Sørensen: Den Hesselbergske Købmandsgård ...	124
Christian Pedersen: Folkeminder fra det nordøstlige Fjends Herred	141
O. C. Iversen: Samfundets regnskab for 1926-27	151
Niels P. Bjerregaard: Navneliste	152

Skivebogen 1928 Bind 20

August F. Schmidt: Sagn om Højslev kirke	1
Jeppe Aakjær: Brændevin	14
Gudmund Schütte: Færdselsskel på langs af Jylland	43
Niels P. Bjerregaard: Skive gamle kirke	86
Chr. N. Krogh: Hegnet	107
Chr. N. Krogh: Albert Andersen Skeels gavebrev	121
Knud Thøgersen: Fra Grinderslev sogn	129
Christian Pedersen: Folkeminder fra det nordøstlige Fjends herred II	137

Kai Uldall: Granitkorset ved Astrup	146
O. C. Iversen: Samfundets regnskab 1927/28	157
Niels P. Bjerregaard: Navneliste	158

Skivebogen 1929 Bind 21

August F. Schmidt: Sagn om Davbjerg Daas	1
Chr. Heilskov: »Margrethevolden« ved Rosgaarde i Mønsted sogn	33
Ejnar Poulsen: Lidt Degnehistorie fra Oddense-Otting ...	40
Jens Clausen: En skrap Foged	49
Hans Kjær: En brozealderhøj i Salling	57
A. D. Dalsgård: Christen Dalsgaard	77
Otto L. Sørensen: Skive-Generalen	100
Gudmund Schütte: Himmerboer (Heri Elna Mygdal: Fokedragt)	110
O. C. Iversen: Samfundets regnskab for 1928/29	179
Niels P. Bjerregaard: Navneliste	180

Skivebogen 1930 Bind 22

H. Zangenberg: Gammel byggeskik	1
Niels P. Bjerregaard: Jeppe Aakjær	37
N. Madsen Vorgod: Lidt mere om Peder Lydersen	54
Chr. N. Krogh: Hegnet	60
Gudmund Schütte og Niels P. Bjerregaard: Ommerboer ..	92
Christian Pedersen: Folkeminder fra Fjends herred	138
O. C. Iversen: Samfundets regnskab for 1929/30	144
Niels P. Bjerregaard: Navneliste	145

Skivebogen 1931 Bind 23

Jens Clausen: Tyskertid i Skiveegnen 1864	1
Gudmund Schütte: Eskjær Hovedbygning gennem tiderne og dens planlagte ødelæggelse 1873	34
Gudmund Schütte: Røverne i Eskjær skov	49
Gudmund Schütte: En Eskjær-dans	60
Kristen Klastrup: Kvægpesten i Salling 1747-1749	65
Kristen Klastrup: Kvægpesten i Salling i folkemunde	148
Otto L. Sørensen og Sigfred Lauritzen: Hedemaleren	

Hans Smidth	155
Niels P. Bjerregaard: Navneliste	173

Skivebogen 1932 Bind 24

P. Severinsen: Festskrift ved Viborg Domkirkes 800 års fest.
(Hele Skivebogen 1932, omhandler Viborg Domkirke
med Stad og Stift i 800 år.)

Skivebogen 1933 Bind 25

August F. Schmidt: Fra Lundø	1
Gudmund Schütte: Sallingske Helligdomme	27
Søren B. Nyholm: Det spøger på Østergaard	67
Chr. N. Krogh: Tøndering By	71
Gudmund Schütte: Jeppe Aakjærs gravsten	164
Niels P. Bjerregaard: Lidt om Samfundets virke 1908-1933	166
Niels P. Bjerregaard: Indholdsfortegnelse til Skivebogen fra 1. til 25. bind	172
Niels P. Bjerregaard: Navneliste	187

Skivebogen 1934 Bind 26

Gudmund Schütte: Eddaens gudelære og dens genklang i Salling	1
J. P. Wammen: Tinghøj og An' Dyndbo's tragedie	33
August F. Schmidt: Skive Marklov fra 1769	51
Chr. Heilskov: Den gamle Holstebro landevej fra Viborg til Hagebro	66
Chr. N. Krogh: Tøndering kirke	92
Johannes Vejlag: Genforenings-Mindesmærkerne	124
J. Skytte Andersen: Amstrup	138
Navneliste	145

Skivebogen 1935 Bind 27

Henrik Larsen: Sallings landsbyer før udskiftningen	1
Gudmund Schütte: Nordjyllands Oldtidsgeografi	28
M. Brandt: Fruen på Bjerresjøholm	36
Chr. N. Krogh: Fra vor folkeskoles barndom	71
Navneliste	115

Skivebogen 1936 Bind 28	Side
M. Brandt: Egnsskikkelser fra Reformationsårene	1
Gudmund Schütte: Salling-Fjends herreder og vor grænsekamp	70
Gudmund Schütte: Aflivelse af en sejglivet skrøne	124
Agnes Møller: Skolevæsenets reform i Skive og Resen sogne	127
Niels P. Bjerregaard: Christian Nikolai Krogh	141
Navneliste	143

Skivebogen 1937 Bind 29

Gudmund Schütte: Jyskens pris	1
Jens P. Løvig: Salling	2
Gudmund Schütte: No smo' blå å dæn dansk histår'ri	4
Niels P. Bjerregaard: Skive gamle kirke II	56
M. Brandt: Hr. Tyge Krabbe til Bustrup og Vegholm	84
Marie Jespersen: Hjemstavns minder fra Møglkjær i Jebjerg	139
Navneliste	157

Skivebogen 1938 Bind 30

Gudmund Schütte: No smo' blå å dæn dansk histår'ri	1
M. Brandt: Hr. Tyge Krabbe til Bustrup og Vegholm	45
Esper Brogaard: Barselvarsler og regler for handlingers tilladelighed	113
L. Vesten: Præsten i Højslev	122
J. C. Krogh: Gamle Salling-Danse	125
Navneliste	149

Skivebogen 1939 Bind 31

Gudmund Schütte: En bette sproglære for Sallingbomål ..	1
J. C. Hansen: Fra Skive Bys retsprotokoller	40
N. C. Bøgelev: Egnens Oldtids minder	63
M. Brandt: Hr. Tyge Krabbe til Bustrup og Vegholm	122
Uden navneliste – findes i Skivebogen 1940	

Skivebogen 1940 Bind 32	Side
Marie Jespersen: Rødding kirke	1
Anth. Fuglsang: Sandflugtens dæmpning i Ginding herred 1792-1819	5
Niels P. Bjerregaard: Navne og kendingsnavne	53
J. C. Hansen: Borgmester Dorschæus	67
Gudmund Schütte: Aakjærs religiøse tone	83
August F. Schmidt: Lokalhistorikeren H. C. Strandgaard ..	100
August F. Schmidt: Fra Hagebro kro og Trevad bro	106
Niels P. Bjerregaard: Fra kirkeinspektionens skuffe	115
Navneliste	119

Skivebogen 1941 Bind 33

Niels P. Bjerregaard: Marie Bregendahl	3
P. Schou: Skive havn's forhistorie	36
I. C. Christensen: Ramsing by og dens beboere	60
M. Brandt: Hr. Tyge Krappe til Bustrup og Vegholm	107
Niels P. Bjerregaard: Navneliste	129

Skivebogen 1942 Bind 34

Niels P. Bjerregaard: O æ kjærkbak	2
Gudmund Schütte: Jysken som nordisk skatkammer	9
Svend Aakjær: Skive-Egnens bebyggelse og stednavne	20
Anth. Fuglsang: Sandflugtens dæmpning i Ginding herred	45
Gudmund Schütte og N. C. Bøgelev: Vor hjemmind	49
P. Schou: Skive havn's forhistorie	129
Navneliste	150

Skivebogen 1943 Bind 35

Hilsen til Dr. Gudmund Schütte	7
Niels P. Bjerregaard: Gudmund Schütte	9
H. P. Hansen: En Signekvind i Salling	14
Else Christensen: Den gamle Doktor	21
Otto L. Sørensen: Købmand Husted's gravsten på Skive Kirkegård	25
Svend Aakjær: Odins Vi i Salling	33
Peter Skautrup: Hvor sproget gror	43

M. Brandt: Fire gamle billeder fra Lundø	49
N. C. Bøgelev: Gadejordens udskiftning i Tastum	62
J. C. Hansen: Andre tider	70
Niels P. Bjerregaard: Stævne til slagsmål	81
Fortegnelse over Gudmund Schütte's artikler i Skivebogen	91
Navneliste	93

Skivebogen 1944 Bind 36

Jens Rolighed: Om modeller i Jeppe Aakjær's digtning ...	5
Kristen Moustén: Krejbjerg	12
P. Schou: Skive havns forhistorie	45
Gudmund Schütte: Et sallingsk Eddasagn	57
Niels P. Bjerregaard: Af dødens høst	64
Jens Mehlsen: Erindringer og oplevelser	67
Niels Kjeldbjerg: Erindringer og oplevelser	84
Otto L. Sørensen: Drakenberg på Skiveegnen	111
Navneliste	126

Skivebogen 1945 Bind 37

Niels P. Bjerregaard: Spændvidde og Sammenspil	5
Marie Jespersen: Fra heden	25
Marie Jespersen: Tinghøj	31
Gudmund Schütte: Fødselsdagsbarn eller Fødselar	32
Lavrs Lavrsen: Spøttrup Gods 1848	34
Niels P. Bjerregaard: Fra kirkeinspektionens skuffe II	89
Aage Jespersen: Balling kirkes alter	106
Navneliste	125

Skivebogen 1946 Bind 38

Gudmund Schütte: Det jyske røre	5
J. P. Lundø: Præstedynastiet Paaske i	
Vridsted-Fly 1618-1748	16
Marie Jespersen: Almueliv i Salling	34
Gudmund Schütte: Et dansk historiesyn	79
Erik Qvistgaard: Thomas Kingo Nielsen Steenberg	97
Otto L. Sørensen: De berømte sorte Skive-gryder	100
Carl Nørgaard: Barndoms minder	109

M. M. Reffsgaard: Pioneren Johan Schønning	115
Navneliste	124

Skivebogen 1947 Bind 39

Niels P. Bjerregaard: Af Skives historie	5
Hele Skivebogen er helliget Skives historie, med undertitler som Skives segl, Oprindelsen, Købstaden, Byen bliver større, Anlæg og skov, Byggeforhold, Kirkerne, Skolevæsen, Ungdomsskoler, Aviser og tidsskrifter, Biblioteket, Museet, Rådhus, Ildebrande, Handel, Nye samfærdselsveje, Handel og industri, Retsvæsen, Byens styrelse, Sygehuset, De gamles Hjem, Nyt fremstød, Af ringernes æt. Personbeskrivelse: Thyconius, Lohmann, Bahnson, Norgaard, Rothe, Buemann, Hansen, og andre Skivinger.	

Skivebogen 1948 Bind 40

Otto L. Sørensen: Var Skives Jydepotte-industri en fabel? ..	5
J. P. Lundø: Nogle æmter fra min fødehalvø	21
August F. Schmidt: Aakjær-bidrag	49
Niels P. Bjerregaard: Fra Kirkeinspektionens skuffe III ..	54
Anth. Fuglsang: Sandflugten i Sæby og Nautrup	61
Niels P. Bjerregaard: Fra kirkeinspektionens skuffe IV ...	98
+ Indholdsfortegnelse til Skivebogen fra bind 1 til bind 40	117

Skivebogen 1949 Bind 41

Niels P. Bjerregaard: A. P. Pedersen's Liv og Virke	5
Hele Skivebogen 1949 er en erindringsbog om A.P. Pedersen, der grundlagde den blomstrende virksomhed »Skive Børstefabrik«.	

Skivebogen 1950 Bind 42

Niels P. Bjerregaard: Embedslæger i Skive	5
Gudmund Schütte: Det ptolemæiske Danmarkskorts oprindelse	31
S. Rasmussen: Kromanden i Hagebro	35
Gudmund Schütte: Jydens arter	56
Gudmund Schütte: Den skotske hjærtenstone	60

Niels P. Bjerregaard: Af Røddings historie, og om A. P. Nielsen	65
E. Poulsen: Rødding sogns skolevæsen	111

Skivebogen 1951 Bind 43

Niels P. Bjerregaard: Gudmund Schütte	5
Gudmund Schütte: Aakjær som det gamle testamentes tolk	11
Gunnar Foss: Carl Bahnson	17
Gudmund Schütte: Onkel Munter fortæller om vor urtid .	29

Skivebogen 1952 Bind 44

Emil Jensen: En håndværker fortæller om svundne tider og typer	7
Niels P. Bjerregaard: Øvrigheden bærer ikke sværdet forgæves	121

Skivebogen 1953 Bind 45

Skivebogen udkom ikke dette år.

Skivebogen 1954 Bind 46

Niels P. Bjerregaard: Olesens gård i Skive	5
Gudmund Schütte: Korthornsracens aldersrang i vore stednavne	33
J. P. Lundø: Den gamle hovedgård »Majgaard« i Højslev sogn	51
J. P. Lundø: Lidt om Valdemar Sejrs jordebog af 1231 ..	84
Niels P. Bjerregaard: Karup å	101

Skivebogen 1955 Bind 47

Gudmund Schütte: Niels P. Bjerregaard 1880-1955	5
Otto L. Sørensen: Niels P. Bjerregaard's forfatterskab ...	13
Otto L. Sørensen: Fra Provisorietiden og Gendarmernes dage på Skive-egnen	19
Ejnar Poulsen: Lidt degnehistorie fra Hjerik-Harre	33
Gudmund Schütte: Dansk forhistorie	51

Chr. Wammen: Genboerne, en skildring fra	
Bostrup hede	62
Anders Kjellerup: Fra det gamle Kjærgaardsholm	90
Peter Schou: Et byrådsvalg i Skive før århundredskiftet ..	103
Gudmund Schütte: Jyske og østdanske helligdomme	
for dyredyrkelse	114
C. Klitgaard: Et gravøl i Salling	122
Navneliste	125

Skivebogen 1956 Bind 48

Otto L. Sørensen: Skive kirkebakke som folkeborg	5
Andr. Sidelmann: Fra gamle dokumenter om	
Sønder-Andrup, Ramsing	28
Jens Østergaard: Træk af svingplovens historie fra det	
vestlige Fjends herred	34
Gudmund Schütte: Gottjods ældste guder	61
Marie Jespersen: Erindringer fra min skolegang i Jebjerg .	68
Gudmund Schütte: Folkelige egns-indbyggernavne	76
Chr. Wammen: Ekko fra den gamle Bostrup hede	81
Paula Knudsen: Af gamle Niels Graversens erindringer ...	114
Navneliste	121

Skivebogen 1957 Bind 49

Jens Svendsen: Læger i Skives opland	5
Otto L. Sørensen: Den gaadefulde kapelruin ved Lundbro	21
Andreas Sidelmann: Ramsing skole gennem tiderne	46
Gudmund Schütte, Fyldte 85 år	80
Gudmund Schütte: Fornminder – Eskjær oldsagaer og	
stednavne	82
Chr. Wammen: Den kongelige privilegerede kro i Bostrup	97
Peter Schou: Fra »upolitiske« byrådsvalg i Skive	108
J. C. Krogh: Aarsberetning	123
Otto L. Sørensen: Navnefortegnelse	124

Skivebogen 1958 Bind 50	Side
Otto L. Sørensen: Hvad Skive gamle kirke gemte	5
J. C. Krogh: Et tilbageblik over de svundne 50 år for »Samfundet«	17
Otto L. Sørensen: Indholdsfortegnelse til Skive- bogen 1909-57	26
August F. Schmidt: Bidrag til Dølby sogns historie	37
Jens Østergaard: Gregers Olufsen Uf i Gammelstrup I	56
A. Helboe: Holmgård slot	67
Gudmund Schütte: Sande danske indbyggernavne	72
Bertel Nielsen: Mine bedsteforældre i Balling	77
Andreas Sidelmann: Ramsing skole gennem tiderne	81
Otto L. Sørensen: Mindeord over Gudmund Schütte og Marinus Gravsholt	117
Gudmund Schütte: Om sproglig-, national avgrænsning, mellem Norden og Tyskland	120
Otto L. Sørensen: Navnefortegnelse	126

Skivebogen 1959 Bind 51

Otto L. Sørensen: Skive og Skivehus i lenstiden	5
Jens Østergaard: Gregers Olufsen Uf i Gammelstrup, og hans efterslægt i tiden 1716-1860 II	28
Peder Jensen: De gamle møller i Salling	51
A. Strange Nielsen: En Islændings dagbog fra et ophold i Salling vinteren 1795-96. I	62
J. P. Lundøe: En lærersøn fra Højslev, der blev storkøbmand i Aarhus	106
August F. Schmidt: Randbemærkninger til digte af Jeppe Aakjær	117
J. C. Krogh: Årsberetning for Historisk Samfund 1958/59	122
Otto L. Sørensen: Navnefortegnelse	125

Skivebogen 1960 Bind 52

Otto L. Sørensen: Næsekongeslægten Krabbe fra Næsum	5
A. Strange Nielsen: En Islændings dagbog fra et ophold, i Salling vinteren 1795-96, II	33

F. Elle Jensen: Kirke- og kulturhistoriske småting fra ældre tid	67
Jens Østergaard: Smollerupgård	89
August F. Schmidt: Bemærkning om Salling Nørre herred	105
Marie Jespersen: En offerdag 1875 i Jebjerg kirke	116
J. C. Krogh: Aarsberetning 1959 fra Historisk samfund ...	118
Mon vore medlemmer kender Dansk historisk fællesforening	121
Otto L. Sørensen: Navneliste	125

Skivebogen 1961 Bind 53

Otto L. Sørensen: Præstegårdens forgængere i Adelgade ..	5
--	---

Esbern Jespersen: Anders Skrædder i Lem, hans fine kone, og slægten Geertsen	25
Erik Hvidtfeldt: Præsteindberetninger fra Viborg Stift 1771. I (fortsættes)	43
J. Østergaard: Daugbjerggaard, Daugbjerg sogn, Fjends herred	84
Christian Peter Friis: Lundgård. Et besøg på den gamle hovedgård, samt i fem af Fjends herreds kirker 1960	106
J. C. Krogh: Aarsberetning for Skive historiske samfund 1960	122
Otto L. Sørensen: Navneliste	123

Skivebogen 1962 Bind 54

Otto L. Sørensen: Køkkenmøddingerne i Krabbesholm skov	5
August F. Schmidt: Fra Rødding herred	17
Niels Pedersen: Et kig i Balling-Volling sognerådsforhandlingsprotokoller	29
Erik Hvidtfeldt: Præsteindberetninger fra Viborg stift 1771. II	44
Jens Østergaard: Lundgaard Hovedgaard under Morten Jensen 1836-1870	72
F. Elle Jensen: Proprietær Nissen, Spøttrup, – Pastor Rosendahl, Rødding, – og Provst Møller, Breum ..	98

Bertel Nielsen: Da jeg var tjenestedreng på landet, i århundredets begyndelse	112
Otto L. Sørensen: Ved Nanna Aakjærs død. Nekrolog ...	118
J. C. Krogh: Aarsberetning for Historisk samfund 1961 ..	121
Otto L. Sørensen: Navneliste	124

Skivebogen 1963 Bind 55

Otto L. Sørensen: Et gådefuldt fund i Rønbjerg mose	5
Erik Hvidtfeldt: Præsteindberetninger fra Viborg Stift 1771. III	12
A. H. Riiskjær: Var Jeppe Aakjær irreligiøs? – eller den religiøse Jeppe Aakjær	42
J. S. Fruergaard: Abildgaard i Øster Lyby. Et bidrag til gaardens og dens brugers historie gennem 500 år	48
C. H. Pape: Jordfaldshullers opståen kan forklares ad biologisk vej	75
August F. Schmidt: I Harre herred	81
Vilh. P. Beck: Durup kirke i Salling	98
G. Friis: Skivelæreren Anders Kier Gregersens levned, og tragiske død på en andejagt ved Flyndersø 1839	108
Kaj Nysted: Befolknings- og erhvervsforhold i Skive	113
Christian P. Friis: In memoriam historikeren, overgartner, havebrugskandidat Jens Østergaard	118
J. C. Krogh: Aarsberetning for Historisk samfund 1962 ..	122
Otto L. Sørensen: Navneliste	126

Skivebogen 1964 Bind 56

Otto L. Sørensen: De svor med oprakte fingre mod himmelen	5
August F. Schmidt: Fra Hindborg herred	15
Erik Hvidtfeldt: Præsteindberetninger fra Viborg Stift 1771. IV. Slut	27
Sigvald Jensen: Da Skive kirke skulle ofre sit blytag, til fordel for byens skole	56
C. H. V. Pape: Har metan været medvirkende ved dannelsen af Hellesø og Furesøen?	61

Gudmund Schütte: Et sallingsk bidrag til jydsk sproglære (Efterladt artikel)	67
Sigv. Jensen: Da evangelisk kristelig salmebog, skulle indfø- res i Oddense-Otting til afløsning af Kingos salmebog	71
Christian P. Friis: »Familien Friis til Lundgaard« mødtes i Fly kirke for at mindes deres forfædre	79
Marie Jespersen: På Krabbesholm i Ingeniør Fugls tid	88
Otto L. Sørensen: Om vort kommende byhistoriske arkiv	114
Johs. Bang: Aarsberetning for Historisk samfund	117
Paula Knudsen: Småstykker af Furs krønike	121
Navneliste	124

Skivebogen 1965 Bind 57

Otto L. Sørensen: Det middelalderlige Næsum og Østergaard	5
August F. Schmidt: Fra Fjends herred	25
C. H. V. Pape: Om vækstbetingelser for østers, i den vestlige del af Limfjorden og i Roskilde Fjord	43
Vilh. P. Beck: Min saga om Durup og nabosogne	56
Sigv. Jensen: Fra Skive kirkeinspektions stolestadebog 1778-91	77
N. P. J. Munk: Gaarden Rosborg og dens beboere	82
Otto L. Sørensen: Viborg Landstings dombøger 1616 anmeldt	115
Otto L. Sørensen: August F. Schmidt 1899-1965. Nekrolog	118
Johannes Bang: Aarsberetning for Historisk samfund 1964	121

Skivebogen 1966 Bind 58

Otto L. Sørensen: Voldstedet Klodeborg i Bilstrup enge ved Skive	5
Jens Rolighed: Fra modersmålet og hjemstavnen i Fjends herred	25
C. H. V. Pape: Limfjorden, den store fiskeflod	33

Kirsten Aakjær: Stedet, man vender tilbage til.....	39
Carl Raaschou: Minder fra mit barndomshjem, og min slægt i Ørslevkloster sogn, fortalt af Lærer Niels Pedersen i Hurup	52
Vilh. P. Beck: Således opstod de fem sallingske stationsbyer	64
Solvejg Bjerre: Jenlefesterne (Jenle fra barndom til nutid)	67
August F. Schmidt: Fra det gamle Salling (enkeltgårde og kirker). Efterladt artikel	88
Andreas Sidelmann: På spor af mestertyven fra Ramsing .	98
Otto L. Sørensen: Malerigaven fra Selde til Skive Museum	106
Robert Jensen: »Jyllands brevkiste« (Bogen udsendt ved 75 års jubilæet i Landsarkivet for Nørrejylland i Viborg) .	109
Otto L. Sørensen: To dødsfald i Historisk samfund (Nekrologer)	117
Johs. Bang: Aarsberetning for Historisk Samfund 1965 ...	120
Otto L. Sørensen: Navneliste	126

Skivebogen 1967 Bind 59

Otto L. Sørensen: Fra de ældre Skivetider	5
Carl Raaschou: Bonde- og almuesindet hos Marie Bregendahl	25
Vilh. P. Beck: Som jeg husker Durup og befolkningen derude	58
N. P. Munk: Kend din slægt	75
P. K. Hofmansen: En provstedatters Erindringer fra Sevel Præstegaard	86
Svend Mortensen: Skive Byhistoriske arkiv (beretning for 1966/67)	117
Johs. Bang: Aarsberetning for Historisk Samfund for Skive og Omegn	121
Otto L. Sørensen: Navneliste	125

Skivebogen 1968 Bind 60

P. K. Hofmansen: En Provstedatters Erindringer fra Sevel Præstegaard (fortsat fra »Skivebogen« 1967	5
--	---

Helge Søgaard: Erik Pontoppidans beretninger om Skive (i Danske Atlas)	51
Vilh. P. Beck: Sallingrakkere og andre skøjere	94
Karl Knudsen: Vor Hjemstavn omkring Aar 1300 (historisk digt)	106
Johs. Bang: Lærer Ejnar Poulsen (nekrolog)	112
Svend Mortensen: Årsberetning for Skive byhistoriske Arkiv 1967/68	114
Johs. Bang: Årsberetning for Historisk Samfund for Skive og Omegn 1967	120
Otto L. Sørensen: Navnefortegnelse til Skivebogen 1968 ..	123

Skivebogen 1969 Bind 61

P. K. Hofmansen: Estvadgaard og Flyndersø Mølle. I	5
Peter Dahlgaard: Erindringer fra min drengetid	73
H. C. Strandgaard: Et minde fra stormen den 31. august 1854	81
Otto L. Sørensen: Vide og vedtægter for Skive Bymark, indrettet 1769	92
Kaj Enna Jensen: På Tastum søbund	105
Svend Mortensen: Årsberetning 1968/69 fra Skive byhistoriske arkiv	109
Johs. Bang: Årsberetning 1968/69 for Historisk Samfund .	114
Otto L. Sørensen: Navneliste til »Skivebogen« 1969	118

Skivebogen 1970 Bind 62

Otto L. Sørensen: Arkæologiske Samlere på Skiveegnen ..	5
Vilh. P. Beck: Spillemand – Musiker. Hvad du vil i Salling	23
H. O. Strandgaard: Oldgranskeren lærer H. C. Strandgaard i Selde og hans arkæologiske undersøgelser	51
P. K. Hofmansen: Estvadgaard og Flyndersø mølle. II ...	65
Johs. Bang: Nekrolog over Jens Chr. Krogh (1892-1970) .	119
Johs. Bang: Årsberetning 1969/70, for Historisk Samfund .	122
Svend Mortensen: Årsberetning 1969/70 fra Skive byhistoriske Arkiv	125
Otto L. Sørensen: Navneliste	131

Skivebogen 1971 Bind 63	Side
Otto L. Sørensen: Jens Glob den Haarde og Ove Hase til Vellungaard	5
Vilh. P. Beck: En ung Sallingbos rejse fra Durup til hovedstaden	22
Peter Schou: Julius Schou 27. juli-4. august 1911, Skive bys offentlige liv omkring århundredskiftet	36
Niels Lunn: Borgen Spøttrup	101
Johs. Bang: Årsberetning for Historisk Samfund 1970-71 .	116
Svend Mortensen: Skive byhistoriske arkiv, årsberetning 1970/71	119
Otto L. Sørensen: Navneliste	124
Skivebogen 1972 Bind 64	
Johs. Bang: Limfjorden i Litteraturen	5
P. K. Hofmansen: Estvadgaard og Flyndersø Mølle (fortsat)	36
Peter Schou: Bladkamp over Sallingsund	84
Vilh. P. Beck: Om præstens andedam og de gådefulde Mølkjærhuse i Durup	98
Viggo E. Noer: Degnen Michel Ingstrups hemmelighed ...	107
Johs. Bang: Årsberetning for Historisk Samfund 1971/72 .	112
Svend Mortensen: Skive byhistoriske arkivs virksomhed 1971/72	118
Otto L. Sørensen: Navneliste	123
Skivebogen 1973 Bind 65	
Kirsten Aakjær: Min far, Svend Aakjær	5
Benny Brinch: Niels Brink og hans samtid (Fur omkring 1800)	23
P. K. Hofmansen: Estvadgaard og Flyndersø mølle (fortsat)	48
Peter Schou: Skiveegnens udvikling 1834-1870	96
Marie Næsted: »Der var engang« (minder fra Rosleveggen)	130
Johs. Bang: Årsberetning for Historisk Samfund 1972-73 .	139
Svend Mortensen: Skive byhistoriske arkiv (Årsberetning 1972-73)	142

Otto L. Sørensen: Navneliste	147
------------------------------------	-----

Skivebogen 1974 Bind 66

P. K. Hofmansen: Estvadgaard og Flyndersø Mølle (fortsat)	5
Peter Schou: Skiveegnens udvikling 1870-1890	34
Hjalmar Kjems: Erindringer	83
Otto L. Sørensen: Navneliste	115

Skivebogen 1975 Bind 67

Kaj Enna Jensen: Lihme kirke	5
Ole P. Colding: Grove gårdhistorie	21
Jens Svendsen: Udpluk af erindringer fra Salling og Skive	60
O. G. Konradsen: Om »Jubellæreren« præsten Kr. Glud i Jebjerg	89
O. G. Konradsen: Sallings første grundtvigske forkynder 1858-1873 pastor Kr. D. Konradsen	96
Niels Lunn: Slaget ved Rønbjerg 1132	101
Styrelsen: Otto L. Sørensen til minde	118
Navneliste	121

Skivebogen 1976 Bind 68

Helge Stavnsbjerg: Understøttelsesforening bliver til fagforening	5
Helge Stavnsbjerg: Arbejderkvinderne blev først organiseret i 1937	35
Kirsten Aakjær: Landsbybørn og markedsdag	59
Hjalmar Kjems' erindringer. Andet og sidste afsnit	68
Karen Strøm Hansen: Skive Købstads 650 års jubilæum ..	120
Gaver til Skive by	144
Regnskab 1975/76 for Historisk Samfund for Skive og Omegn	147
Navneliste	148

Skivebogen 1977 Bind 69

Fr. Kristensens' erindringer fra Roslev for 70 år siden	5
Erik Jørgensen: Fjendsprojektet	75

Jens Peter Hansen: Breve fra 1864	86
P. K. Hofmansen: Hovbønderne under Estvadgaard	97
Søren August Paaske Pedersen: Min barndom i Skive	125
Navneliste	153

Skivebogen 1978 Bind 70

H. Nørgaard Pedersen: Jens Væver og snurrevoddet	5
Karen Strøm Hansen: Sallingsund fik bro	37
J. Jeppesen Jensen: Bajlumgaard – bidrag til dens historie	52
Peder Tønnesen og Roald Nielsen: Sallingboen, der blev overlæge i Faaborg i 27 år	93
Hans Bjerre: Jeppe Aakjærs sultekur i 1910	98
Søren August Paaske Pedersen: Min barndom i Skive. II .	110
Navneliste	131

Skivebogen 1979 Bind 71

Signe Tybjerg: Fra landsbykirkegaard til bykirkegaard	5
Helge Stavnsbjerg: Socialdemokratiske borgmestre i Skive gennem 50 år	49
Poul Emil Juvre: En sallingdrengs erindringer	67
Peter Schou: Min barndoms Vestergade i Skive	103
Bodil Ingversen: Håndværk og handel i Skive 1787-1801 ..	121
Navneliste	131

Skivebogen 1980 Bind 72

Geit Bjerre: »Solbakken« i Rødding var mit barndomshjem	5
Otto Andersen: Skive omkring år 1900	16
Hans Ulrik Riisgaard: Grinderslev kloster og kirke	49
Michael Brandt: Staarupgaards tilblivelse	82
Poul Gertz Andersson og Aase Gertz Andersson: Gl. Skivehus hotel i 50 år	94
Karen Strøm Hansen: Anonyme læserbreve understøttede byggeri af Skive havn	106
Svend Mortensen: Mindeord over Johs. Bang	116
Navneliste	121

Skivebogen 1981 Bind 73	Side
Jeppe Aakjær: Jylland	7
Jeppe Aakjær: Mors arbejdsdag	11
Jeppe Aakjær: Ole	37
Jeppe Aakjær: Kom mi bette kipkal	38
Jeppe Aakjær: Bondens tyende	39
Jeppe Aakjær: Min hjemmen	48
Jeppe Aakjær: Karup aa	50
Jeppe Aakjær: Jenn hjemm	53
Jeppe Aakjær: Den jyske lyng	55
Jeppe Aakjær: Jens Vejmand	57
Jeppe Aakjær: Forspil	59
Jeppe Aakjær: Høst	59
Jeppe Aakjær: Når rugen skal ind	60
Jeppe Aakjær: Sundt blod	63
Jeppe Aakjær: Mors rok	64
Jeppe Aakjær: Havren	66
Jeppe Aakjær: Skives ildebrande i det 18. Århundrede ...	69
Jeppe Aakjær: Historiens sang	103
Jeppe Aakjær: For læng, læng sind	104
Jeppe Aakjær: Stur fremmed te Abrahams	107
Jeppe Aakjær: Jens hans hywlbør	110
Jeppe Aakjær: Bondevise	112
August F. Schmidt: Jenlefesterne	113
Kirsten Aakjær: Jeppe Aakjær 1866-1930	126
Jeppe Aakjær: Aften	126

Skivebogen 1982 Bind 74

Kristian Møller: Far var førstelærer i Grønning i 38 år ...	5
Jeppe Aakjær: Rejserids af Viborg Amt	49
J. J. Lohmann: Kalkmalerierne i Skive kirke	63

HISTORISK SAMFUND FOR SKIVE OG OMEGN

DRIFTSREGNSKAB for perioden 1/8 1982 - 31/7 1983

Indtægter:

Kontingenter og salg af årbøger	30.292,00	
Salg af ældre årbøger	435,00	
Tilskud:		
Afholdsfonden, Skive	1.000,00	
Viborg Amtskommune	1.833,00	
Skive Folkeblad	200,00	
Skive Sparekasse	500,00	
Kulturministeriet	3.800,00	
Salling Bank	2.000,00	
Handelsbanken, Skive	250,00	
Andelsbanken, Skive	500,00	10.083,00
Renteindtægter		1.244,89
Underskud		10.670,20
		<u>52.725,09</u>

Udgifter:

Trykning m.v. af årbøger	44.094,80
Porto, distribution	3.017,30
Kontingenter D.H.F. m.fl.	1.930,40
Kontorartikler, kuverter, møder m.v.	2.669,09
Historisk Vandring	880,50
Forsikring af beh. af årbøger	133,00
	<u>52.725,09</u>

STATUS pr. 31/7 1983

AKTIVER:

Indestående i Skive Sparekasse	2.343,25
Indestående på postgiro	52,61
Indestående i egnens øvrige pengeinstitutter	7.700,18
Beholdning af ældre årbøger	22.397,00
	<u>32.493,04</u>

PASSIVER:

Formue ved årets begyndelse	20.766,24	
Beholdning af årbøger	22.397,00	
	<u>43.163,24</u>	
÷ årets underskud	<u>10.670,20</u>	<u>32.493,04</u>

Skive, den 16. august 1983.

E. Steen Sørensen, kasserer

Revideret. Intet fundet at bemærke.

Den 18/8 1983

*Gunnar Petersen**Carl Kaiser*

INDHOLDSFORTEGNELSE

<i>Kirsten Aakjær: Marie Bregendahl 1867 - 1940</i>	5
<i>Marie Bregendahl: Gamle Minder fra Iglø Skole</i>	9
<i>Marie Bregendahl: En fremragende dansk Bonde</i> - P. Odgaard	17
<i>Marie Bregendahl: Sidelys over et dansk Forfatterskab</i> ...	25
<i>Marie Bregendahl: Desemberbilleder</i>	33
Elve spørgsmål til Marie Bregendahl og hendes svar	39
<i>N. Olesen-Hustød: Peder Lydersen af</i> Hvidbjerg Holmgaard	45
<i>Nina Damsgaard: Christen Dalsgaards altermalerier</i>	69
<i>Elsa Steen Sørensen: Øget interesse for en 75-årig</i>	89
Styrelsens medlemmer	91
<i>Annelise Kristiansen: Revideret register over Skivebogen</i> fra 1909 til 1982	93
Regnskab	118
Indholdsfortegnelse	120

HISTORISK SAMFUNDS BESTYRELSE

Arkivar Svend Mortensen, (formand), Norgårdsvej 6, Skive.

Fhv. førstelærer K. Enna Jensen, Samsøgade 6, Skive.

Viceinspektør Poul Tolstrup, Resen.

Bibliotekar Carl Langholz, Biblioteket, Skive.

Lærer Rud Kjems, Balling.

Journalist Karen Strøm Hansen, Skive.

Kasserer: Fuldmægtig E. Steen Sørensen, Thise.

Revisor: Direktør Gunnar Petersen, Skive og
Carl Kaiser, Skive.

HISTORISK SAMFUNDS TILLIDSMÆND:

Resen: Viceinspektør Poul Tolstrup, Resen skole. Skive land-
sogn: Jens Vester Christensen, Skjoldborgvej 34, Skive. Fur:
Fhv. museumsleder Magne Brejner Jensen, Fur. Balling: Lærer
Rud Kjems, Balling. Ramsing: Fhv. gdr. Gerhard Svenningsen,
Ramsing. Ørum: Førstelærer Steen Bilstrup, Ørum skole.

